

1987 10-11

Bibliotekarz

Miesięcznik Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Bibliotekarz

... powsta-
złukę i rze-
ta, pokrywa-
i dzisiejszych
uru. Był to dar
za i następnie
lat na placów-
asja kolekcjo-
dość niezwyk-

wystawy odbywały się zresztą za granicą; to jeden z przejawów rozległej współpracy Muzeum Azji i Pacyfiku z pokrewnymi placówkami prawie na całym świecie. Jeśli chodzi o ściślejsze powiązania, Muzeum zawarło umowy o stałej współpracy z Państwami Wschodu, Muzeum Sztuki Narodów Wschodu, Muzeum Wietnamu, Muzeum Indii i Mongolii.

etnograficznej do Indii, 1982/83 roku było m.in. przy ukazującej sztukę Orissy. Z i. przedsięwzięć wynikało m.in. w graniami ludowej muzyki azjał Podstawowym kłopotem Muze jest brak pomieszczeń, odpowiedni miarów i wartości jego zbiorów w zakresie Nusantara zajmują

i Wschód, jak
zjem to, pod
Wawrzyniaka.

nącą Bibliotekę Azjatycką, która liczy obecnie ponad 4 tysiące tomów, kilkadziesiąt mikrofilmów i kilkadziesiąt wydawnictw ciągłych. Wielu z tych

no wystaw
rska, tej w
nei placów

ukov
iczn
za M

Celebes), Bal

żonych dla kultury, nauki i gospodarki

bedzie już niedługo oddany do

tualnych; oko-
stru jawajskie-
k; ponad 300
ż kolekcja
" słów-

ników i naukowców, a tematyka sięga od motywu złotej rybki w sztuce chińskiej aż po socjalizm birmański. Takich spotkań było już około 130 i odbywają się co miesiąc. Znane są z wysokiego poziomu publikacje towa-

warunków do należytej ekspozycji form działalności. Te staną się dopiero po zrealizowaniu drugiej. Będzie nim główny cel i Pacyfiku, który połączy

CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY

SPIS TREŚCI:

Stefan KUBOW: 70 lat działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich	1
Oni kierowali: organizacja. Sylwetki przewodniczących	4
Posiedzenie plenarne ZG SBP w Jarocinie	10
Maria KALCZYŃSKA: Marian Des Loges — praktyk i teoretyk bibliotekarstwa	12
Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Komputeryzacja prac w bibliotece”	18
Henryk SZARSKI, Zbigniew ZAJĄCZKOWSKI: Komputerowe systemy biblioteczno-informacyjne w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej	19
Komputerowy system informacyjno-wyszukiwawczy w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej (art. zbiorowy)	30
Stanisław BADON: Komputerowy system biblioteczno-informacyjny w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej	36
Monika GOŁĘBIOWSKA: Informacja o stanie prac w zakresie informatyzacji Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej	42
Georg KIWITT: Biblioteczne Centrum Komputerowe Dolnej Saksonii przy Dolnosaksońskiej Państwowej Bibliotece Uniwersyteckiej w Getyndze	44
Jobst TEHNZEN: Wprowadzenie elektronicznego przetwarzania danych w Bibliotece Uniwersyteckiej i Bibliotece Informacji Technicznej w Hanowerze	49
Michał KABSCZ: Możliwości zastosowania systemów mikrokomputerowych Elwro 800 w pracach bibliotecznych	55
Helena DRYZEK: Krajowy system informacji naukowej i technicznej	60
Lech MICHAŁSKI: Nie bójmy się komputerów	65
Zbigniew SŁAWIŃSKI: Organizacja bibliotekarstwa wojskowego w Polsce w latach 1918-1939. Rola Centralnej Biblioteki Wojskowej	67
Z żalobnej karty	69

W bieżącym numerze, ze względu na obszerny spis treści w języku polskim, nie podajemy spisów treści w językach obcych

projekt okładki: Tadeusz DONARSKI

REDAGUJE KOLEGIUM: Stanisław BADON (red. nac.), Krystyna BUBACZ (sekr. red.), Janusz DEMBSKI, Bolesław HOWORKA, Mirosław NAWROT (red. techn.), Franciszek ŁOZOWSKI, Jan SOJKA, Zdzisław SZKUTNIK, Marian WALCZAK

KOMITET REDAKCYJNY: Stanisław BADON, Lucjan BILIŃSKI, Grzegorz CHMIELEWSKI, Franciszek CZAJKOWSKI, Zdzisław DARAZ, Stefan KUBOW (przewodniczący), Stanisław KRZYWICKI, Elżbieta SKIBIŃSKA, Marian WALCZAK, Jan WOŁOSZ, Stanisław WRZESZCZ

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

NR 10-11

POZNAŃ

ROK LIV

Z DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

70-LECIE SBP

STEFAN KUBÓW

70 LAT DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Organizacja zawodowa bibliotekarzy polskich ma swe prąródło w powstałej w 1915 r. przy Towarzystwie Miłośników Historii w Warszawie **Komisji Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej**. Dzięki staraniom jej członków komendant niemieckich władz okupacyjnych Warszawy, gen. Hans von Beseler, zatwierdził w lipcu 1917 r. statut Związku Bibliotekarzy Polskich, a 21 października tegoż roku w siedzibie Biblioteki Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy przy ul. Koszykowej odbyło się pierwsze Zgromadzenie Ogólne Związku. Na przewodniczącego nowej organizacji wybrano dyrektora Ordynacji Krasińskich Ignacego T. Baranowskiego, a gdy w niespełna rok potem zmarł, przewodniczącym Związku wybrano znanego teoretyka księgoznawstwa i teatrologa Mieczysława Rulikowskiego.

W początkowym okresie działalności skupiono się głównie na tworzeniu sekcji i komisji problemowych, zwoływaniu posiedzeń naukowych, a nieco później — już po uzyskaniu przez Polskę niepodległości — także na powoływaniu kół terenowych. Pierwsze takie koło powstało 19 stycznia 1919 r. w Łodzi, w lokalu, w którym dziś mieści się Biblioteka Publiczna im. A. Struga. Kilka miesięcy później rozpoczęło działalność Koło Krakowskie, a w następnym roku

zawiązały się koła Związku w Poznaniu i Lwowie. Jako szóste powstało w 1923 r. Koło Wileńskie. Wobec utworzenia kół terenowych w 1919 r. organizacja uzyskała charakter ogólnopolski, a Zarząd Koła Warszawskiego uznany został za Zarząd Główny. W rezultacie szeregu zmian statutu Związku ukształtowała się jego nowa struktura organizacyjna. Powołano Radę Związku, w skład której wchodziło sześciu członków z wyboru oraz po jednym przed-

stawicieli kół terenowych, a w miejsce sekcji i komisji utworzono referaty. Na szczeblu terenowym kółami kierowały zarządy powoływane corocznie przez walne zebrania członków.

Po około dziesięciu latach istnienia Związku nastąpiło usystematyzowanie i ustabilizowanie jego działalności: powołano nowe koła (w Katowicach, Toruniu i Lublinie), zaczęto wydawać kwartalnik „Przegląd Biblioteczny”, którego pierwszym redaktorem był Edward Kuntze, a w 1928 r. zwołany został przez Związek I Zjazd Bibliotekarzy Polskich z udziałem ponad 400 osób. Trzy następne zjazdy odbyły się w latach 1929 (w Poznaniu), 1932 (w Wilnie) i w 1936 r. (w Warszawie), poprzedzając zwołaną w stolicy naszego kraju IX doroczną Sesję Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich (IFLA). Każdy z tych zjazdów sumował szybko rosnący dorobek teoretyczny polskiego bibliotekoznawstwa i nauki o książce.

Podjęte w tym czasie starania o prawne uregulowanie spraw bibliotekarstwa w kraju przyniosły nader skromne rezultaty. Pomimo uzyskania poparcia Sejmu nie ustanowiono (porczywie postulowanej przez ZBP Generalnej Dyrekcji Bibliotek, ani tym bardziej Państwowej Rady Bibliotecznej jako jej organu doradczego. Nie doprowadzono też do uchwalenia przez Sejm ustawy bibliotecznej, której projekty przedkładał Związek wielokrotnie. Udało się jedynie uregulować kilka kwestii szczegółowych, jak uprawnienie bibliotek do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego, wprowadzenie jednolitych przepisów katalogowania alfabetycznego czy też wprowadzenie zasad postępowania z drukami zbędnymi.

Nie przyniosły powodzenia starania o stworzenie szkół bibliotekarskich oraz o objęcie wszystkich studentów uczelni wyższych wykładami z zakresu bibliografii. Dzięki staraniom ZBP ustanowiono jednak egzaminy kwalifikacyjne dla bibliotekarzy, a w Wolnej Wszechnicy Polskiej powstało Studium Pracy Kulturalno-Oświatowej, w którym wykładano również wiedzę bibliotekarską i księgarską, a czynili to najwybitniejsi ówcześni specjaliści.

Wybuch wojny światowej nie spowodował zawieszenia działalności Związku, aczkolwiek uczynił ją nielegalną. Jego aktywny włączył się do dzieła ochrony zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem, rozproszaniem lub też przed rozgrabieniem przez okupanta. Rozwinięto też akcję pomocy bibliotekarzom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Kiedy zaś Polska odzyskała wolność był już niemal gotowy opracowany w kręgu działaczy ZPB plan zabezpieczenia materiałów bibliotecznych i oddania ich w służbę społeczeństwu. Zaawansowane były też prace nad prawem bibliotecznym, które w kwietniu 1946 r. zostało uchwalone przez Krajową Radę Narodową jako Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi.

W miarę jak sprzymierzone armie polska i radziecka wyzwalały kraj, ożywiało się w nim życie kulturalne i naukowe. Niemal natychmiast po wyzwoleniu Krakowa, w lutym 1945 r. powstało tam koło ZBP, niedługo potem wznowiło działalność Koło Warszawskie, za nimi zaś następne, również na Ziemiach Odzyskanych. Toteż już w lutym 1946 r. możliwe było zarejestrowanie ogólnopolskiego stowarzyszenia zrzeszającego zarówno bibliotekarzy jak i archiwistów.

Wznowiono wydawanie czasopism, kontynuowano już we współistnieniu z Ministerstwem Oświaty prace nad Dekretem o bibliotekach, a w związku z tym ubiegano się skutecznie o utworzenie Naczelnej Dyrekcji Bibliotek i Państwowego Instytutu Książki. Głos Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich ujawnił się również w pracach nad zarządzeniami władz państwowych w sprawie zabezpieczenia zbiorów bibliotecznych, wydanymi w 1945 i 1946 r. W pierwszych latach ludowej państwowości organizacja zawodowa bibliotekarzy i archiwistów wzięła też na siebie na kilka lat główny ciężar przygotowania kadr dla burzliwie rozwijającej się państwowej sieci bibliotecznej. Była też głównym wydawcą literatury fachowej. Można rzec, że stała się silnym partnerem i doradcą władz państwowych w kierowaniu rozwojem bibliotekarstwa i czytelnictwa powszechnego. Odnowiono też współpracę zagraniczną, przede wszystkim z Międzynarodową Federacją Stowarzyszeń Bibliotekarskich. Znowu polscy bibliotekarze uczestniczyli w dorocznych konferencjach federacji, a w 1947 r. Aleksander Birkenmajer został jej wiceprezydentem honorowym.

Późniejsze lata, szczególnie 1949 - 1954, przyniosły spadek znaczenia organizacji społecznych. Spadło też znaczenie ZBiAP, od którego oczekiwano przede wszystkim propagowania dorobku bibliotekarstwa radzieckiego, zasad ustrojowych państwa i jego osiągnięć oraz zwalczania dużych imprez naukowych o silnym wydźwięku politycznym. Mimo licznych trudności Związek przedsięwziął jednak działania, które w tym kontekście można nazwać pracą u podstaw: organizował kursy bibliotekarskie, kontynuował działalność wydawniczą, w ramach któ-

rej zainicjował prace nad Podręcznym Słownikiem Bibliotekarza, a także starał się doprowadzić do ożywienia prac badawczych w zakresie bibliotekarstwa. W tym okresie Związek włączył się do ogólnonarodowej dyskusji nad projektem Konstytucji PRL, przyczyniając się zwłaszcza do umieszczenia w artykule 62 zapisu o powszechnym dostępie obywateli kraju do bibliotek. W obecnej wersji naszej ustawy zasadniczej zapis ów mieści się w artykule 73. Jednocześnie jednak na skutek wzrastających podatków Związek zrezygnował z prowadzenia Składnicy Pomocy Bibliotecznych, która przez kilka lat stanowiła źródło znacznych dochodów.

U progu lat pięćdziesiątych podjęte zostały także prace nad zmianą statutu organizacji, tym bardziej, że archiwiści zaczęli zrzeszać się w Polskim Towarzystwie Historycznym. Został on ostatecznie zaakceptowany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki i w grudniu 1953 r. przedłożony pod obrady Walnego Zebrania Delegatów Kół ZBiAP i przyjęty. Walny Zjazd wybrał więc już Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, składający się z osób posiadających duży autorytet w środowisku zawodowym, co pozwala stwierdzić, że bibliotekarstwo polskie dość szybko zareagowało na pierwsze sygnały demokratycznych przemian, których kulminacyjna fala miała nastąpić w 1956 r. Świadectwem tego niech będzie również fakt, że już w lutym 1956 r. odbył się piąty i zarazem pierwszy w Polsce Ludowej Zjazd Bibliotekarzy Polskich, zdominowany przez problematykę upowszechniania czytelnictwa. Następne zjazdy odbyły się w latach 1968, 1975 i 1980.

Główne wysiłki Stowarzyszenia koncentrują się od tego czasu na dążeniu do ujednolicenia polityki bibliotecznej państwa i konsekwentnej jej realizacji. Rozbudowa centralnego aparatu zarządzania państwem na początku lat pięćdziesiątych spowodowała bowiem rozbiście państwowej sieci bibliotecznej pomiędzy kilka resortów, z których żaden nie czuł się odpowiedzialny za realizację wszystkich postanowień Dekretu o bibliotekach. Centralny Zarząd Bibliotek przeniesiony do Ministerstwa Kultury stał się agendą tego resortu do zarządzania i nadzorowania sieci bibliotek publicznych. Rada Kultury i Sztuki, w ramach której znalazło się dość dużo miejsca dla bibliotekarzy, miała jedynie uprawnienia do doradzania władzom i interesowała się raczej tylko kulturotwórczą funkcją działalności bibliotek. Stowarzyszenie Bibliotekarzy upatrywało w tej sytuacji szansy w nowym ak-

cie ustawodawczym, który ustanawiałby ponadresortowe centrum zarządzania bibliotekami i zdobywającą coraz większe znaczenia informacją naukową. Uchwalona przez Sejm Ustawa o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 r. spełniała oczekiwania tylko w niewielkim stopniu, gdyż uprawniała Ministerstwo Kultury i Sztuki do koordynowania, w pewnych zakresach, działalności wszystkich bibliotek. W praktyce jednak ustawa nie zapobiegła stałemu pomniejszaniu zainteresowania władz sprawami bibliotek ze strony poszczególnych resortów, co znalazło swój wyraz w uszczuplaniu, ponad wszelką miarę, komórek organizacyjnych nadzorujących biblioteki i zawężaniu sfery ich kompetencji.

Środowisko bibliotekarskie oraz jego organizacja fachowa znów więc szuka szans na odzyskanie przez biblioteki niezależnego im miejsca w systemie zarządzania państwem w nowelizacji prawa bibliotecznego.

Zgodnie ze swoim statutem **Stowarzyszenie poświęca wiele uwagi sprawom zawodu bibliotekarskiego:** organizuje kursy i imprezy naukowe, stara się wywierać wpływ na programy i treści kształcenia kadr bibliotekarskich, publikuje literaturę fachową i współdziała w tym zakresie z innymi organizacjami i instytucjami oraz funduje nagrody, a od czasu do czasu także przyznaje stypendia. Przy znacznym udziale SBP ukształtował się w Polsce Ludowej system kształcenia i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy, zdążający do właściwych proporcji pomiędzy poszczególnymi poziomami edukacji, choć wciąż jeszcze zbyt mało spójny i elastyczny. Z niemałym trudem przyszło władzom Stowarzyszenia ratowanie tego systemu przed próbami demontażu w 1986 r. W jego rozwoju zaś powinna pomóc opracowana niedawno prognoza zapotrzebowania na kadry bibliotekarskie do 1995 r.

W trosce o stan kadr Stowarzyszenie z uporem walczy o podnoszenie plac bibliotekarskich, notując w tym zakresie pewne sukcesy, najczęściej jednak doświadczając uczucia zawodu.

Podnoszeniu rangi zawodu w społeczeństwie służy rozwijanie aktywności społecznej bibliotekarzy nie tylko w ramach Stowarzyszenia. SBP stara się wspierać ją przez stwarzanie możliwości uczestnictwa w organizacjach i instytucjach społecznych mających znaczenie dla bibliotekarstwa, a więc w Narodowej Radzie Kultury, Państwowej Radzie Bibliotecznej, innych gremiach doradczych organów administracji państwowej oraz partii i stronnictw politycznych. Włączając się aktywnie do kam-

panii wyborczej do Sejmu IX kadencji oraz do rad narodowych Stowarzyszenie przyczyniło się do wyboru do Sejmu trojga swoich członków oraz ponad 300 do rad narodowych wszystkich szczebli.

Stała troską Stowarzyszenia było podnoszenie poziomu i poszerzanie zakresu usług bibliotecznych i informacyjnych. Z jego inicjatywy utworzona została sieć bibliotek fachowych i zakładowych ośrodków informacji, podjęta została problematyka bibliotek szpitalnych i usług bibliotecznych dla ludzi chorych i niepełnosprawnych, przy jego udziale organizowane były przeróżne konkursy i współzawodnictwa bibliotek w zakresie upowszechniania książki i czytelnictwa.

Wspomnieć też należy o ciągłej aktywności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na forum międzynarodowym. Należało ono do współzałożycieli Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich (IFLA) i w pewnych okresach, szczególnie w okresie II Rzeczypospolitej oraz na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych odgrywało w niej dość ważną rolę. Do tych dobrych lat stara się ono nawiązać obecnie, pomimo licznych przeciwności, mających swój grunt w niedostatku środków technicznych i materialnych. Polscy bibliotekarze od lat wyróżniają się swoją aktywnością i wysokimi kompetencjami w Międzynarodowej Federacji Bibliotek Muzycznych (IAML), do której należy m.in. Sekcja Bibliotek Muzycznych przy Zarządzie Głównym SBP.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia Stowarzyszenie zawarło szereg porozumień o współpracy z zagranicznymi stowarzyszeniami bibliotekarskimi: Wielkiej Brytanii i wszystkich krajów socjalistycznych, w których one działają, a także z Wszechzwiązkowym Towarzystwem Miłośników Książki w ZSRR.

W ramach tych porozumień organizowane są wspólne seminaria naukowe, wymiana osobowa oraz inspirowane porozumienia o współpracy pomiędzy lokalnymi zarządami stowarzyszeń lub pomiędzy bibliotekami. Kontakty takie wpływają pozytywnie na działalność bibliotek i stowarzyszeń przez wykorzystywanie zagranicznych wzorów i sprzyjają tak bardzo potrzebnemu zbliżeniu ludzi w całym świecie.

Bilans dokonanych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w ciągu 70 lat jego działalności jest więc pokazny. Dodać należy, że zrzesza ono obecnie 12,5 tys. pracowników bibliotek i informacji naukowej, jest reprezentowane wszędzie tam, gdzie mówi się i decyduje o sprawach książki i jej upowszechniania, liczy się jako partner władz w formułowaniu kierunków polityki bibliotecznej i informacyjnej państwa i w jej realizacji. Należy też jednak pamiętać, że lista spraw nie załatwionych lub nie doprowadzonych do końca również liczyłaby kilka pozycji. Ze względu jednak na jubileusz darujemy sobie jej układanie, życzymy sobie raczej, żeby w rezultacie dalszej działalności stała się ona jak najkrótsza.

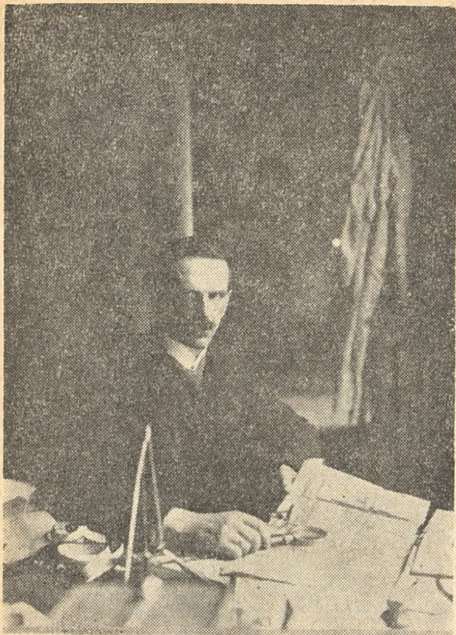

70-LECIE SBP

ONI KIEROWALI ORGANIZACJĄ (I) (Sylwetki przewodniczących)

IGNACY TADEUSZ BARANOWSKI
(1879 - 1917). Ukończył studia historyczne i filologiczne w Moskwie (doktorat — 1906, habilitacja — 1916). Od r. 1909 pracował w Bibliotece Ordynacji Kra-

sińskich w Warszawie, od r. 1911 piastował funkcję jej dyrektora. W bibliotece zainicjował opracowanie katalogu działowego zbiorów, wyodrębnił i zinventoryzował działy specjalne: rękopi-

Ignacy Tadeusz Baranowski

sów, starych druków, rycin i map. Mając za sobą studia w kraju i za granicą w zakresie urządzenia biblioteki, techniki oświetlenia, bezpieczeństwa, konserwacji zbiorów, dogodności stanowisk pracy itp. pełnił z powodzeniem funkcję fachowego doradcy E. Krasińskiego przy planowaniu i budowie nowego gmachu Biblioteki Ordynacji Krasińskich, a następnie był organizatorem przeniesienia zbiorów do budynku przy ul. Okólnik.

Ogłosił szereg prac historycznych, m. in. *Biblioteka Ordynacji Krasińskich w Warszawie* (1911), *Biblioteka Zatuskich w Warszawie* (1912).

I. T. Baranowski był inicjatorem utworzenia (1915 r.) pierwszego na ziemiach polskich zrzeszenia bibliotekarzy, bibliografów i miłośników książki — Wydziału Historii Książnic i Bibliotekoznawstwa przy Towarzystwie Miłośników Historii w Warszawie. Wydział, którym Baranowski kierował, mimo formalnego przypisania do organizacji zrzeszającej historyków i zajmującej się historią, najwięcej uwagi poświęcił sprawie należytej organizacji bibliotek w przyszłej Polsce — m.in. rozpoczęto zbieranie materiałów do opracowania projektu ustawy o bibliotekach, podjęto prace nad instrukcją kata ogowania alfabetycznego.

I. T. Baranowski, będąc gorącym rzecznikiem utworzenia samodzielnej organizacji bibliotekarzy, doprowadził do powołania (grudzień 1916 r.) komisji, która przygotowała zatwierdzoną w lipcu 1917 r. przez okupacyjne władze niemieckie *Ustawę* (statut) Związku Bibliotekarzy Polskich. Na pierwszym posiedzeniu Zarządu ZBP (październik 1917 r.) I. T. Baranowski wybrany został na przewodniczącego organizacji. Funkcję tę piastował zaledwie miesiąc. Chociaż przedwczesna śmierć (zmarł w listopadzie 1917 r. w wieku 38 lat) uniemożliwiła Baranowskiemu zrealizowanie wszystkich planów związanych z ZBP, jego wizja Związku miała decydujący wpływ na późniejszy charakter organizacji i jej programy.

MIECZYSLAW RULIKOWSKI (1881 - 1951) teatrolog, teoretyk nauki o książce, bibliograf, bibliofil. Studiował filologię i historię na Uniwersytecie Jagiellońskim (1903 - 1907) i w Sorbonie oraz bibliologię w Ecole des Chartes w Paryżu (1907 - 1909). W latach 1904 - 1905 odbył praktykę w Bibliotece Ordynacji Krasińskich w Warszawie. Był redaktorem i wydawcą „Przewodnika Antykwarskiego” (1910 - 1911), redaktorem poradnika bibliograficznego „Wśród Książek” (1913 - 1914), miesięcznika „Książka” (1914) i „Przegląd Księgarski” (1918 - 1919). W latach 1922 - 1932 kierował działem wydawnictw w firmie Gebethner i Wolff, przyczyniając się do wydania wielu wybitnych dzieł literackich i naukowych. W roku akademickim 1916/1917 wykładał księgoznawstwo w Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie. Kierował uporządkowaniem zbiorów Biblioteki Teatrów Miejskich m. st. Warszawy (1916 - 1918). Opublikował ponad 300 prac z zakresu historii teatru i dramatu w Polsce, księgoznawstwa, bibliografii, statystyki wydawniczej. Był członkiem wielu organizacji i stowarzyszeń literackich i naukowych. Jako współzałożyciel i zastępca przewodniczącego Wydziału Historii Książnic i Bibliotekoznawstwa przy Towarzystwie Miłośników Historii M. Rulikowski wszedł do pierwszego Zarządu ZBP, a w grudniu 1917 r., po śmierci I. T. Baranowskiego, został przewodniczącym organizacji. Z inicjatywy prezesa Rulikowskiego w lutym 1919 ZBP złożył w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego memoriał w sprawie utworzenia w tym resorcie Sekcji Piśmiennictwa, Bibliotek i Archiwów.

Ponownie został wybrany na przewodniczącego ZBP w trudnych dla organizacji latach 1920 - 1922. W tym czasie

Związek zgłosił do Sejmowej Komisji Oświaty swój pierwszy projekt ustawy bibliotecznej. W r. 1927 M. Rulikowski został wybrany na członka Rady. ZBP.

Na początku lat trzydziestych zamieszkiwał w Grodzisku Maz., wycofał się z bezpośredniego udziału w pracach władz naczelnych organizacji. Współpracował jako recenzent teatrologii i księgoznawstwa m.in. z „Nową Książką” i „Przeglądem Bibliotecznym”. W r. 1936 na IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich wygłosił referat „Statystyka produkcji wydawniczej”. Po II wojnie światowej oddał się wyłącznie sprawom teatru, m.in. w r. 1950 uruchomił przy SPATiF-ie pracownię dokumentacji historyczno-teatralnej.

ZYGMUNT BATOWSKI (1876 - 1944)

— historyk sztuki, bibliotekarz. Studiował historię sztuki i literatury na Uniwersytecie Lwowskim (doktorat w 1900 r.). W latach 1897 - 1917 pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie, gdzie opracował m.in. „Katalog czasopism i wydawnictw ciągłych znajdujących się w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie” (1913 r.). Po przeprowadzce do Warszawy był w latach 1917 - 1939 profesorem historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim, jednocześnie przez dziesięć lat (1919 - 1929) pełnił honorowo funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej. Po nadejściu w r. 1923 rewidowanych z ZSRR zbiorów graficznych został kierownikiem Gabinetu Rycin BUW. Ogłosił m.in. „Odzyskane zbiory rękopisów i grafiki w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie” (1925), „Zbiór graficzny w Uniwersytecie Warszawskim”. Jako dyrektor i członek Komisji Bibliotecznej BUW zabiegał usilnie o poprawę sytuacji lokalowej Biblioteki, przedstawiał projekty rozbudowy gmachu. Był członkiem — Korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności.

W marcu 1919 r. został wybrany na przewodniczącego ZBP, pełnił tę funkcję przez rok. Był projektodawcą zwołania przez Związek ogólnopolskiej konferencji bibliotekarzy w celu omówienia podstawowych zagadnień dotyczących całego bibliotekarstwa polskiego (m.in. ujednolicenie stanowiska w sprawie polityki bibliotecznej i prawodawstwa bibliotecznego, rejestracja druków, instrukcja katalogowania alfabetycznego itp.). Sytuacja społeczno-polityczna (wojna) udaremniła te plany.

EDWARD CHWALEWIK (1873 - 1956)

— prawnik, publicysta, bibliotekarz, bibliofil, badacz ekslibrisów, bibliograf. Studiował prawo w Warszawie (1895 - 1899), jednocześnie pracując społecznie

w Czytelnii Bezpłatnej WTD. Dalsze studia odbył w Moskwie (1899 - 1900) i Tomsku (1904 - 1905), gdzie przebywał na zesłaniu za działalność polityczną w SDKPiL. Zorganizował w Tomsku bibliotekę polską. Po powrocie do Warszawy rozpoczął w 1906 r. pracę w Antykwaracie Polskim H. Wildera i Sp. Opracował w latach 1906 - 1914 20 numerów „Katalogów Antykwarium Polskiego H. Wildera i Sp.”, zawierających ułożone tematycznie spisy rzadkich druków. W r. 1907 za współpracę z nielegalnym „Czerwonym Sztandarem” i „Nowymi Rządami” został wydany z granic Krakowa. Przebywając przez rok w Krakowie pracował w księgarni Gebethnera i Sp. W r. 1920 został kierownikiem Biblioteki Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, z której stworzył jedną z najlepszych bibliotek specjalistycznych w Polsce. Placówkę spaloną podczas działań wojennych zorganizował w r. 1945 po raz drugi i kierował nią do 1952 r.

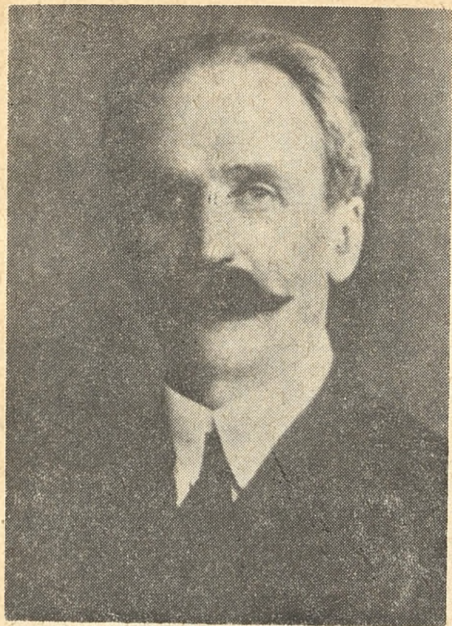
E. Chwalewik był w 1921 r. współzałożycielem Towarzystwa Bibliofilów Polskich (pełnił funkcję sekretarza, a następnie wiceprezesa Towarzystwa) a w r. 1924 — Towarzystwa Miłośników Exlibrisu. Posiadał jeden z najbogatszych w Polsce zbiorów ekslibrisów (zniszczony podczas wojny).

Opublikował wiele prac, m.in. „Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w układzie alfabetycznym” (wyd. 1, 1913, wyd. 2 1926 - 1927). „O ekslibrisach polskich, ich twórcach i wykonawcach” (1920), Exlibrisy polskie XVI i XVII w.” (1955). W rękopisie pozostawił „Materiały do inwentaryzacji exlibrisu polskiego XVI - XIX w.”.

Jako aktywny działacz ZBP, E. Chwalewik został w r. 1922 wybrany na przewodniczącego organizacji. Pełnił tę funkcję do maja 1924 r. Jako prezes ZBP doprowadził do opublikowania w r. 1923 pierwszego projektu „Przepisów katalogowania alfabetycznego książek w bibliotekach polskich”, kierował pracami nad projektem nowego statutu ZBP, którego wprowadzenie (1924 r.) wydatnie przyczyniło się do znacznego ożywienia działalności Związku w drugiej połowie lat dwudziestych.

FAUSTYN CZERWIJOWSKI (1873 - 1944)

— działacz oświatowy, bibliotekarz, członek SDKP i PPS. W latach 1895 - 1906 w związku z nielegalną pracą polityczną zmieniał miejsca pobytu, pracował m.in. jako górnik, hutnik i tokarz, organizował tajne komplety oświatowe w powiecie kamienieckim, administrował majątkiem na Podolu, praco-

Faustyn Czerwijowski

wał w drukarniach PPS w Londynie, Rydze, a następnie w Warszawie. Był kilkakrotnie aresztowany. W r. 1906 kierował wypożyczalnią Wydziału Czytelnii Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. Od r. 1907 rozpoczął pracę w Towarzystwie Biblioteki Publicznej, w latach 1913–1937 pełnił funkcję dyrektora Warszawskiej Biblioteki Publicznej. Wniósł wielki wkład w rozwój tej placówki. W r. 1929 przedstawił prezydentowi Warszawy „Memoriał w sprawie rozwoju czytelnictwa m. st. Warszawy za pomocą bibliotek publicznych” obejmujący plan perspektywiczny na okres 50 lat.

F. Czerwijowski brał czynny udział w szkoleniu bibliotekarzy. Zorganizował i prowadził wiele kursów i szkoleń. Doprowadził do powstania (1925 r.) Rocznej Szkoły Bibliotekarskiej przy Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy; przez pierwsze lata był jej dyrektorem. Opublikował dwa podręczniki: „Bibliotekarz. Krótkie wskazówki dla pracujących w bibliotekach” (1912), „Biblioteki powszechne. Podręcznik dla zakładających i prowadzących biblioteki” (1919). Zainicjował serię „Wydawnictwa Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy”, doprowadził do powstania (1929 r.) miesięcznika „Biuletyn Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy”, przekształconego później w pismo „Bibliotekarz”.

F. Czerwijowski przez całe dwudziestolecie międzywojenne był jednym z czołowych działaczy ZBP. Jako członek-założyciel i sekretarz Wydziału Historii Książnic i Bibliotekoznawstwa przy Towarzystwie Miłośników Historii wszedł w r. 1917 w skład pierwszego Zarządu ZBP i stanął na czele sekcji bibliotek powszechnych. W r. 1924 został wybrany na przewodniczącego Zarządu ZBP, a w r. 1926 po reorganizacji struktury związku — wszedł w skład Rady ZBP. W latach 1924–1929 przewodniczył działalności Koła Warszawskiego, wydatnie przyczynił się do powstania Warszawskiej Poradni Bibliotecznej ZBP. Jako człowiek czynu i znakomity organizator brał bezpośredni udział w wielu podejmowanych przez ZBP inicjatywach. Był autorem projektu ustawy o bibliotekach gminnych przedłożonego przez ZBP Ministerstwu Oświaty i Wyznań Religijnych w r. 1929. Przewodniczył obradom Sekcji Bibliotek Oświatowych podczas II Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (Poznań, 1929 r.).

Za zasługi w dziedzinie bibliotekarstwa i oświaty F. Czerwijowski został odznaczony Krzyżem Oficerskim 4 klasy Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Niepodległości, Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury. W r. 1933 nadano mu tytuł członka honorowego ZBP.

EDWARD KUNTZE (1880–1950) — historyk, bibliotekarz, organizator bibliotek. Ukończył studia historyczne (1898–1902) na Uniwersytecie Lwowskim (doktorat 1902). Studia uzupełniał w Lipsku i w Berlinie. Od 1906 r. pracował w Bibliotece Jagiellońskiej.

Pełniąc w latach 1919–1926 funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu stworzył podstawy prawne i organizacyjne dla właściwego funkcjonowania tej placówki, włożył wiele wysiłku w polonizację jej zbiorów. Od r. 1921 był członkiem, a od 1923 przewodniczącym Delegacji Polskiej w Mieszanych Komisjach: Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie i Leningradzie, wydatnie przyczyniając się do odzyskania kilkudziesięciu tysięcy druków, rękopisów i grafiki. Za pracę w Komisji odznaczony został Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Od r. 1926 był dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej, zainicjował i rozpoczął w r. 1931 budowę nowoczesnego gmachu tej placówki, położył ogromne zasługi w zabezpieczeniu zbiorów bibliotek krakowskich przed zniszczeniem podczas okupacji hitlerowskiej.

Przez całe dwudziestolecie międzywojenne E. Kuntze bardzo aktywnie uczest-

niczył w pracach ZBP. W r. 1919 zainicjował powołanie Koła Krakowskiego (którego przez kilkanaście lat był przewodniczącym), a w 1920 — Koła Poznańskiego ZBP. W r. 1926 wybrany został na przewodniczącą Rady ZBP.

Podczas trwającej 7 lat prezesury E. Kuntzego, dzięki intensywnej, rytmicznej, dobrze zorganizowanej pracy Rady ZBP, organizacja umocniła się, wyraźnie wzrosła jej ranga w Polsce i na arenie międzynarodowej. Rada ZBP harmonijnie współpracowała z kołami Związku i z całym środowiskiem, podjęła zasadnicze problemy bibliotekarstwa polskiego (ustawodawstwo biblioteczne, instrukcja katalogowania alfabetycznego, egzemplarz obowiązkowy, kursy szkoleniowe itp.), przejmując faktycznie opiekę nad całokształtem polskiej bibliotecznej państwa. Kierowany przez E. Kuntzego Związek zorganizował I, II i III Zjazd Bibliotekarzy Polskich. Sam Kuntze przewodniczył obradom II, III i IV Zjazdu. Osobny rozdział w dorobku E. Kuntzego stanowi jego praca i zasługi jako twórcy programu, założyciela (1927 r.) i redaktora (1927-1939, 1946-1948), organu ZBP — kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”. W r. 1946 E. Kuntze otrzymał tytuł członka honorowego ZBiAP.

Stefan Vrtel-Wierczyński

STEFAN VRTEL-WIERCZYŃSKI (1886-1963) — historyk literatury, bibliotekarz, bibliograf. Studiował filologię na Uniwersytecie Lwowskim (doktorat — 1915 r., habilitacja w zakresie bibliografii i bibliotekarstwa — 1923 r.). W r. 1936 uzyskał tytuł profesora tytularnego Uniwersytetu Poznańskiego, w r. 1950 — mianowany profesorem nadzwyczajnym a w 1956 — profesorem zwyczajnym. Rozwiniął szeroką działalność naukową i zawodową w trzech zasadniczych kierunkach: historycznoliterackim, bibliotekarskim, bibliograficznym. Do r. 1927 pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie, prowadząc jednocześnie wykłady z bibliografii i bibliotekoznawstwa. W latach 1927-1937 był dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, dążąc systematycznie do spolszczenia księgozbioru i wyposażenia biblioteki w nowoczesny aparat naukowy. W r. 1937 mianowany został dyrektorem Biblioteki Narodowej, którą kierował do wybuchu wojny, a następnie od kwietnia 1945 r. do listopada 1947 r. Podczas wojny wykładał na tajnym Uniwersytecie Warszawskim i Poznańskim. W latach 1947-1950 ponownie kierował Biblioteką Uniwersytecką w Poznaniu.

S. Vrtel-Wierczyński ogłosił w prasie

fachowej liczne artykuły dotyczące bieżących problemów bibliotekarstwa (m.in. na temat egzemplarza obowiązkowego, polityki bibliotecznej), a także szereg prac bibliograficznych. Był inicjatorem podjęcia w okresie międzywojennym prac nad polską retrospektywną bibliografią literacką, po wojnie podjął publikację (1946 r.) „Przewodnika Bibliograficznego” i zorganizował (1947) opracowanie „Bibliografii Zawartości Czołpism”.

S. Vrtel-Wierczyński od połowy lat dwudziestych aktywnie uczestniczył w pracach ZBP. Podczas I Zjazdu Bibliotekarzy Polskich wygłosił referat „Nasz program bibliograficzny”, będący materiałem wytyczającym zadania dla bibliografii polskiej. Był współzałożycielem Koła Lwowskiego (1926), długoletnim przewodniczącym Koła Poznańsko-Pomorskiego. W r. 1928 został wybrany do Rady ZBP, a w r. 1933 został jej przewodniczącym. Funkcję tę pełnił do czerwca 1939 r. Podczas prezesury S. Wierczyńskiego Związek doprowadził do wprowadzenia jednolitych przepisów katalogowania alfabetycznego w bibliotekach państwowych, podjął szereg inicjatyw o charakterze ustawodawczym, m.in. prowadził na terenie Sejmu ożywio-

na kampanię na rzecz ustawy o bibliotekach. Rada ZBP zorganizowała IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich połączony z po raz pierwszy zorganizowaną w Polsce sesją IFLA.

S. Vrtel-Wierczyński odznaczony był m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

ADAM ŁYSAKOWSKI (1895 - 1952) — bibliotekarz, teoretyk nauki o książce. Studiował filozofię, polonistykę i germanistykę we Lwowie, Wiedniu i Krakowie. Odbił kampanię wojenną, w wojsku pozostał do 1925 r. Pracę bibliotekarską rozpoczął w r. 1919 w bibliotekarstwie wojskowym we Lwowie. W latach 1925 - 1928 był bibliotekarzem Uniwersyteckiej Biblioteki Publicznej w Wilnie, kierując jednocześnie (1927 - 1928) Biblioteką Synodu Ewangelicko-Reformowanego. W latach 1929 - 1930 był kustoszem w bibliotekach uniwersyteckich w Poznaniu, a następnie w Warszawie. W r. 1930 objął stanowisko dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie, które piastował do grudnia 1939 r. Podczas wojny pracował społecznie (m.in. w Komitecie Pomocy Uchodźcom i w Czerwonym Krzyżu). W styczniu 1944 wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w Bibliotece Narodowej i Bibliotece Uniwersyteckiej. Brał udział w ratowaniu zbiorów bibliotecznych. Pierwsze półrocze 1945 r. spędził w Krakowie, następnie przez rok kierował Referatem Bibliotek Naukowych w Ministerstwie Oświaty, by w listopadzie 1946 r. objąć w Łodzi stanowisko kierownika Państwowego Instytutu Książki (PIK), którego był założycielem. Jednocześnie kierował Biblioteką Uniwersytecką w Łodzi. Od listopada 1949 r. do końca życia był dyrektorem Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej.

A. Łysakowski był jednym z najwybitniejszych teoretyków i praktyków polskiego bibliotekarstwa. Prowadził aktywną, wielokierunkową działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Zabierał głos — często decydujący — na temat wszystkich najważniejszych zagadnień polskiego bibliotekarstwa. Był głównym autorem programu dla magisterskiego studium bibliotekarskiego, wprowadził prawie nieznaną w bibliotekach polskich katalog przedmiotowy w Bibliotece Uniwersyteckiej i w Bibliotece Synodu Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie oraz w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Zorganizował w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie Biuro Bibliograficzne — pierwszy oddział informacyjny w polskich bibliotekach uniwersyteckich, wypracował koncepcję oraz zorganizował PIK, rozbudował

Adam Łysakowski

dował Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej. Był autorem ok. 100 prac z zakresu bibliologii, bibliotekarstwa, bibliografii i organizacji zawodu bibliotekarskiego; m. in.: „Badanie czytelnictwa w obrębie nauki o książce” (1948), „Określenie bibliografii. Przedmiot, metody i zadania na tle nauki o książce” (1950), „Zagadnienie treści i wartości książki w bibliografii” (1953). Współpracował w kodyfikowaniu instrukcji katalogowania alfabetycznego, był twórcą polskiej teorii katalogu przedmiotowego, przedstawionej w pracy „Katalog przedmiotowy. Cz. 1: Teoria” (1928) oraz instrukcji tego katalogu. Zainicjował i opracował plan pierwszego polskiego podręcznika bibliotekarskiego „Bibliotekarstwo naukowe”. Jako dyrektor PIK podjął wydawanie „Bibliografii i Nauki o Książce”. W rozprawie „Polska służba bibliograficzno-dokumentacyjna” (1950) wytyczył główne zadania dokumentacji. Zapoczątkował gromadzenie materiałów do „Słownika pracowników książki polskiej”. Interesował się sprawami normalizacji w bibliotekarstwie.

A. Łysakowski brał aktywny udział w pracach ZBP. W latach 1926 - 1929 pełnił funkcję sekretarza, a w latach 1930 - 1939 przewodniczącego Koła Wileńskiego. W r. 1936 został wybrany na wiceprzewodniczącego Rady ZBP, a w

r. 1939 — na jej przewodniczącego. Funkcję tę pełnił do r. 1949. Przez kilka lat kierował referatem wydawniczym ZBP. Jako przewodniczący Koła w Wilnie, wiceprzewodniczący i przewodniczący Rady ZBP podejmował szereg inicjatyw, m.in. kierował kursem bibliotekarskim ZBP w Werkach (1938), był członkiem komisji do opracowania projektu pragmatyki służbowej bibliotekarzy, współdziałał przy organizowaniu zjazdów bibliotekarzy (był przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego III Zjazdu), wygłaszał na nich referaty. Prowadził aktywną działalność na rzecz ustawy o bibliotekach. Prezes Łysakowski wniósł ogromny wkład w utrzymanie ciągłości pracy ZBP podczas wojny oraz w reaktywowanie legalnej pracy Związku po wyzwoleniu. W r. 1940 Łysakowski nawiązał kontakt korespondencyjny z przewodniczącym IFLA. W r. 1944 przybył do Warszawy i zainicjował zorganizowanie konspiracyjnego posiedzenia Rady ZBP (5 marca), podczas którego, oprócz prac programowych wy-

biegających w powojenną przyszłość, omówiono m. in. sprawy wykorzystania pomocy Rady Głównej Opiekuńczej dla bibliotekarzy i szkolenia nowych kadr. W lutym 1945 r. A. Łysakowski zarejestrował w Okręgowej Komisji Związków Zawodowych w Krakowie Związek Zawodowy Bibliotekarzy Polskich, odbył spotkanie z ministrem oświaty, uzyskał zgodę na czasowe zatrudnienie w Bibliotece Jagiellońskiej bibliotekarzy wysiedlonych ze swoich miast i czasowo przebywających w Krakowie, uzyskał do dyspozycji Związku kwotę 50 000 zł na zabezpieczenie bibliotek opuszczonych. W sierpniu 1945 przeniósł siedzibę Związku do Warszawy, doprowadził do podjęcia przez organizację normalnej działalności, a następnie do jej zalegalizowania jako Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Osobistą zasługą A. Łysakowskiego było zatwierdzenie (1948 r.) magisterium w zakresie bibliotekoznawstwa.

Oprac. JUW

ustawa o systemie biblioteczno-informacyjnym ★ jakie sprawozdania ★
na razie nie będzie tablicy pamiątkowej

POSIEDZENIE PLENARNE ZG SBP W JAROCINIE

Mimo upałów owocny był przebieg posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, które odbyło się w POKB w Jarocinie w dniach 2-3 lipca 1987 r. Jednym z najważniejszych punktów porządku obrad była sprawa nowelizacji ustawy o bibliotekach. Sprawa ta była już na posiedzeniach ZG SBP wcześniej poruszana w związku z omawianiem stanowiska wobec przygotowywanych przez Centrum INTE kolejnych projektów ustawy o informacji. Tym razem ożywiona dyskusja, zapoczątkowana wypowiedzią Bolesława Howorki, który przedstawił stanowisko Komisji Legislacyjnej ZG SBP, doprowadziła do jednogłośniego przyjęcia uchwały opowiadającej się za koniecznością stworzenia jednolitego, zintegrowanego systemu biblioteczno-informacyjnego w Polsce.

Podstawę tego systemu powinien stanowić — ze względów społecznych, ekonomicznych i naukowych — system bibliotek, który dysponuje ogromnymi zasobami dokumentów źródłowych i po-

chodnych, strukturą organizacyjną, kadrą, wypróbowanymi metodami obsługi użytkowników. Uchwała zobowiązała Prezydium Zarządu Głównego SBP do wystąpienia do ministra kultury i sztuki

z wnioskiem o powołanie przez Państwową Radę Biblioteczną komisji, której zadaniem będzie zainicjowanie, a następnie koordynowanie działań na rzecz opracowania projektu ustawy o bibliotekach i informacji naukowej. Zarówno w dyskusji, jak i w uchwale podkreślono konieczność podejmowania — niezależnie od prac nad projektem ustawy — praktycznych działań na rzecz integracji sieci bibliotecznej i informacyjnej. Uchwała zobowiązała zarządy okręgów do zainicjowania na swoim terenie działań w tym kierunku, a Prezydium ZG SBP do reaktywowania Komisji ds. Informacji i Automatyzacji przy Zarządzie Głównym.

Czytelników „Bibliotekarza” zainteresują zapewne niektóre szczegóły ze stanowiska Komisji Legislacyjnej ZG SBP. Opowiadając się za jednolitą ustawą o bibliotekarstwie i informacji naukowej, Komisja stwierdziła, że obecna sytuacja (utrzymywanie dwóch formalnie niezależnych od siebie systemów) rozprasza skromne środki materialne, jest negatywnie oceniana przez destynatariuszy i przez pracowników odpowiedzialnych jednostek organizacyjnych. Działania na rzecz przygotowania tekstu nowej ustawy wymagają zmian w zasadach działania bibliotek i ośrodków informacji naukowej, ich unowocześnienia, wyposażenia w środki techniczne, powiązania między sobą, stworzenia lepszych możliwości korzystania ze światowych baz danych itp. Do uchwalenia nowej ustawy — zdaniem Komisji — powinno dojść dopiero po wyraźnym ustabilizowaniu się polskiej gospodarki. Już obecnie należy jednak powołać zespoły fachowców przygotowujących tezy do ustawy. Do dyskusji należy zaprosić wszystkich kompetentnych pracowników bibliotek i ośrodków informacji naukowej. Do problemów, które powinny zostać uregulowane postanowieniami ustawy o bibliotekarstwie i informacji naukowej, należą m.in.: określenie podstawowych zadań bibliotek i ośrodków informacji naukowej oraz sieci biblieczno-informacyjnych (ogólnokrajowej i resortowych); określenie zasad tworzenia różnych typów bibliotek i ośrodków informacji naukowej (ze wskazaniem organów założycielskich); określenie naczelnych organów administracji państwowej koordynujących i nadzorujących sprawy bibliotek i ośrodków informacji naukowej w państwie; określenie praw i obowiązków tych organów, a także praw i obowiązków innych naczelnych organów administracji państwowej kierujących resortami, w których działają biblioteki i ośrodki inte; określenie praw i obowiązków a także zasad dzia-

łania organu (organów) kolegiального stanowiącego ciało opiniodawczo-doradcze naczelnych organów administracji państwowej w sprawach bibliotekarstwa i informacji naukowej; określenie zasad organizacyjnych działalności bibliotecznej i informacji naukowej, a przede wszystkim zasad zarządzania; określenie organów biblioteki i ośrodka informacji; określenie kwalifikacji osób zajmujących stanowiska kierownicze w bibliotekach i ośrodkach inte; określenie obowiązków organów zobligowanych do stwarzania materialnych podstaw działania placówek bibliotecznych i informacyjnych; określenie struktury ogólnokrajowej sieci bibliotek i ośrodków inte, sieci resortowych (i ewentualnie innych); określenie praw i obowiązków użytkowników; określenie podstawowych zadań i zasad działania Biblioteki Narodowej oraz Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej; uregulowanie spraw związanych z egemplarzem obowiązkowym; określenie celów i zasad rejestracji zbiorów znajdujących się poza siecią biblioteczną i informacyjną; uregulowanie spraw pracowników bibliotek i ośrodków inte (stanowiska, kwalifikacje, zadania); uregulowanie spraw w zakresie pragmatyki służbowej bibliotekarzy i pracowników inte (czas pracy, zasady płacowe itp.); określenie sankcji karnych za brak dbałości o materiały biblieczne.

Ożywioną dyskusję podczas jarcocińskiego posiedzenia wywołał pakiet sprawozdań za rok 1986: sprawozdanie sekretarza generalnego — z działalności ZG, zastępcy sekretarza generalnego — z działalności sekcji, komisji i zespołów problemowych pracujących przy Zarządzie Głównym, przewodniczącego Komisji Współpracy z Okręgami — z działalności okręgów, skarbnika — sprawozdanie finansowe. Trudno byłoby na szczupłych łamach „Bibliotekarza” omówić lub streścić te dosyć obszerne dokumenty¹. Sprawa objętości sprawozdań była zresztą w Jarcociu kilkakrotnie poruszana, zwłaszcza w kontekście sprawozdania sekretarza generalnego, które — zdaniem niektórych mówców — jest obszernym kalendarium wydarzeń, a nie materiałem sprawozdawczym. Dyskusja nad sprawozdaniami bezpośrednio korespondowała z dyskusją nad innym punktem porządku obrad: „Działalność Zarządu Głównego SBP. Podstawowe problemy”, który w zamierzeniach miał być próbą dokonania oceny kierunków i metod działania Zarządu Głównego na półmetku kadencji. Nie tylko sam fakt wstąpienia tego punktu do porządku obrad posiedzenia plenarnego z udziałem przewodniczących za-

rządów okręgów, ale również niektóre wypowiedzi świadczą, że odczuwane są mankamenty w organizacji, a co za tym idzie — w skuteczności pracy ZG. Wśród mankamentów wymieniano m. in.: niezbyt ostry podział kompetencji wewnątrz Prezydium ZG, tendencje do minimalizowania zamierzeń, brak konsekwencji i stanowczości w doprowadzaniu do końca podejmowanych działań, a także w egzekwowaniu podjętych przez poszczególne osoby zobowiązań, brak drożnego i szybkiego przepływu informacji w strukturach organizacyjnych SBP. Co prawda, poza stwierdzeniami mówiącymi m. in. o konieczności wznowienia i systematycznego wydawania przez Zarząd Główny „Komunikatu” wewnątrzorganizacyjnego oraz o potrzebie podjęcia działań na rzecz utworzenia w Biurze ZG komórki prezydialnej, dyskusja nie zakończyła się podjęciem konkretnych decyzji lub ustaleń, można mieć jednak nadzieję, że dostarczyła ona uczestnikom zebrania cennego materiału do przemysleń.

Wracając jeszcze do sprawozdań za r. 1986, należy podkreślić, że po złych wynikach finansowych za rok 1985 (strata), rok 1986 zamknął się dla SBP niewielkim zyskiem finansowym, co jest wynikiem oszczędnej gospodarki, a także pewnego ożywienia w działalności wydawniczej. Wynik finansowy za r. 1986 pozwala z pewnym optymizmem patrzeć na możliwość stabilizacji finansowej SBP.

W dyskusji nad sprawozdaniem z działalności okręgów, pozytywnie ocenionym, odzwierciedlającym bogaty dorobek og-

niw terenowych SBP, zwrócono uwagę, że przy ogólnej tendencji do wzrostu liczby członków w znacznej liczbie okręgów stan członkowski nie zmienia się lub nawet maleje. Nadal w niedostatecznym stopniu uaktywniają się na forum SBP bibliotekarze spoza sieci bibliotek publicznych.

Kolejny punkt programu jarciońskiego posiedzenia dotyczył obchodów 70-lecia SBP i organizowanego z okazji tego jubileuszu IX Zjazdu Bibliotekarzy Polskich. Omówiono stan realizacji programu obchodów 70-lecia. W związku z remontem generalnym budynku Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, w którym w r. 1917 odbyło się założycielskie zebranie Związku Bibliotekarzy Polskich, zrezygnowano z projektu wmurowania tablicy upamiętniającej to wydarzenie. Zarząd Główny zaakceptował zaproponowany przez Komisję Programową IX Zjazdu Bibliotekarzy Polskich program zjazdu, podjęto decyzję w sprawie zasad wylaniania jego uczestników.

Zarząd Główny powołał nowy skład Komitetu Redakcyjnego miesięcznika „Bibliotekarz” (zob. stopka redakcyjna), zapoznał się z pracą Sekcji Bibliotek Publicznych, Sekcji Bibliotek Zakładowych, Komisji Statystyki Bibliotecznej, w trakcie zebrania Maria Brykczyńska zrezygnowała z funkcji przewodniczącej Komisji Współpracy Międzynarodowej.

Realizacji bogatego programu posiedzenia plenarnego ZG SBP sprzyjała tradycyjna już gościnność dyrekcji i pracowników POKB w Jarocinie.

J.W.

PRZYPISY

- ¹ Sprawozdania roczne SBP są publikowane w „Przeglądzie Bibliotecznym”.

MARIA KALCZYŃSKA

MARIAN DES LOGES-PRAKTYK I TEORETYK NOWOCZESNEGO BIBLIOTEKARSTWA

30 lat minęło od śmierci dr Mariana Des Loges'a, człowieka niepospolitego, należącego do awangardy tych, którzy organizowali i tworzyli nowoczesne bibliotekarstwo polskie w latach 1920–1957.

Marian Franciszek Antoni Des Loges urodził się we Lwowie 12 X 1898 r.¹, w rodzinie wywodzącej się z Francji². Lata dziecięce i młodzieńcze spędził w Dobromilu, miasteczku położonym pomiędzy Chyrowem a Przemyślem, gdzie ukończył szkołę podstawową. Ojciec jego, Sylwester Des Loges, był urzędnikiem ksiąg gruntowych, a matka — z domu Lang — przed zamążpójściem była prywatną nauczycielką muzyki. Zamiatowanie do sztuki i muzyki wyniósł więc Des Loges z domu rodzinnego. Matka w dzieciństwie uczyła go gry na fortepianie, którą opanował i udoskonalił na tyle, że był subtelnym interpretatorem dzieł Chopina, Mozarta, Griega i innych kompozytorów.

Po ukończeniu gimnazjum klasycznego w Samborze, Des Loges rozpoczął w jesieni 1916 r. studia uniwersyteckie na wydziale filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Po roku nauki w Krakowie przeniósł się do swego rodzinnego miasta — Lwowa, gdzie kontynuował studia z zakresu filozofii ścisłej, filologii polskiej i historii sztuki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Kształcił się pod kierunkiem wybitnych uczonych, m. in. Ignacego Chrzanowskiego, Wilhelma Bruchnalskiego, Juliusza Kleina, Jana Antoniewicza-Bołozy, Władysława Podlacha, Kazimierza Twardowskiego. Jako student przez kilka lat był przewodniczącym, działającego na uczelni, Kółka Polonistów, gdzie aktywnie uczestniczył w pracy społeczno-naukowej. Na zebraniach tej organizacji wygłaszał referaty, brał również udział w dyskusjach naukowych młodzieży akademickiej.

Podczas studiów Marian Des Loges zgłosił się jako ochotnik do wojska. Od 17 I do 28 II 1917 r. służył w 5 pułku piechoty Legionów Polskich, a od 23 V do 16 X 1919 r. pełnił służbę zasadniczą w 46 pułku Strzelców Kresowych w stopniu szeregowca³. Od 1923 r. przeniesiony został do pospolitego ruszenia.

24 stycznia 1925 r. Des Loges uzyskał dyplom doktora filozofii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, na podstawie rozprawy pt. „Symbol w poezji”; była to analiza estetyczno-psychologiczna, ilustrowana przykładami z dzieł Norwida, Tetmajera, Staffa, Mickiewicza i innych (nie drukowana)⁴. Po zakończeniu studiów uniwersyteckich kontynuował pracę naukową, prowadził badania z dziedziny estetyki dzieła literackiego i z zakresu praktycznego bibliotekarstwa.

Jeszcze w czasie studiów, 10 lutego 1920 r., Des Loges podjął pracę jako praktykant biblioteczny w Bibliotece Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwo-

wie. Przeszedł kolejno wszystkie działy pracy nad książką ze szczególną specjalizacją w katalogach rzeczowych. Po kilku latach pracy w tej bibliotece, w 1925 r. uzyskał stanowisko asystenta, jednocześnie powierzono mu opiekę nad czytelnią ogólną i jej księgozbiorem podręcznym⁵.

Znajomość zagadnień bibliotekarskich pogłębiał Marian Des Loges w praktycznych i teoretycznych studiach zagranicznych. W 1926 r. wyjechał do Pragi, aby uczestniczył w Międzynarodowym Kongresie Bibliotekarzy i Bibliofilów. Powołano tam wówczas Międzynarodowy Komitet Bibliotek i Bibliografii⁶. W czasie swojej podróży naukowej przez dwa miesiące przebywał w Niemczech, Francji i we Włoszech, zapoznając się ze zbiorami i organizacją bibliotek tych krajów. W 1928 r. Des Loges brał udział w Kongresie zorganizowanym przez Towarzystwo Estetyki i Nauki o Sztuce (Gesellschaft für Aesthetik und Kunstwissenschaft) w Halle i poświęconym zagadnieniom estetyki dzieła literackiego⁷. Podczas pobytu w Niemczech zwiedził biblioteki i muzea w Halle i Dreźnie. W 1930 r. odbył podróż do Wilna, gdzie w Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego prowadził obserwacje nad katalogiem przedmiotowym opracowanym przez Adama Łysakowskiego.

W tym czasie powstają pierwsze prace Mariana Des Logesa z zakresu bibliotekarstwa: „Wskazówki dla korzystających z Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie”⁸ oraz szkic o Bibliotece Poturzyckiej we Lwowie. W latach 1925–1930 Des Loges pracował bowiem równocześnie jako kierownik Biblioteki Poturzyckiej Ordynacji hr. Dzieduszyckich we Lwowie. Właściciel tej biblioteki, Włodzimierz Dzieduszycki, bardzo wysoko cenił jego osiągnięcia w pracy bibliotekarskiej, czemu dał wyraz w zaświadczeniu wystawionym mu przy zmianie miejsca pracy. Bibliotece Poturzyckiej Des Loges poświęcił dwie publikacje; jedną wydaną w języku polskim pt. „Biblioteka Ordynacji hr. Dzieduszyckich”, drugą w języku francuskim pt. „La Bibliothèque de Poturzyce”⁹.

Des Loges reprezentował Bibliotekę Uniwersytetu Jana Kazimierza podczas obrad I Zjazdu Bibliotekarzy Polskich, odbywającego się w dniach 26–29 maja 1928 r. we Lwowie. Na łamach prasy zjazdowej opublikował uwagi o wystawie książki i grafiki lwowskiej XVII–XVIII wieku¹⁰, a także zamieścił tam koreferat dotyczący przeszłości i teraźniejszości bibliotek współczesnych. Postulował już wtedy przystąpienie do prac nad katalogiem przedmiotowym w

bibliotekach¹¹. Jego wypowiedzi bogate były w treści historyczne i estetyczne, a przede wszystkim służyły jako cenny materiał do badań bibliologicznych i księgoznawczych.

W latach 1921 - 1930 oraz w 1932 - 1939 Marian Des Loges, oprócz swojej podstawowej pracy w bibliotece, zatrudniony był dodatkowo na stanowisku nauczyciela języka polskiego i literatury w Prywatnym Gimnazjum Żeńskim im. Adama Mickiewicza we Lwowie¹². W latach 1930 - 1932, kiedy przebywał w Warszawie, także podjął pracę dodatkową, jako nauczyciel w gimnazjum żeńskim. W 1933 r. uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich. W pracy pedagogicznej wyróżniał się nie tylko głęboką znajomością wykładnego przedmiotu — języka i literatury ojczystej, ale potrafił też wypracować doskonałą metodę nauczania, którą nieraz stawiano za przykład innym nauczycielom.

Za kolejne lata pracy komisja kwalifikacyjna przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przyznała Marianowi Des Loges'owi następującą ocenę: za lata od 1922 do 1926 — dobrą, a za lata 1927 - 1930 — bardzo dobrą¹³.

Równie pochwalne opinie wydał mu dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie, Rudolf Kotula, wystawiając je z okazji przejścia Des Loges'a do pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie oraz zamiaru zatrudnienia się w Bibliotece Kórnickiej (do czego nie doszło). Oto fragment tej drugiej opinii: „...Jako pracownika charakteryzuje dr. Des Loges'a przede wszystkim ukladność, będąca wynikiem dobrej kultury, oraz nie słabnącej nigdy dobrej woli, która wytwarza żywe zainteresowanie się przedmiotem. Widoczna też jest zawsze chęć rozszerzania znajomości zagadnień bibliotekarskich i sposobów ich rozwiązania. Dzięki temu podkładowi posiada dr Des Loges niezaprzeczalną zdolność rozwoju swych wiadomości i swego doświadczenia zawodowego, a zdolność ta tworzy podstawę doskonalenia się. Toteż rozporządza dr Des Loges już obecnie daleko idącą wprawą w załatwianiu całego szeregu agend bibliotecznych, szczególnie takich, które wymagają specjalnego przygotowania naukowego, jak np. katalogowania rękopisów, znawstwo inkunabułów i starodruków. W pracach swych wykazuje dr Des Loges należyte zrozumienie przedmiotu, inicjatywę w rozwiązywaniu zagadnień a przy tym stara się pokonać te trudności, jakie mu w pracy nasuwa jego żywy temperament...”¹⁴.

Namacalnym dowodem uznania działalności Mariana Des Loges'a było przy-

znanie mu w 1929 r. Medalu Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości. Było to piękne podsumowanie pierwszych lat pracy młodego bibliotekarza.

Ponadto bardzo dobrą opinię wydała mu w 1924 r. Dyrekcja Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie popierając prośbę Des Loges'a o udzielenie 3-miesięcznego płatnego urlopu od zajęć w bibliotece w celu przygotowania się do egzaminów na uczelni¹⁵.

W 1930 r. Des Loges na podstawie bardzo dobrej oceny, wystawionej mu przez Dyrekcję Biblioteki i komisję kwalifikacyjną, uzyskał zwolnienie od obowiązku składania zawodowego egzaminu administracyjnego (bibliotecznego I kategorii) dla urzędników państwowych¹⁶.

Po dziesięciu latach pracy we Lwowie, w lipcu 1930 r. Marian Des Loges przeniósł się do Warszawy. W stolicy powołano go na stanowisko kierownika Działu Książki w Bibliotece Uniwersyteckiej. Poza tym jednocześnie pełnił obowiązki zastępcy dyrektora tej biblioteki (dyrektorem w latach 1929 - 1937 był Stefan Henryk Rygel). Podczas pobytu w Warszawie Des Loges starał się poszerzyć ogólną znajomość prac organizacyjnych w bibliotekach. Wynikiem tych zainteresowań był mały szkic monograficzny poświęcony Bibliotece Narodowej w Warszawie. W tym opracowaniu poddana została ocenie praca biblioteki i jej przyszłość w wyzwolonej Polsce¹⁷.

Na skutek splotu trudnych warunków rodzinnych i zdrowotnych latem 1932 r. na własną prośbę powraca Des Loges do Lwowa, do dawnej swojej placówki — Biblioteki Uniwersyteckiej, gdzie pozostaje aż do 1945 r. O swoim wielkim przywiązaniu do Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie pisze w artykule poświęconym dyrektorowi Rudolfowi Kotuli¹⁸.

W latach 1934 - 1939 brał czynny udział w konserwatorium z dziedziny estetyki, prowadzonym we Lwowie przez prof. Romana Ingardena. W tym czasie w Polskim Towarzystwie Filozoficznym we Lwowie pełnił funkcję sekretarza sekcji estetyki.

W 1938 r. w dowód uznania za pełną poświęcenia pracę dydaktyczną, bibliotekarską i literacką przyznano Marianowi Des Loges'owi brązowy medal i dyplom Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie¹⁹.

Po wybuchu wojny w 1939 r. nie przerwał pracy bibliotecznej, lecz z narażeniem życia starał się ratować księgozbiory naukowe, umieszczając je w bezpiecznych miejscach u znajomych i przy-

jaciół. Dnia 1 marca 1940 r. został wraz z dziesięciu innymi bibliotekarzami Polakami zwolniony z pracy przez niechętnego im nowo powołanego dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego. W tym okresie Des Loges znalazł przejście zatrudnienie w jednej z bibliotek szkół średnich we Lwowie. Od połowy sierpnia 1941 r. powrócił, wraz z niektórymi dawnymi pracownikami, ponownie do pracy w Bibliotece Uniwersytetu, tym razem pozostającej pod zarządem okupacyjnej władzy niemieckiej²⁰.

Po zajęciu Lwowa przez armię radziecką Des Loges pozostał w bibliotece lwowskiej, która zmieniła nazwę na Fundamentalną Bibliotekę Uniwersytetu im. Iwana Franki. Początkowo pracował na stanowisku bibliografa, potem starszego pracownika naukowego, wreszcie głównego bibliotekarza. Trzeba zaznaczyć, że po dyrektorsze i jego zastępcy do spraw nauki, był to najwyższy stopień w hierarchii bibliotecznej.

Po zakończeniu wojny, 1 czerwca 1945 r. Des Loges, jako repatriant, opuścił na zawsze Lwów. Po krótkim pobycie w Krakowie, osiedlił się następnie na stałe w Gdańsku. Miasto to pokochał całym sercem i spędził tu resztę swoich pracowych lat życia. Pracę w Gdańsku rozpoczął w Bibliotece Miejskiej (od 1953 r. Biblioteka PAN) na stanowisku stałego zastępcy dyrektora, które piastował przez pięć lat.

W grudniu 1945 r. Marian Des Loges został mianowany kustoszem Biblioteki Narodowej w Warszawie. Otrzymał wówczas urlop bezpłatny, aby móc pełnić równocześnie obowiązki wicedyrektora Biblioteki Miejskiej w Gdańsku. Pracował tam przy ustalaniu nowych norm organizacyjnych, kierował działami czasopism, nabytków, katalogów rzeczowych oraz działem udostępniania księgozbioru.

W latach 1946-1950 Des Loges publikował na łamach fachowej prasy bibliotecznej i regionalnej — pomorskiej liczne artykuły dotyczące organizacji pracy Biblioteki Miejskiej w Gdańsku²¹. Zawarł w nich przeszłość historyczną biblioteki, charakter i rodzaje zbiorów oraz duży wkład pracowników tej placówki, którzy organizowali na Ziemach Odzyskanych bibliotekarstwo polskie.

W 1946 r. został wydany „Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi”. Des Loges włączył się aktywnie do dyskusji nad tą nową długo oczekiwaną ustawą zawodową. Przejawem tego były jego cenne uwagi opublikowane na łamach „Bibliotekarza” i „Dziennika Bałtyckiego”.

Do końca maja 1950 r. Des Loges pracował w Bibliotece Miejskiej w Gdań-

sku, następnie z dniem 1 czerwca 1950 r. został mianowany kierownikiem, a potem dyrektorem Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej. Tutaj, na odpowiedzialnym stanowisku, wykazał swój szczególnie talent organizatorski i pedagogiczny jako nauczyciel i wychowawca młodszego pokolenia bibliotekarzy.

Marian Des Loges poświęcił w pierwszych latach powojennych dużo starań i czasu sprawom reorganizacji i rozbudowy bibliotek. Dzięki temu uczynił z nich pierwszorzędną warsztat pracy naukowej i bibliotekarskiej.

W latach 1946-1951 był Des Loges wykładowcą estetyki na Wydziale Architektury i Sztuki Politechniki Gdańskiej, a w latach 1948-1952 także profesorem literatury polskiej, estetyki i przez pewien czas bibliotekarstwa w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. W tym okresie ukazały się artykuły i sprawozdania z jego pracy dydaktycznej²².

Marian Des Loges brał czynny udział w pracach wszystkich niemal gdańskich organizacji i towarzystw o charakterze naukowym lub kulturalnym. On też zainicjował i zorganizował Oddział Gdańskiego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, będąc jego pierwszym przewodniczącym. W latach 1946-1952 Des Loges wygłaszał na zebraniach Towarzystwa liczne odczyty i prelekcje. Tematyka odczytów dotyczyła głównie zagadnień literatury współczesnej i historii literatury, w dużej mierze także problemów historii sztuki, architektury i różnych dziedzin kultury. Tym też zagadnieniom poświęcił liczne drobne, ale szczególnie trafnie odzwierciedlające aktualne sprawy, artykuły na łamach prasy Wybrzeża.

Osobnym rozdziałem w życiu intelektualnym Mariana Des Loges'a były jego zainteresowania zabytkami Gdańska i problematyką morską. Jako zwolennik ochrony zabytków i należytej odbudowy historycznego miasta, wiele trudu włożył w organizowanie jego środowiska naukowego. Od 1948 r. piastował godność członka Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Aktywnie uczestniczył w pracach tego towarzystwa, szczególnie dotyczących ratowania i konserwacji historycznych zabytków miasta. Niemalę zasługi położył też w dążeniu do zorganizowania Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, które było kontynuatorem działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki. W październiku 1956 r., kiedy doszło do powstania GTN, Des Loges został jednogłośnie wybrany na członka Wydziału I Nauk Społecznych i Humanistycznych tej organizacji. Od 1955 r. należał także do Towarzystwa Naukowego w Toruniu,

gdzie współpracował z II Wydziałem Filologiczno-Filozoficznym.

Od 1954 r. był członkiem komitetu redakcyjnego „Rocznika Gdańskiego”, tam też publikował swoje artykuły. Należy podkreślić jego szeroki zakres zainteresowań; ponadto — przy nawale swoich codziennych podstawowych obowiązków zajęć — potrafił znaleźć czas na pracę społeczną i twórczą. Opublikował około 50 pozycji bibliograficznych, obejmujących szereg prac z zakresu estetyki, literatury, sztuki, bibliotekarstwa i bibliofilstwa.

Miarą tego, jak wysoko ceniono wiedzę teoretyczną i długoletnie doświadczenie praktyczne Mariana Des Loges'a było powołanie go na członka Komisji do Spraw Bibliotekarstwa Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz mianowanie przez Departament Organizacji Szkoły i Metod Nauczania Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego rzeczoznawcą zespołu Rady Głównej do oceny planów naukowo-badawczych bibliotek głównych szkół wyższych.

Dr Des Loges był jednym z pierwszych mówców zabierających publicznie głos w dyskusji na łamach prasy na temat konieczności utworzenia uniwersytetu w Gdańsku, który swoim zasięgiem obejmowałby północne tereny Polski, nie posiadające dotąd tego typu uczelni. Stąd słusznie można go uważać za inicjatora

tego projektu, później z powodzeniem urzeczywistnionego.

Marian Des Loges zasiadał też w Wojewódzkiej Radzie Sztuki i Kultury, gdzie przejawiał aktywną i najczęściej skuteczną działalność.

Miał wielkie poczucie wartości tego co robił; przez 37 lat usilna praca wypełniała w sposób istotny jego życie. Za osiągnięcia w pracy naukowej i społecznej został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Medalem Dziesięciolecia PRL.

Marian Des Loges zmarł z 2 na 3 czerwca 1957 r., pochowany został w Alei Zasłużonych na cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku²³.

Marian Des Loges był człowiekiem ze wszech miar niepospolitym, odznaczającym się żywą inteligencją, umysłowością skłonną do dociekań filozoficznych, co wyraźnie przejawiało się w jego twórczości naukowej i we wszystkich kulturowanych dziedzinach. Jedną z cech charakteru było umiowanie piękna. Uwydatniało się ono w zainteresowaniach wszystkimi dziedzinami sztuki, jak np. fotografią artystyczną, dobrą muzyką, estetycznym wyglądem, gustownym urządzeniem mieszkania i miejsca pracy. Ze względu na swój charakter, prawy i szlachetny, zdobył Marian Des Loges powszechny szacunek i uznanie.

PRZYPISY

¹ S. Draczko: Marian Des Loges, 12 IX 1898 - 3 VI 1957 (nekrolog). „Bibliotekarz” 1957 nr 7, s. 221 - 223; W. Preisner: Marian Des Loges 1898 - 1957. „Roczniki Biblioteczne” 1958 z. 1 - 2, s. 347 - 348; A. Bocheński: Marian Des Loges 1898 - 1957. „Przegląd Biblioteczny” 1958 z. 2 - 3, s. 108 - 115; Wspomnienie o Marianie Des Loges. „Pamiętnik Literacki” 1958 nr 1, s. 347 - 351; Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego w Toruniu: Des Loges Marian (życiorys). Toruń 1958 T. 9, s. 55 - 56.

² Z wywiadu przeprowadzonego przez autorkę z żoną M. Des Loges'a dnia 12 I 1983 r. w Gdańsku: „Rodzina Des Loges pochodzi z Francji (tablica genealogiczna wywodzi ten ród od 1435 r.). W czasie walk religijnych Jan Franciszek, katolik, musiał schronić się w Brukseli — w pierwszej połowie XVII w. — gdzie rodzina ta się osiedliła. Arnold Des Loges ur. w Brukseli (1793 - 1830) przeniósł się do Polski, ożeniony z Magdaleną Roszakowską dał początek polskiej linii rodziny, a jego prawnukiem był Marian Des Loges”.

³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Zespół MWRIOP sygn. 4045, s. 2.

⁴ Tamże, s. 96. Zachowała się tu strona tytułowa rozprawy naukowej M. Des Loges'a.

⁵ Tamże, s. 10. Od 1 I 1922 r. M. Des Loges był urzędnikiem kancelaryjnym w XI stopniu służbowym, od 1 V 1922 r. — starszym urzędnikiem kancelaryjnym w X stopniu służbowym, od 1 IV 1923 r. bibliotekarzem w IX stopniu służbowym, od 4 VII 1925 r. — asystentem bibliotecznym w VIII stopniu służbowym, od 1 VII 1930 r. kierownikiem Działu Książki w VII stopniu służbowym urzędników państwowych.

⁶ J. Mały: Rapport du Secrétaire Général du Congrès International des Bibliothécaires et des Amls du Livre. Prague 1926. W okresie międzywojennym odbyły się dwa Międzynarodowe Kongresy Bibliotekarzy i Bibliofilów: w 1923 r. w Paryżu i w 1926 w Pradze, gdzie po raz pierwszy uczestniczyli bibliotekarze z Polski.

⁷ Teczka akt osobowych Mariana Des Loges'a. Biblioteka PAN w Gdańsku. Sygn. Ms 5438, s. 6.

⁸ M. Des Loges: Wskazówki dla korzystających z Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Lwów 1929.

⁹ M. Des Loges: La Bibliothèque-de Poturzyce. [W:] Les Bibliothèques de Lwów. Lwów 1929, s. 24 - 30.

¹⁰ Pamiętnik Trzeciego Zjazdu Bibliofilów Polskich we Lwowie 26 V - 29 V 1928, Lwów 1929, s. 144 - 163.

¹¹ Pamiętnik I Zjazdu Bibliotekarzy Polskich we Lwowie 26 - 29 maja 1928 r. Lwów 1929, s. 28.

¹² Teczka akt osob. ... Ms 5438, s. 22. „Do Jego Magnificencji Księdza Rektora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Proszę o łaskawe pozwolenie na prowadzenie lekcji w Prywatnym Gimnazjum Humanistycznym Żeńskim im. A. Mickiewicza we Lwowie w godzinach wolnych od zajęć w Bibliotece Uniwersytetu. Proszę swą motywuję koniecznością uzupełnienia dochodów, nie wystarczających na pokrycie bieżących wydatków, szczególnie wobec trudnych stosunków w jakich się w obecnej chwili znalazłem. M. Des Loges. Lwów 12 IX 1932 r.”.

¹³ Tamże, s. 82.

¹⁴ Tamże, s. 28.

¹⁵ AAN w Warszawie ... Sygn. 4045, s. 2 i 3. Zachowało się tu podanie Mariana Des Loges'a do MWRiOP w Warszawie z prośbą o udzielenie urlopu oraz pismo biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza z dnia 17 III 1924 r. popierające tą prośbę.

¹⁶ Tamże, s. 8. Znajduje się tu pismo Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie do MWRiOP z dnia 17 IV 1930 r. Oto jego fragment: „...Dr Des Loges posiada z górą 10-letnią praktykę biblioteczną odbytą w różnych stopniach hierarchii bibliotecznej i w długim szeregu agend urzędowych. Dyrekcja stwierdza dalej, że wszystkie powierzone sobie czynności sprawował dr Des Loges tak teoretycznie jak i praktycznie w bardzo dobrej mierze. Wykazał on przy tym nie tylko wiele zmysłu orientacyjnego, należytego zrozumienia, wiele dobrej woli w wykonaniu starannym lecz także bystrości w samoistnym ujęciu i przeprowadzeniu przydzielonych mu prac. Z punktu widzenia dojrzałości bibliotecznej Dyrekcja może mu wystawić bardzo dobre, zgodnie z opinią wyrażoną w ostatnim opisanu kwalifikacyjnym ... Dyrektor Biblioteki: R. Kotula”.

¹⁷ M. Des Loges: Biblioteka Narodowa. „Gazeta Lwowska” 1930 nr 277, s. 3 - 4.

¹⁸ M. Des Loges: Dyrektor dr Rudolf Kotula. „Przegląd Biblioteczny” 1939 z. 1, s. 160 - 162.

¹⁹ Teczka akt osob. ... Ms 5438, s. 84.

²⁰ Biblioteka Jana Kazimierza we Lwowie została przemianowana na Państwową Bibliotekę, Oddział I (Staatsbibliothek, Abteilung I); Oddziałem III — dawna Biblioteka Ukraińskiego Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki.

²¹ M. Des Loges: Biblioteka Miejska w Gdańsku. „Bibliotekarz” 1946 nr 6 - 7, s. 141; „Wiatr od Morza” 1946 nr 4, s. 14.

²² S. Draczko ... op. cit., s. 221. W latach 1948 - 1952 M. Des Loges prowadził na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej wykłady z estetyki; w tym czasie przygotował skrypt do prowadzonych wykładów z estetyki oraz wystąpił na sesji naukowej Politechniki Gdańskiej z referatem pt. „Zagadnienie przedmiotu i zakresu estetyki”.

²³ A. Bocheński: Marian Des Loges ... op. cit., s. 115. Autor pisał: ... „żółta mogiła okryła na zawsze szczupłą postać Mariana Des Loges, lecz w pamięci tych, którzy go znali, żyć on będzie zawsze. Wyrazem uczuć dla zmarłego, symbolem pamięci o nim były kwiaty ułożone na jego mogile tak obficie, że pokryły ją całkowicie i wydała się kwitnąć życiem ...”

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA „KOMPUTERYZACJA PRAC W BIBLIOTECE”

Konferencję zorganizowano w dniach 11-12 maja 1987 roku w Bibliotece Politechniki Poznańskiej. Organizatorem Konferencji było Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Oddział Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu.

Konferencję otworzył prorektor Politechniki Poznańskiej doc. dr hab. Andrzej Szambelan, witając wszystkich zebranych w imieniu Kierownictwa Politechniki Poznańskiej. Powiedział między innymi, że uczelnie techniczne powinny przodować w komputeryzacji informacji. Pierwsze próby w tej dziedzinie zanotowała Politechnika Wrocławska w latach siedemdziesiątych. W następnych latach komputeryzacja wkroczyła do Biblioteki Narodowej, CİNTE, Biblioteki Politechniki Warszawskiej, Biblioteki Politechniki Poznańskiej, Biblioteki Politechniki Szczecińskiej i innych. Prezentacja tych zagadnień i wymiana doświadczeń była celem tej Konferencji.

Powołana Komisja opracowała wnioski, które zamieszczamy poniżej.

Pierwszy referat pt. „System informacyjny Biblioteki Narodowej, stan obecny i zamierzenia” wygłosił mgr Stanisław Dzieran, zastępca dyrektora Biblioteki Narodowej. „Technika komputerowa w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej” była tematem następnego referatu, wygłoszonego przez mgr. Piotra Owczarczaka z Politechniki Warszawskiej. Dalsze referaty to: „Komputeryzacja prac w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej” — dr Henryk Szarski, mgr inż. Zbigniew Zajączkowski, „Komputeryzacja prac w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej” — mgr Grzegorz Molewski, dr Stanisław Badoń.

Po przerwie gość z RFN, Georg Kiwitt wygłosił referat swojego autorstwa pt. „Komputeryzacja prac w ramach regionalnego systemu komputeryzacji prac bibliotecznych w Dolnej Saksonii z siedzibą w Getyndze” oraz referat Jobsta Tehnzena — „Komputeryzacja prac w Bibliotece Uniwersyteckiej w Hannoverze”.

Dr Helena Dryzek z CİNTE przedstawiła referat: „Krajowy System Informacji Naukowej i Technicznej. Stan aktualny i zamierzenia do 1990 roku, ze szczególnym uwzględnieniem automatyzacji procesów informacyjnych”.

Następnie zebrani wysłuchali referatu mgr. inż. Michała Kobscha z Instytutu Automatyki Politechniki Poznańskiej pt. „Możliwości zastosowania systemu mikrokomputerowego Elwro 800 w pracach bibliotecznych”.

Po wygłoszonych referatach zademonstrowano zebranym działalność komputera w nowym systemie biblioteczno-informacyjnym Biblioteki Politechniki Poznańskiej.

Na podstawie przedstawionych problemów zawartych w referatach i przebiegu dyskusji opracowano wnioski.

Poprzez przedstawienia obecnego stanu komputeryzacji prac bibliotekarskich w bibliotekach naukowych w Polsce i porównawczo w Republice Federalnej Niemiec, na przykładzie komputeryzacji prac bibliotecznych w bibliotekach Dolnej Saksonii, pragniemy uświadomić środowisku bibliotekarskiemu i pracownikom INTE na jakim etapie rozwoju znajduje się bibliotekarstwo polskie w stosowaniu komputera w pracach bibliotek i Ośrodków Informacyjnych. Rozeznanie i świadomość tego stanu powinny wpłynąć na pilne zajęcie się przez władze centralne problemem zautomatyzowanych procesów dokumentacyjno-informacyjnych w bibliotekarstwie polskim.

Publikujemy wygłoszone referaty w czasie omawianej konferencji (niektóre referaty zostały skrócone), a referat „System informacyjny Biblioteki Narodowej, stan obecny i zamierzenia” zostanie opublikowany w następnych zeszytach „Bibliotekarza”.

WNIOSKI

1. Opublikowanie materiałów z konferencji.
2. Z uwagi na aktualność i wagę problemów poruszonych na konferencji postu-

luje się cykliczne organizowanie podobnych spotkań celem przekazywania sobie wzajemnych doświadczeń.

3. Przekazywanie istniejących rozwiązań programowych na zasadzie wymiany, a nie sprzedaży oraz stworzenie systemu wzajemnych konsultacji specjalistycznych.
4. Postuluje się zespolenie wysiłków wszystkich zainteresowanych instytucji i bibliotek w celu budowy systemów zintegrowanych, opartych na wspólnym oprogramowaniu, zunifikowaniu sprzętu oraz wspólnym kształceniu kadry.
5. Prowadzenie działań w kierunku zapewnienia przez ministrów: Nauki i Postępu Technicznego, Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Kultury i Sztuki środków zółówkowych i dewizowych dla realizacji programu komputeryzacji prac bibliotecznych i informacyjnych.
6. Postuluje się kontynuowanie prac naukowo-badawczych i wdrożeniowych z zakresu komputeryzacji bibliotek.
7. Uwzględniając tendencje światowe, stan bazy komputerowej, jak również charakter potrzeb bibliotek, celowe wydaje się szersze zastosowanie mikrokomputerów.
9. Biblioteki naukowe wyższych uczelni oraz placówki PAN powinny uzyskać od swych władz priorytet w zakresie badań i wdrożeń technik komputerowych.
9. Należy popierać inicjatywy i prace w zakresie budowy sieci regionalnych komputerowych systemów informacji.
10. Zainteresować odpowiednie firmy kompletowaniem sprzętu komputerowego i oprogramowania dla systemów bibliotecznych — inicjatywę w tym zakresie powinien podjąć Zarząd Główny SBP.

Komisja Wnioskowa

Dr Henryk Szarski — Politechnika Wrocławska
Mgr Piotr Owczarczak — Politechnika Warszawska
Dr Irena Pawelec — Politechnika Lubelska
Mgr Mariusz Polarczyk — Politechnika Poznańska
Mgr Barbara Tekieli — AGH

S.B.

HENRYK SZARSKI
ZBIGNIEW ZAJĄCZKOWSKI

KOMPUTEROWE SYSTEMY BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNE W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WPROWADZENIE

Koncepcja automatyzacji wybranych obszarów działalności biblioteczno-informacyjnej powstała w Politechnice (PWr) na początku lat siedemdziesiątych. Podjęto wtedy realizację szerokiego programu badawczego wykorzystania techniki komputerowej w szkole wyższej, znanego w kraju pod akronimem WASC — Wielodostępny Abonencki System Cyfrowy. W ramach tego programu, oprócz zadań zmierzających do udoskonalenia obliczeń numerycznych i zarządzania dydaktyką,

rejestracji i przetwarzania wyników pomiarów oraz zarządzania szkołą, sformułowano program badań nad działalnością biblioteczno-informacyjną. Do realizacji tego programu powołano w Bibliotece Głównej PWr zespół badawczo-projektowy Automatyzacji Przetwarzania Informacji Naukowej (APIN). Zapleczem technicznym opracowywanych projektów było wyposażenie komputerowe Centrum Obliczeniowego Politechniki Wrocławskiej. Obecnie PWr dysponuje rozbudowaną instalacją komputerową składającą się z maszyn serii ODRA 1300 i RIAD. Dwa różne typy maszyn cyfrowych umożliwiły prowadzenie prac badawczych nad przygotowaniem oprogramowania systemów biblioteczno-informacyjnych zarówno na mc ODRA 1300, jak również na mc RIAD.

Prace te realizowane przez Bibliotekę Główną miały na celu:

- automatyzację procesów bibliotecznych,
- komputeryzację informacji naukowo-technicznej.

Nie wszystkie z opracowywanych w przeszłości systemów komputerowych są obecnie eksploatowane. W niektórych przypadkach eksperymentalna eksploatacja podsuwała nowe, efektywniejsze rozwiązania. Od samego początku w PWr systemy komputerowe spełniały funkcję pomocniczą. Dążenie do usprawnienia obsługi użytkowników wymagało wprowadzenia nowej technologii pracy, zmiany w niektórych przypadkach struktury organizacyjnej, włączenia do pracy biblioteczno-informacyjnej specjalistów z innych dyscyplin, wcześniej obcych tradycyjnemu bibliotekarstwu. W wielu sytuacjach o powodzeniu planowanego przedsięwzięcia decydowało przygotowanie preinformatyczne oddziału, gdzie zamierzano wdrażać nowo opracowany system komputerowy. Zadowalające efekty uzyskiwano tylko w tych systemach, gdzie prace prowadzono w sposób kompleksowy — od prac badawczych poprzez fazę realizacji wdrażania do fazy konserwacji i rozwoju wdrożonych systemów.

Komputerowe wspomaganie działalności biblioteczno-informacyjnej dostarczyło nowych zasobów informacyjnych normalnie trudno dostępnych w bibliotekach tradycyjnych. Niektóre zasoby przygotowywane obecnie można będzie znacznie szerzej wykorzystać po wykonaniu kolejnych zadań, tj. po przekazaniu do eksploatacji sieci komputerowej.

W niniejszym referacie przedstawiono krótko kilka systemów opracowanych i eksploatowanych w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej a także scharakteryzowano prowadzone aktualnie prace związane z adaptacją technik sieciowych oraz mikrokomputerów do tworzenia i eksploatacji systemów bibliotecznych i informacyjnych.

SYSTEM SELEKTYWNEJ DYSTRYBUCJI INFORMACJI (SDI)

Funkcjonowanie systemu

Ideę funkcjonowania systemu SDI przedstawiono na rysunku 1, wyodrębniając jego zasadnicze elementy. Podstawowym zadaniem systemu SDI jest zaspokajanie potrzeb informacyjnych użytkownika z jednoczesnym zapewnieniem mu wpływu na jakość świadczonych przez system usług (sprzężenie zwrotne użytkownik — system). Realizacja tego zadania polega na udzielaniu użytkownikom informacji wykorzystując serwisy informacyjne na taśmach magnetycznych zawierających informacje bibliograficzne.

Bazy danych przeszukiwane są dla profili użytkowników, czyli zestawów od-

powiednio zakodowanych terminów. Zestawy te reprezentują pytania informacyjne użytkowników, tj. zakres tematyczny ich zainteresowań, oraz umożliwiają przetwarzanie pytań na maszynie cyfrowej. W wyniku przeszukiwania baz danych powstają wydruki, SDI. Wydruk zawiera opisy bibliograficzne dokumentów wyszukanych dla profilu użytkownika i wydrukowanych za pomocą maszyny cyfrowej. Wydruki, stanowiące odpowiedź systemu na pytania informacyjne, odsyłane są użytkownikom. Użytkownicy oceniają otrzymaną odpowiedź i przekazują do systemu swoje uwagi dotyczące wyników wyszukiwania.

SDI w Politechnice Wrocławskiej

Prace nad uruchomieniem systemu rozpoczęto w Politechnice Wrocławskiej w roku 1972, a w dwa lata później podjęto jego eksploatację na potrzeby użytkow-

ników z całej Polski. W pierwszym kwartale roku 1987 w systemie zarejestrowanych było ponad 1821 użytkowników. Posiadali oni 5245 profili. użyt-

otrzymanych opisów na jednym z egzemplarzy wydruku i odsyła go obsłudze systemu. Oceniony i odesłany wydruk jest podstawą do zbudowania nowej wersji profilu. Postępowanie to trwa do momentu osiągnięcia profilu optymalnego z punktu widzenia użytkownika. Obsługa systemu i użytkownicy utrzymują ze sobą częsty kontakt telefoniczny, który poprzez bezpośrednie ustalenia pozwala na szybsze osiągnięcie profilu optymalnego, jak również na natychmiastowe reagowanie po zauważeniu jakichkolwiek nieprawidłowości przez każdą ze stron.

Wszystkie kontakty użytkownik — system dotyczące jakości profilu niezależnie od ich formy stanowią sprzężenie

zwrotne. Sprzężenie zwrotne poza ewidentnymi korzyściami dla użytkownika ma ogromne znaczenie dla całego systemu. Jest ono jednym z istotniejszych czynników wpływających na doskonalenie systemu, tzn. na jego efektywność, modyfikację i rozwój.

Użytkownikom dostarczane są również w miarę potrzeb materiały informacyjne i reklamowe oraz informacje o nowych możliwościach lub zmianach w systemie. Raz do roku wysyłane są wydruki z pytaniem, czy profil będzie prolongowany na rok następny. Pozytywna odpowiedź na prolongatę zwalnia użytkownika od składania nowego zamówienia i upraszcza zarządzanie systemem.

Bazy danych

Obecnie w systemie SDI Politechniki Wrocławskiej udostępnione są in-

formacje z baz danych przedstawionych w tabeli 1.

Baza danych		Data rozpoczęcia eksploatacji	Liczba taśm magnetycznych rocznie	Średnia liczba opisów dokumentów na 1 taśmie magnetycznej
INSPEC		1974	24	9 000
ISMEC		1975	12	1 100
PASCAL		1975	12	8 000
INIS		1975	12	9 000
COMPENDEX		1984	12	11 000
SEBAN		1978	4	900
ASISTENT	Automatyka i radioelektronika	1978	12	22 800
	Chemia	1981	24	7 000
	Biologia	1981	12	20 000
	Informatyka	1982	12	400
	Fizyko-chem. biologia i biotechnologia	1984	12	5 200
	Elektrotechnika	1984	12	2 500
	Energetyka	1984	12	3 000
	Ochrona przyrody i reprodukcja zasobów naturalnych	1984	12	1 000
	Budowa maszyn	1984	12	11 300
Górnictwo		1984		2 000

Wcześniej wykorzystywano bazy danych:

AGRIS (od 1977 do końca 1979 r., następnie przekazano Akademii

Rolniczej we Wrocławiu)
CAS (od 1974 do końca 1980 r.)
SCI (od 1976 do końca 1981 r.)

Formułowanie profili

Zamówienie na profil po odpowiednim zarejestrowaniu zostaje przekazane kompilatorowi, który dokonuje jego wstępnej analizy. Na pierwszym etapie analizy kompilator ustala bazę (bazy) danych, która ze względu na swój za-

kres tematyczny zgodna jest z zainteresowaniami użytkownika. Następnie kompilator zwraca uwagę na to, czy temat reprezentowany jest w ustalonej bazie danych szeroko, czy też wąsko, czy spodziewana liczba wyszukanych

opisów bibliograficznych dokumentów będzie mała, czy też zbyt duża. Jeśli spodziewana liczba opisów jest mała, temat zainteresowań użytkownika należy potraktować szeroko, nawet kosztem otrzymania opisów z pogranicza lub spoza jego zainteresowań. Przypadek przeciwny jest trudniejszy, gdyż sztuczne ograniczenie tematu użytkownika może spowodować niepożądane „obciążenie”, tzn. niewyszukiwanie informacji w pełni relewantnych.

Po przeanalizowaniu dodatkowo podanych przez użytkownika:

- opisu tematu,
 - słów kluczowych oraz
 - przykładowych dokumentów,
- kompilator z reguły kontaktuje się telefonicznie z użytkownikiem. Celem kontaktu jest uzgodnienie szczegółów dotyczących tematu, sposobu jego traktowania, rozszerzenia lub zawężania listy słów kluczowych albo propozycji utworzenia większej liczby profili w przypadku tematów bardzo szerokich.

Po wykonaniu analizy wstępnej kompilator przystępuje do zasadniczego opracowania profilu. W trakcie opracowania rozpoznaje on dokładnie temat wykonywając:

- własną wiedzę oraz doświadczenie nabyte w trakcie pracy,
- materiały charakteryzujące bazę danych dostarczone przez producenta bazy: klasyfikacje, tezaurusy, wykazy słów kluczowych, wydawnictwa abstraktowe itp.,
- encyklopedie, leksykony, słowniki, poradniki itp.

Następnie kompilator przystępuje do tworzenia profilu. Odbyna się to wg następującego schematu:

- A. Uporządkowanie zagadnień tematycznych wchodzących w skład pytania, polegające na podjęciu decyzji, które zagadnienia mają być reprezentowane jako osobne grupy ter-

minów, a które łącznie w jednej grupie.

- B. Ustalenie zgodnie z klasyfikacją bazy tych sekcji tematycznych, w których powinno odbywać się wyszukiwanie.
- C. Wybranie ze zgromadzonej listy terminów tych, które w maksymalnym stopniu odzwierciedlałyby zainteresowania użytkownika.
- D. Przyporządkowanie wybranym terminom miejsca szukania oraz sposobu szukania.
- E. Kodowanie opracowanego profilu zgodnie z przygotowanym materiałem i językiem formułowania profilu.

Zdarza się, że po zakończeniu kodowania występuje konieczność ponownego zweryfikowania poprawności zbudowanego profilu. Jeśli profil został napisany prawidłowo, kierowany jest on do przetwarzania i wykonywane jest pierwsze wyszukiwanie. Wydruk z tego wyszukiwania trafia do kompilatora, który sprawdza zgodność wyszukanych opisów bibliograficznych z tematem zainteresowań użytkownika. Jeśli liczba wyszukanych opisów jest odpowiednia, wydruk wysyłany jest użytkownikowi. W przeciwnym razie kompilator dokonuje niezbędnych zmian w profilu i profil kierowany jest ponownie do przetwarzania.

Jest rzeczą oczywistą, że wyniki wyszukiwania, tj. wydruk SDI, najlepiej może ocenić sam użytkownik. Dlatego też pierwsza wersja profilu uznawana jest za nieoptymalną (profil modyfikowany). Optymalność profilu uzyskuje się po wyzyskaniu ocenionych i odesłanych wydruków SDI oraz telefonicznym kontakcie z użytkownikiem. W trakcie modyfikacji profilu kompilator wykorzystuje, oprócz wymienionych do tej pory, poprzednie wersje profilu, wyniki wyszukiwania oraz ich oceny i dane statystyczne.

Oprogramowanie systemu

Oprogramowanie zautomatyzowanego systemu SDI PWr charakteryzuje się:

- niezawodnością (składowania, restarty i zabezpieczenia zbiorów; prawie dziesięciolletnia eksploatacja gwarantuje poprawność jego funkcjonowania),
- modyfikalnością (oprogramowanie jest „otwarte”, tzn. pozwala na wprowadzanie programów realizujących nowe funkcje, wymianę i usprawnienia już istniejących),
- dosyć dużą stabilnością biblioteki programów (oprogramowano już wszystkie zasadnicze oraz wiele pomocniczych funkcji, oprogramowanie roz-

szerzane jest tylko o nowe programy konwertujące bazy danych oraz o programy powstające w wyniku prac rozwojowych),

- istnieniem odpowiedniego oprogramowania dodatkowego pozwalającego na prostą identyfikację oraz szybkie usuwanie nieprawidłowości przetwarzania.

W trakcie eksploatacji systemu SDI jego oprogramowanie ulegało wielokrotnym przeobrażeniom i rozbudowie. Do podstawowych przyczyn zmian w oprogramowaniu można zaliczyć:

- zwiększającą się skalę przetwarzania (wzrost liczby profili i baz danych),
- zmiany wymagań, nowe potrzeby oraz uwagi użytkowników i obsługi systemu SDI,
- konieczność rozszerzenia możliwości systemu, eliminacji negatywnych cech oprogramowania oraz zmian tych rozwiązań ideowych, które w trakcie weryfikacji eksploatacyjnej nie w pełni sprawdziły się.

W skład minimalnej konfiguracji sprzętowej niezbędnej dla obecnej wersji oprogramowania wchodzi:

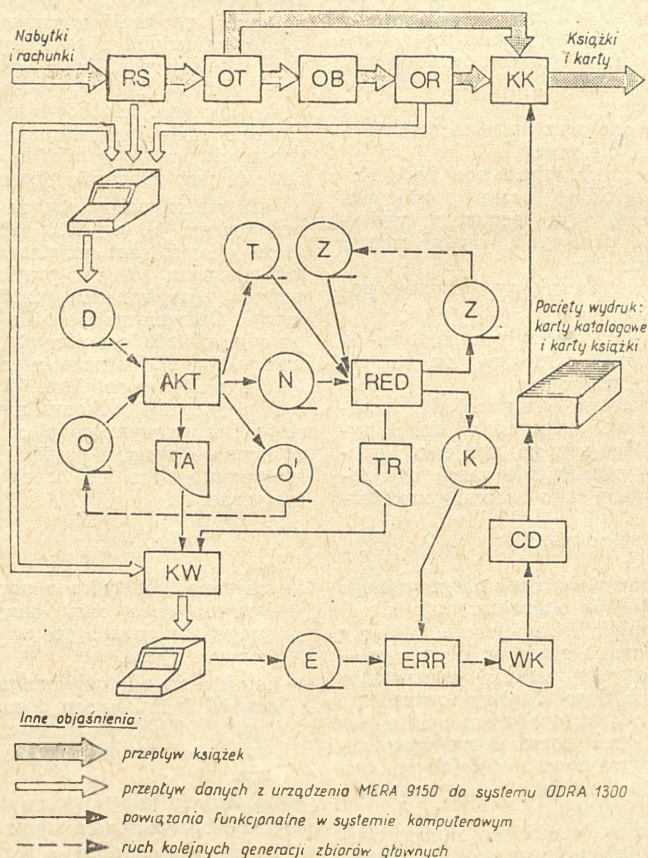
- jednostka centralna: ODRA serii 1300
- z pamięcią operacyjną 64K słów,
- pamięć dyskowa: 16 M znaków,
- pamięć taśmowa: 3 jednostki
- drukarka wierszowa: 1 szt.
- czytnik kart: 1 szt.
- urządzenie przygotowania danych na kartach: 1 szt.

SYSTEM KOMPUTEROWEGO WSPOMAGANIA KATALOGOWANIA WYDAWNICTW ZWARTYCH SABI/OZ

Opracowanie wydawnictw zwartych

W styczniu 1978 r. rozpoczęto w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej eksploatację systemu komputerowego wspomagania katalogowania. U podstawy tego systemu leży założenie o jednokrotnym tworzeniu i wielokrotnym

wykorzystaniu opisu katalogowanej książki. Opisy katalogowanych książek są gromadzone w zewnętrznej pamięci maszyny cyfrowej i pobierane stamtąd do redagowania kart katalogowych i wydawnictw informacyjnych bądź zesta-

Rys. 2. Schemat procesu opracowania wydawnictw zwartych w systemie SABI/OZ

wień analitycznych. Opisy te są utrzymywane w formie APIN-MARC.

Proces opracowania książki w systemie SABI/OZ (rys. 2) rozpoczyna się w Oddziale Gromadzenia Druków Zwartych, w którym grupuje się książki tytułami i przekazuje do Oddziału Opracowania dołączając kartę obiegu informującą o liczbie egzemplarzy danego tytułu i ich przeznaczeniu dla poszczególnych bibliotek sieci. Ponieważ niektóre tytuły są kupowane kilkakrotnie, stosownie do zamówień spływających z sieci bibliotecznej, dlatego w oddziale opracowania, na stanowisku rozdzielania i sygnowania (RS) następuje sprawdzenie, na podstawie danych z katalogu służbowego, czy opracowywana książka została zakupiona po raz pierwszy. Jeśli tak, to poddawana jest pełnemu opracowaniu. Książce tej nadaje się sygnaturę (numerus currens) i inicjuje się wypełnianie formularza opisu, wpisując dane inwentarzowe: sygnaturę (stanowiącą jednocześnie identyfikator opisu), numer akcesji i listę kodów bibliotek otrzymujących książkę wraz z liczbą jej egzemplarzy oraz cenę pojedynczego egzemplarza. Ponadto sporządza się dla niej roboczą kartę do katalogu służbowego, aby informacje w nim zawarte były aktualne. Następnie przekazuje się książkę na stanowisko opracowania technicznego (OT), gdzie następuje przysposobienie jej wszystkich egzemplarzy do udostępniania poprzez osygnowanie, opieczetowanie i opatrzenie ekslibrisem. Pierwszy egzemplarz książki przekazuje się wraz z kartą obiegu i formularzem opisu na stanowisko opracowania bibliograficznego (OB), a pozostałe — na stanowisko kompletacji i kontroli (KK). Na stanowisku OB wypełnia się pola opisu bibliograficznego na formularzu, z wyszczególnieniem haseł kart głównych, dodatkowych i odsyłaczy, związanych z katalogowaną książką. Po przekazaniu książki na stanowisko opracowania rzeczowego (OR) następuje przypisanie jej haseł przedmiotowych oraz jej przydzielenie do odpowiednich działów klasyfikacji na podstawie analizy treści książki oraz alfabetycznego indeksu haseł katalogu przedmiotowego i wykazu określników. Kody klasyfikacji i hasła wpisuje się w odpowiednich polach na formularzu opisu, zaznaczając hasła użyte po raz pierwszy. Wypełnianie tych pól kończy proces opisywania książki na formularzu. Ze stanowiska OR książka wraz z kartą obiegu trafia na stanowisko KK, a formularz opisu — do administratora systemu.

W odmienny sposób postępuje się z książką dokupioną. Wymaga ona: na-

dania sygnatury (identycznej z sygnaturą egzemplarzy wcześniej kupionych i opracowanych), poprawienia karty w katalogu służbowym, sporządzenia poprawki do inwentarzowych pól jej opisu i opracowania technicznego. Wypełniony formularz poprawki przekazuje się do administratora systemu, a wszystkie egzemplarze dokupionej książki — na stanowisko KK.

Administrator kompletuje partię formularzy opisów i poprawek, nadzoruje proces rejestracji i przetwarzania danych z kolejnych partii i przekazuje wyniki przetwarzania na odpowiednie stanowisko. Na stanowisku rejestracji danych (RD) przenosi się treść formularzy na taśmę magnetyczną (D). Zastosowanie do tego celu systemu MERA 9150 zapewnia wysoką jakość danych. Taśmę D administrator przekazuje do ośrodka obliczeniowego wraz z instrukcją zlecającą uruchomienie programów: aktualizacji zbioru opisów (AKT) i redagowania kart katalogowych (RED). Pierwszy z nich tworzy na podstawie danych wejściowych (D) zbiór transakcyjny (T), w którym wprowadzane opisy i poprawki są uporządkowane rosnąco według sygnatury, po czym łączy go ze zbiorem opisów (O). W trakcie łączenia wstawia nowe opisy w miejsca wyznaczone przez ich sygnaturę i wnosi poprawki do wskazanych opisów. Treść wszystkich opisów dopisanych i opisów poprawionych drukuje na tabulogramie kontrolnym aktualizacji (TA). W odrębnym zbiorze (N) umieszcza opisy, które zostały dopisane lub zmienione. Na ich podstawie program RED redaguje zapisy kart przeznaczonych do aktualizacji katalogów i indeksów kart książki, posługując się także danymi ze zbioru transakcyjnego i zbioru zasobów (Z), który informuje o dotychczasowym rozmieszczeniu księgozbioru w sieci bibliotecznej. Zredagowane zapisy kart umieszcza w zbiorze na taśmę magnetycznej (K), a ich treść drukuje na tabulogramie kontrolnym redakcji (TR). Oba tabulogramy podlegają sprawdzeniu na stanowisku kontroli wyników (KW). Zwraca się uwagę na poprawność samych opisów oraz poprawność i kompletność zredagowanych na ich podstawie zestawów kart. Do błędnych opisów i zapisów kart sporządza się poprawki. Poprawki do opisów są uwzględniane w kolejnym przebiegu aktualizacji. Poprawki do zapisów kart są po przeniesieniu na taśmę magnetyczną (E) przetwarzane przez program erraty (ERR), który drukuje poprawne i poprawione karty na papierze o zwiększonej gramaturze. Po pocięciu tak powstałego wy-

druku na gilotynie otrzymuje się karty katalogowe, karty do indeksów i karty książki. Są one ostatecznie sprawdzane

na stanowisku KK przez konfrontację z odpowiadającymi im książkami i wraz z nimi są przekazywane do biblioteki.

Redagowanie wydawnictw informacyjnych

Tworzony w procesie katalogowania zbiór opisów wydawnictw zwartych jest wykorzystywany do redagowania wydawnictw informacyjnych o księgozbiorze zgromadzonym przez sieć biblioteczną Politechniki Wrocławskiej od dnia wdrożenia systemu SABI/OZ. Oprogramowanie tego systemu pozwala na:

- selekcję tych opisów, które spełniają zadane warunki, tzn. zawierają we wskazanych elementach (polach, podpolach lub ich fragmentach) żądane ciągi znaków,
- zredagowanie, na podstawie zbioru

tych opisów, wydruku w zadanym układzie.

Odpowiednie rozmieszczenie zapisów na tym wydruku zapewnia utworzenie z niego wydawnictwa w postaci książki — bezpośrednio bądź za pomocą małej poligrafii. W ten sposób mogą powstać katalogi: topograficzny, alfabetyczny, przedmiotowy i działowy oraz wykazy haseł katalogu przedmiotowego: alfabetyczny i działowy. Wydruk w postaci katalogu działowego zredagowany z opisów, które zostały wprowadzone do zbioru w zadanym kwartale, służy jako wykaz nabytków.

Sporządzanie zestawień wartości księgozbioru

Obowiązek okresowego uzgadniania wartości zgromadzonego księgozbioru z księgowością materiałową uczelni implikuje potrzebę istnienia programu tworzącego zestawienie wartości książek w poszczególnych akcesjach (numer akcesji jest ogniwem łączącym rachunki i wykazy rozliczane przez księgowość z książkami gromadzonymi przez sieć biblioteczną).

Oprogramowanie systemu SABI/OZ pozwala na wyselekcjonowanie opisów książek zgromadzonych w zadanym okre-

sie rozliczeniowym oraz na zredagowanie tabeli, w której każdej akcesji z zadanego okresu rozliczeniowego przypisuje się liczbę objętych nią woluminów i łączną ich wartość oraz liczbę objętych nią tytułów. Tabelę kończy podsumowanie wartości. Tabela ta pozwala na dochodzenie przyczyn ewentualnych różnic między wartością księgozbioru obliczoną przez księgowość materiałową a wartością otrzymaną w wyniku analizy zbioru opisów.

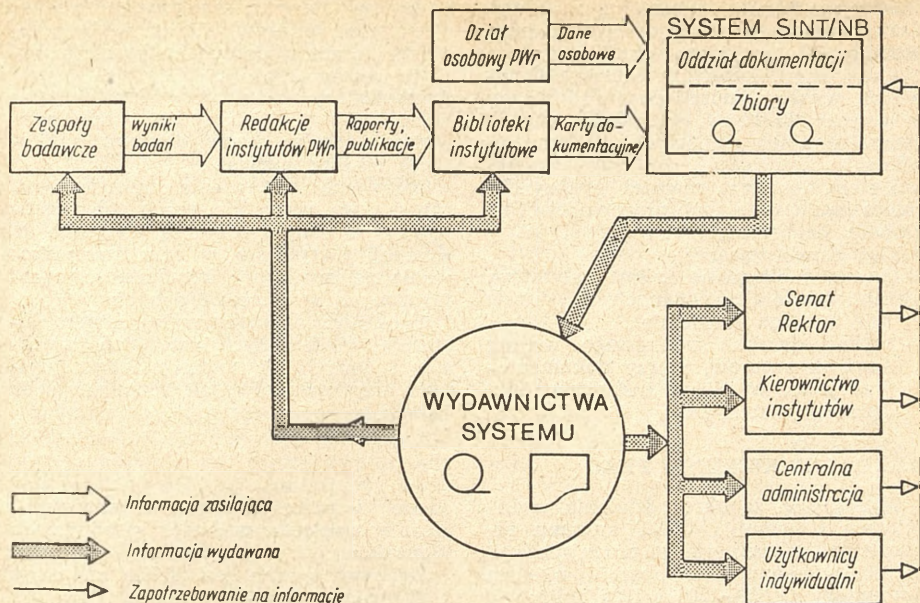
SYSTEM INFORMACJI O PRACACH NAUKOWO-BADAWCZYCH — SINT/NB

Założenia ogólne

Głównym przeznaczeniem systemu SINT/NB, sformułowanym w chwili opracowywania założeń projektowych, było dostarczanie kierownictwu uczelni informacji niezbędnej do sprawnego zarządzania badaniami naukowymi. Aby zrealizować postawione zadanie, należało zaprojektować takie rozwiązania organizacyjne, które zapewniłyby kompletny i terminowy spływ informacji. W tym celu ustalono, że wszelkie wykazy dorobku naukowego pracowników PWr analizowane przez kierownictwo szkoły będą dostarczane wyłącznie z systemu SINT/NB. Przyjęto, że podstawowym źródłem informacji o wynikach prac badawczych oraz dorobku naukowym pracowników PWr będą karty dokumentacyjne, przygotowywane przez autorów i pracowników informacji zatrudnionych w bibliotekach instytutowych, w ciągu 2 tygodni

po zakończeniu pracy. Aby wyeliminować z systemu informacje o pracach nie mających charakteru naukowego, karty dokumentacyjne weryfikowane są przez redaktorów naukowych.

Schemat funkcjonowania systemu SINT/NB przedstawiono na rysunku 3. Wyniki badań indywidualnych pracowników i zespołów naukowych przekazywane są do redakcji instytutów, gdzie opracowywane są raporty. Dla przygotowywanego raportu wypełniana jest karta dokumentacyjna i przez służby inteli w instytucie przekazywana do Oddziału Dokumentacji. Dane zawarte na karcie dokumentacyjnej włączane są do zbioru PRACE NAUKOWE na taśmie magnetycznej, zawierające opisy wcześniej wykonanych prac. Jest to główny strumień informacyjny systemu.

Rys. 3. Schemat funkcjonowania systemu SINT/NB

Zestawienia informacyjne

Zestawienia, w zależności od przeznaczenia, można podzielić na dwie grupy:
— dla odbiorców indywidualnych,
— dla kierownictwa uczelni.

Do grupy pierwszej zalicza się biuletyn informacyjny w układzie tematycznym oraz bazę danych SEBAN; do grupy drugiej — wykazy dorobku naukowego według ustalonych kryteriów selekcji i dane statystyczne o zdokumentowanych pracach naukowo-badawczych.

Biuletyn informacyjny „Nauka, Technika, Przemysł” zawiera informacje o najnowszych pracach zakończonych w PWR.

Edycję biuletynu realizuje się jako jedno z zestawień informacyjnych systemu. Po zakończeniu kwartału, gdy w zbiorze na taśmie magnetycznej znajduje się już komplet prac, następuje ich wydruk w postaci wydawnictwa dogodnego do powielania techniką poligraficzną (format odpowiadający 1,5 strony tabulogramu drukarki wierszowej, taki że po zmniejszeniu otrzymuje się stronę w formacie A4). Wydruk biuletynu zajmuje (wraz z selekcją opisów prac) około 50 minut czasu maszynowego. Doliczając prace redakcyjne (drobne korekty, dodanie wytłuszczonych nagłówków o kroju czcionki większym niż jest to możliwe w drukarce wierszowej maszynowej cyfrowej), które zajmują około 10 roboczogodzin, można stwierdzić, że w

ciągu około 11 godzin otrzymuje się całkowicie gotowe do powielenia wydawnictwo liczące 120-180 stron formatu A4 wraz ze spisem treści, indeksem autorskim i informacjami pomocniczymi (np. wyjaśnieniami stosowanych skrótów i oznaczeń).

Istnieje też możliwość wydruku biuletynu informacyjnego dla wybranej tematyki. Objętość takiego wydawnictwa jest mniejsza niż biuletynu „Nauka, Technika, Przemysł” i nie jest ono przeznaczone do powielania, lecz do obsługi jednorazowych zamówień, toteż jego format jest mniejszy (zbliżony do A5). Ta forma zestawienia informacyjnego jest wykorzystywana do obsługi użytkowników, którzy interesują się pracami wykonanymi w PWR z określonej dziedziny i specjalności.

Baza danych SEBAN stanowi maszynowy odpowiednik biuletynu „Nauka, Technika, Przemysł” i rozpowszechniana jest w trybie SDI. Wydawana jest co kwartał od roku 1977.

Wykazy dorobku naukowego wykonywane są dla indywidualnych pracowników naukowych.

Zgodnie z życzeniem zamawiającego, wykaz może zawierać całość dorobku określonego pracownika lub prace zdokumentowane w wybranym przedziale

czasowym. Ponadto można uzyskać wykaz określonego rodzaju prac danego pracownika (np. tylko publikacje, publikacje zagraniczne lub patenty). Omawiane wykazy może zamawiać każdy pracownik naukowy dla siebie i każdy zwierzchnik dla podległych mu pracowników.

System dostarcza również wykazy dorobku naukowego grup pracowników (np. zespołu badawczego) lub całych instytucji. Zawierają one:

- łączną bibliografię kilku instytucji,
- bibliografię dla podanych instytucji (dla każdego oddzielnie),
- wykaz dorobku naukowego według nazwisk autorów, którzy dokumentowali prace w danym instytucie (jako łączne wydawnictwo),

AKTUALNE KIERUNKI PRAC

Wydaje się, że okres działania w Bibliotece Głównej i OINT systemu biblioteczno-informacyjnego pracującego w trybie wsadowym w oparciu o duże komputery Odra-1305 i 1325 zbliża się ku końcowi. Jest to spowodowane kilkoma przyczynami:

- wstrzymanie w Polsce produkcji maszyn serii Odra (rozpoczęcie produkcji komputerów serii RIAD),
- brak walut wymienialnych uniemożliwiający zakup dużych komputerów wysokiej jakości lub minikomputerów o odpowiednich parametrach,
- pojawienie się na rynku mikrokomputerów profesjonalnych.

Obecnie w naszej Bibliotece prowa-

— wykaz dorobku naukowego według nazwisk autorów, którzy dokumentowali prace w danym instytucie (osobne zestawienia).

Zamawiający może także określić przedział czasowy, i/lub rodzaj prac (analogicznie do wykazów dorobku naukowego według nazwisk).

Omawiane zestawienia informacyjne, zawierające wszystkie prace zdokumentowane w danym roku, są wysyłane do dyrekcji instytucji w celu zweryfikowania poprawności i kompletności zgromadzonych w systemie danych

Obok wymienionych wyżej, system dostarcza wielu innych zestawień, wykazów i danych na potrzeby indywidualnych użytkowników jak również władz Szkoły.

dzione są prace związane z zastosowaniem komputerów w dwóch zasadniczych kierunkach.

Pierwszy z nich jest ściśle związany z funkcjonowaniem Biblioteki i ma na celu stworzenie zintegrowanego systemu biblioteczno-informacyjnego opartego na sprzęcie mikrokomputerowym. Drugi natomiast jest powiązany z budowaną obecnie Krajową Akademicką Siecią Komputerową (KASK), która ma w przyszłości połączyć ośrodki akademickie w kraju. Prace prowadzone w Bibliotece mają doprowadzić do stworzenia systemu udostępniania maszynowych baz danych w sieci KASK.

Zintegrowany system biblioteczno-informacyjny

System, który obecnie jest w fazie projektowej, otrzymał nazwę IBIS (Informacja Biblioteczna w Sieci). Z założenia ma on być oparty na sprzęcie mikrokomputerowym z wykorzystaniem dostępu do dużych zbiorów danych utrzymywanych na dużych komputerach.

System IBIS będzie modułowy, co oznacza, że poszczególne podsystemy związane z automatyzacją poszczególnych sfer działalności biblioteki będą mogły działać niezależnie, na odrębnych komputerach. Jest to ważne ze względu na wciąż wysoki koszt sprzętu obliczeniowego, wymuszający stopniową realizację zakupów. Daje to również możliwość wdrażania kolejnych podsystemów w miarę ich opracowywania i rozszerzania konfiguracji sprzętowej.

System będzie zintegrowany, a więc wykorzystujący jednokowe struktury danych, co da możliwość łatwej wymiany pomiędzy podsystemami. Wymiana da-

nych będzie realizowana bądź w formie przenoszenia nośników pomiędzy komputerami, bądź na drodze transakcji danych, bądź wreszcie jako dostęp do wspólnych zbiorów.

Korzystanie z systemu powinno być proste, aby do minimum ograniczyć konieczność prowadzenia szkoleń i opracowywania odpowiednich instrukcji. Użytkownicy będą mieli do dyspozycji język komunikacji, oparty przede wszystkim na wybieraniu odpowiednich opcji z proponowanych przez system skróconych (menu). Będą mogli również korzystać z pomocy systemu.

Do budowy systemu IBIS wykorzystane zostaną w miarę możliwości gotowe narzędzia, które będą mogły przyspieszyć jego realizację. Przykładem może być pakiet mikro-ISIS, ułatwiający wprowadzanie danych, ich wyszukiwanie i wyprowadzanie.

System będzie realizowany etapami.

W pierwszym etapie zakres jego działania będzie ograniczony do Biblioteki Głównej, a następnie rozszerzony będzie na sieć biblioteczną.

Zostaną opracowane następujące podsystemy:

- gromadzenie druków zwartych,
- opracowanie druków zwartych,
- gromadzenie i opracowanie czasopism,
- udostępnianie,
- informacje bieżące,
- wspomaganie usług reprograficznych,
- wspomaganie administrowania Biblioteką i jej oddziałami.

Kolejność realizacji powyższych podsystemów zostanie określona po opracowaniu projektu systemu, przy uwzględnieniu stopnia zapotrzebowania, skali trudności przedsięwzięcia, zabezpieczenia sprzętowego i kadrowego.

Docelowo system IBIS będzie działał w sieci lokalnej, która obejmie w pierwszym etapie Bibliotekę Główną, a następnie całą sieć biblioteczną. Sieć lokalna zostanie zbudowana z mikrokomputerów typu IBM PC/AT. Będzie miała ona zapewniony dostęp do sieci komputerowej KASK, a poprzez nią do dużych zbiorów w niej zainstalowanych, a także do systemów i zbiorów bibliotek innych uczelni.

System udostępniania maszynowych baz danych w sieci KASK

Jednym z zadań Krajowej Akademickiej Sieci Komputerowej jest umożliwienie dostępu do maszynowych baz danych z dowolnego punktu tej sieci. Zabezpieczenie sprzętowe będzie zapewnione po uruchomieniu sieci. Odrębnym zagadnieniem jest zabezpieczenie programowe. Właśnie temu celowi służy podjęte przez naszą Bibliotekę zadanie o nazwie DORIS (Dostęp do Retrospektywnej Informacji w Sieci). W jego ramach ma zostać opracowany system wyszukiwania informacji w trybie on-line i SDI. Ma to być system o odpowiednich parametrach użytkowych, to znaczy umożliwiający jednoczesny dostęp odpowiednio dużej liczbie użytkowników do odpowiednio dużych zbiorów. Słowo „odpowiednio” oznacza naszym zdaniem dostęp około 100 użytkowników do zbiorów rzędu kilku milionów rekordów. Poza tym system taki musi się charakteryzować dużą sprawnością i niezawodnością.

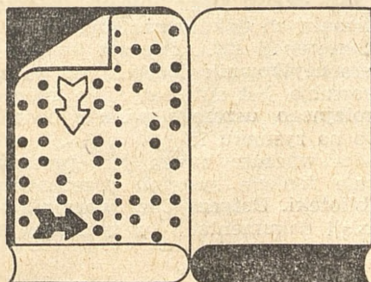
W ramach zadania DORIS planowane jest przetestowanie dostępnych pakietów programowych spełniających powyższe wymagania, podjęcie decyzji co do wyboru jednego z nich, a następnie w razie konieczności dostosowanie pakietu do potrzeb systemu udostępniania maszynowych baz danych. Następnym etapem ma być przeniesienie usług SDI na nowe oprogramowanie oraz umożliwie-

nie użytkownikom sieci KASK dostępu do baz danych w trybie konwersacyjnym.

Obecnie brane są pod uwagę dwa pakiety: ISIS, który jest w kraju wykorzystywany coraz powszechniej, oraz DIALOG-2, który znalazł zastosowanie w innych krajach socjalistycznych. Do pakietu ISIS jest zapewniony dostęp za pośrednictwem IINTE, a DIALOG-2 ma być zainstalowany we Wrocławiu w czerwcu br.

Oba systemy — IBIS i DORIS — będą powiązane poprzez tak zwaną usługę (gateway), zapewniającą przepływ informacji pomiędzy biblioteczną lokalną siecią komputerową a siecią KASK i na odwrót. W rezultacie z dowolnego terminala sieci KASK będzie można uzyskać dostęp do maszynowych baz danych zainstalowanych w sieci KASK, a także do zbiorów systemu IBIS (oczywiście pod warunkiem posiadania odpowiednich uprawnień).

Wiele wskazuje na to, że rozwiązania opracowane w Politechnice Wrocławskiej zostaną wykorzystane również w innych bibliotekach w kraju. Byłoby to bardzo pożądane, ponieważ umożliwiłoby usprawnienie procesu katalogowania (wymiany danych), jak i dalszą poprawę systemu informowania o zbiorach bibliecznych w skali całego kraju.

STANISŁAW BADOŃ, JERZY FRĄCZAK
GRZEGORZ MOLEWSKI, LECH BEYGA
MARIAN ODYNIECKI

KOMPUTEROWY SYSTEM INFORMACYJNO- -WYSZUKIWAWCZY W BIBLIOTECĘ GŁÓWNEJ POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

WPROWADZENIE

Komputerowy system informacyjno-wyszukiawczy dla Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej jest realizowany przez Centrum Badawczo-Wdrożeniowe „MERCOMP” przy ścisłej współpracy z Biblioteką Główną i Ośrodkiem Informatyki Politechniki Poznańskiej.

Prace przygotowawcze rozpoczęto w 1985 r. W chwili obecnej system jest w fazie tworzenia bazy informacyjnej.

Przystępując do realizacji prac nad systemem ustalono dwie zasadnicze funkcje, które system będzie pełnił:

- wspomaganie prac w Bibliotece Głównej,
- automatyzacja procesu wyszukiwania informacji o dokumentach z zasobów Biblioteki Głównej.

W niniejszym referacie przedstawiono pokrótce podstawowe cechy systemu i zastosowanego sprzętu komputerowego.

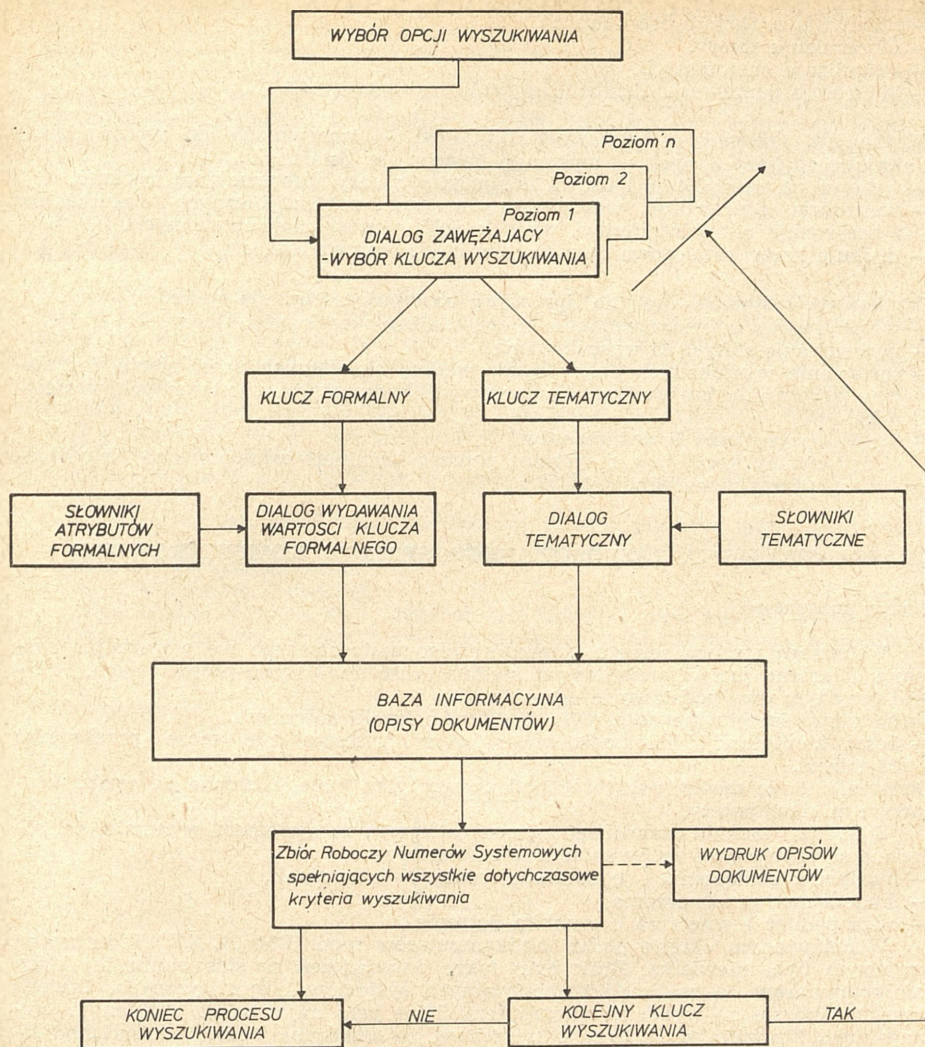
PODSTAWOWE CECHY UŻYTKOWE SYSTEMU

Podstawowym zadaniem wdrażanego w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej systemu informatycznego jest ułatwienie osobom korzystającym ze zbiorów bibliotecznych uzyskania informacji o możliwości dostępu do źródeł tematycznych (dokumentów), dotyczących interesującego ich zagadnienia.

Przyjęcie założenia, że podstawowym użytkownikiem systemu będzie nie specjalista-informatyk ale przeciętny czytelnik, podyktowało koncepcję konwersacyjnej metody komunikacji użytkownika z systemem, stwarzającej możliwość łatwego i szybkiego dotarcia do poszukiwanej informacji.

Konwersacyjna metoda pracy z systemem oparta jest na zasadzie uszczegółowiających problem pytań stawianych przez system i jednoczesnym podpowiadaniu użytkownikowi odpowiedzi dopuszczalnych. Dialog rozpoczyna się poprzez przedstawienie użytkownikowi listy kluczy wyszukiwania informacji. Kluczem może być temat lub jedna z cech formalnych dokumentu (np. autor, wydawca, rok wydania, język dokumentu, hasło konferencji itd.). Poprzez kolejne etapy pytań-odpowiedzi uszczegółowiających problem użytkownik dochodzi do wyszukania zadowalającej go kolekcji ewentualnie konwersacja jest automatycznie kończona przez system w momencie, gdy wynikiem kolejnego uszczegółowienia będzie kolekcja pusta. Schematycznie przedstawiono to na rysunku 1.

Opisana powyżej funkcja wyszukiwawcza jest przeznaczona dla użytkującego system czytelnika. Pozostałe funkcje systemu przeznaczone są dla użytkownika, którym jest pracownik biblioteki. Dotyczą one tworzenia i aktualizacji bazy informacyjnej systemu oraz emisji dokumentacji (w tym kart katalogowych).

Schemat ogólny procesu Wyszukiwania Informacji

ORGANIZACJA PRACY POD SYSTEMEM

System jest obsługiwany i wykorzystywany przez użytkowników kilku kategorii.

Administrator systemu — jest odpowiedzialny za prawidłowe funkcjonowanie systemu. Wykonuje pod systemem następujące działania:

- alokuje zbiory na dyskach magnetycznych przed rozpoczęciem tworzenia bazy danych systemu,
- inicjuje i aktualizuje zbiory stałe — słowniki,
- prowadzi dokumentację systemu,

- archiwuje zawartość bazy danych,
- reorganizuje zbiory,
- aktualizuje bazę danych,
- kontroluje poprawność działania systemu — diagnostyka.

Użytkownik systemu — pracownik Biblioteki — uprawniony do wprowadzania i aktualizacji bazy danych — wykonuje następujące działania:

- wprowadza, modyfikuje i usuwa dokumenty z bazy informacyjnej systemu,
- kontroluje poprawność wprowadzonych bądź zaktualizowanych dokumentów i przekazuje administratorowi wydruk dokumentów zaakceptowanych,
- drukuje karty katalogowe dokumentów nowo wprowadzonych.

Użytkownik systemu — ma do dyspozycji następujące funkcje systemu:

- wyszukiwanie informacji (dokumentów) według określonych kluczy,
- wyświetlanie statystyki wyszukiwania,
- sortowanie wyszukanych dokumentów według określonych przez siebie parametrów sortowania lub według standardowych parametrów umieszczonych w słowniku,
- wydruk wyszukanych dokumentów.

Użytkownicy korzystają z systemu poprzez terminale zainstalowane bezpośrednio w wypożyczalniach Biblioteki.

CHARAKTERYSTYKA ZASTOSOWANEGO SPRZĘTU KOMPUTEROWEGO

Wybór komputera

Wstępnego wyboru sprzętu komputerowego zastosowanego we wdrażanym systemie dokonano już w początkowym stadium prac analityczno-projektowych. Przyjęto przy tym dwa podstawowe ograniczenia:

- na zakup sprzętu nie będą wykorzystywane środki dewizowe,
- koszt konfiguracji dla podstawowej wersji systemu nie może przekroczyć 35 mln zł.

Oznaczało to, że można było brać pod uwagę tylko małe, dostępne na rynku krajowym minikomputery.

Z analizy zadania stawianego przed realizowanym systemem wynikało, że pożądane są następujące cechy sprzętu komputerowego:

- możliwość podłączenia i jednoczesnej pracy 4-8 terminali,
- średnia moc przetwarzania,
- duża pamięć zewnętrzna o szybkim dostępie.

W omawianym okresie podaż minikomputerów typu IBM PC/XT/AT na rynku krajowym była niewielka. Brak było także doświadczeń w stosowaniu tej klasy minikomputerów do realizacji rozbudowanych systemów informatycznych. Dlatego zdecydowano się na wybór minikomputera SM-4 jako najbliższego stawianym wymaganiom. Zdawano sobie przy tym sprawę, że niezbędna będzie istotna modyfikacja zestawu produkowanego przez Fabrykę Minikomputerów „ERA”.

Podstawowe cechy zmodyfikowanej konfiguracji minikomputera SM-4

- procesor: odpowiednik PDP 11/35/40 firmy DEC,
- pamięć operacyjna: 248 KB,
- dyski typu Winchester o łącznej pojemności 80 MB,
- dyski elastyczne 8”,
- dwa przewijaki taśm magnetycznych (800 bpi),
- drukarka mozaikowo-znakowa D-180,
- sieć terminalowa łącząca 6 terminali.

Analiza ilości przetwarzanych przez system dokumentów z zasobów Biblioteki

Zainstalowana w komputerze SM-4 dyskowa pamięć zewnętrzna o pojemności 80 MB zaspokoi potrzeby Biblioteki Głównej w pierwszym okresie eksploatacji systemu. Zainstalowana dyskowa pamięć zewnętrzna pozwala wprowadzić do bazy

danych systemu ok. 60 000 dokumentów (zwartych i ciągłych). Po tym okresie przewiduje się rozszerzenie pamięci zewnętrznej komputera SM-4 do ok. 150 MB. Pozwoli to na zaspokojenie potrzeb Biblioteki do 1990 roku.

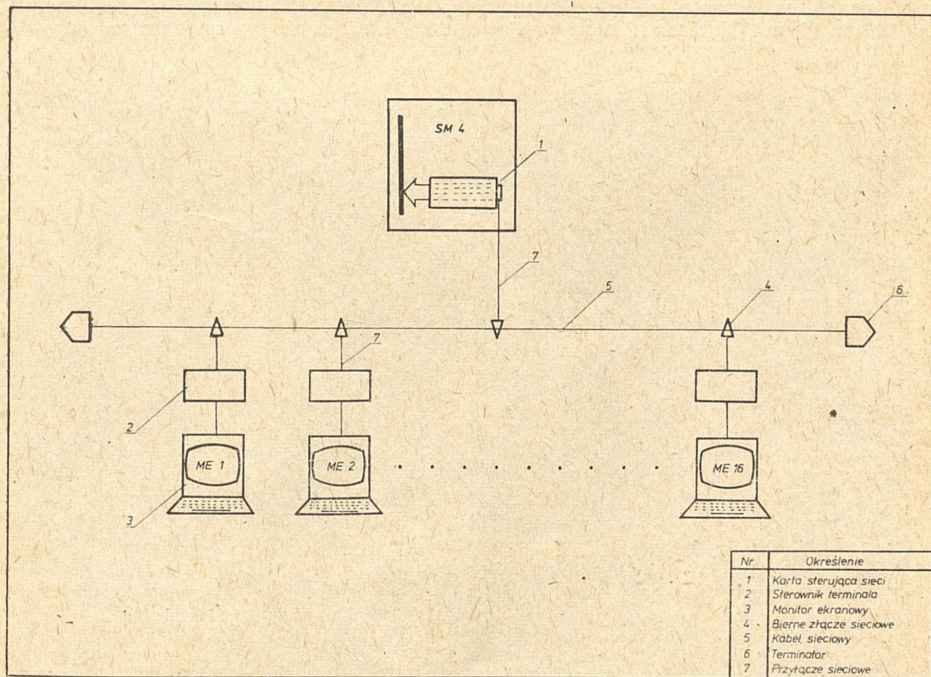
W chwili obecnej zwiększenie dyskowej pamięci zewnętrznej komputera SM-4 powyżej 80 MB wymaga zakupu odpowiedniego podsystemu dyskowego za dewizy. Produkowane za granicą komputery, których funkcjonalnym odpowiednikiem jest SM-4 współpracują z dyskowymi pamięciami zewnętrznymi o pojemności sumarycznej przekraczającej 1000 MB. Utworzenie podsystemu bazy informacyjnej zawierającej opisy ok. 500 tys. dokumentów wymagałoby dyskowych pamięci zewnętrznych o pojemności ok. 750 MB.

Sieć terminalowa

Konwersacja pomiędzy użytkownikiem a systemem użytkowym realizowana jest przez lokalną sieć monitorów ekranowych. Sieć lokalna monitorów ekranowych lub innych terminali interakcyjnych ze standardowym stykiem V.24 umożliwia przyłączenie do 16 tego typu terminali do minikomputera SM-4. W systemie operacyjnym RSX-11 v.4.1. terminale te są traktowane jako oddzielne konsole użytkowników. Sieć lokalna monitorów odpowiada funkcjonalnie multiplekserowi DJ11 z przyłączonymi do jego podkanałów monitorami, jednak w porównaniu z nim posiada następujące zalety:

- łatwa instalacja sieci (medium transportowym jest prosta skrętka dwóch przewodów),
- łatwa rozbudowa konfiguracji (możliwość zmiany punktów przyłączenia terminali do sieci bez potrzeby instalacji dodatkowych przewodów),
- większa prędkość transmisji,
- większa pewność transmisji.

Sieć lokalna monitorów ekranowych jest układem typu wspólna szyna (rys. 2). Medium transportowe stanowi para przewodów (skrętka) tworząca szynę zakończoną

Rys. 2. Sieć lokalna monitorów ekranowych minikomputera SM4

na obu końcach terminatorami. Przewody te, montowane na ścianie w podobny sposób jak instalacja telefoniczna, powinny przebiegać przez wszystkie pomieszczenia, w których przewiduje się instalacje monitorów ekranowych. W miejscach przyłączenia monitorów instalowane są w sieci bierne złącza sieciowe (gniazda telefoniczne), poprzez które włączane są do sieci za pośrednictwem przyłączy kablowych sterowniki terminali. Do sterowników, z wykorzystaniem przyłączy ze stykiem V.24 mogą być podłączone monitory ekranowe lub inne terminale interakcyjne. Pracą sieci lokalnej steruje sterownik sieci. Jest to układ mikroprocesorowy zarządzający przesyłaniem danych pomiędzy terminalami i komputerem obliczeniowym. Sterownik jest urządzeniem w oddzielnej obudowie i przyłączony jest do minikomputera poprzez łącze szeregowe V.24.

Środki programowe

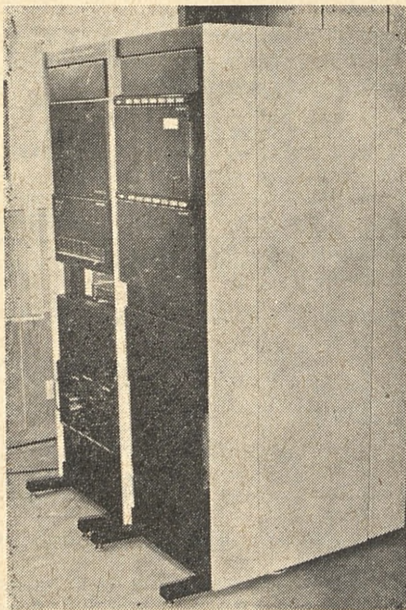
Do realizacji systemu wykorzystano następujące środki programowe dostępne na komputerze SM-4:

- wielodostępny i wielozadaniowy system operacyjny RSX-11M v.4.1,
- bibliotekę procedur obsługi bazy danych RMS-11 v.2.0,
- język programowania FORTRAN v.5.0 oraz makroassembler MARCO-11 v.5.

Zastosowane środki programowe pozwalają na eksploatację systemu na wszystkich komputerach rodziny PDP-11 z rozszerzoną pamięcią operacyjną i kompatybilnych. Istnieje również możliwość użytkowania systemu na komputerach rodziny VAX-11.

Rozmieszczenie sprzętu komputerowego

Na ustawienie komputera Mera-Camac/SM-4A, drukarki mozaikowej-znakowej D-1800 do drukowania kart katalogowych, drukarki D-1800 KSR do wydruku informacji o dokumentach i jednego terminala (monitora) — Mera 79100 do wyświetlania danych na ekranie, należy przeznaczyć oddzielne pomieszczenie o powierzchni od 10 do 15 m². Natomiast monitory ekranowe służące do wprowadzenia danych

Komputer Mera-Camac/SM-44

Parametry: wysokość — 170 cm, długość — 120 cm, szerokość — 90 cm

Drukarka mozaikowa-znakowa D-1800

Parametry: długość — 70 cm, szerokość — 40 cm, wysokość — 30 cm

Ustawiona na stole o wymiarach: wysokość — 75 cm, długość — 100 cm, szerokość — 70 cm

Monitor ekranowy Mera 79100

Parametry: długość — 70 cm, szerokość 50 cm, wysokość — 40 cm

Wielkość ekranu 30×22 cm

jak i do wyszukiwania informacji powinny znajdować się w oddzielnych pomieszczeniach. W miejscu, gdzie znajduje się komputer należy zainstalować klimatyzator.

Przy wyborze komputera do prac bibliotecznych i informacyjnych należy znać typ i pojemność dysków oraz wiedzieć z ilu dysków równocześnie można korzystać. W Bibliotece Politechniki Poznańskiej używa się dysków typu Winchester o pojemności 20 MB. Oznacza to, że na jednym dysku można pomieścić 20 milionów znaków (liter). W praktyce oznacza to, że około 30% znaków jest zajętych przez stałe dane bibliograficzne systemu a dopiero 70% znaków można użyć do zapisu danych bibliograficznych konkretnych dokumentów. Na jednym dysku typu Winchester 20 MB mieści się od 25 - 30 tys. opisów dokumentów (tytułów).

STANISŁAW BADOŃ

KOMPUTEROWY SYSTEM BIBLIOTECZNO- -INFORMACYJNY W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

OPRACOWANIE DRUKÓW ZWARTYCH

Pod koniec 1986 roku, rozpoczęto w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej eksploatację systemu komputerowego opracowania katalogowego, polegającego na jednokrotnym wprowadzeniu i wielokrotnym wykorzystaniu opisu katalogowego dokumentu.

Opisy katalogowanych dokumentów gromadzi się w pamięci maszyny cyfrowej i pobiera się stamtąd do redagowania kart katalogowych, wykazów i wydawnictw informacyjnych, zestawów analitycznych i informacji o zbiorach bibliotecznych.

Metoda opracowania dokumentu (wydawnictwa zwarte i ciągłe) w Systemie Informacji Bibliotecznej Politechniki Poznańskiej jest bardzo prosta, wymaga niewielkiej ilości czasu. Rozpoczyna się z chwilą zakupu zbiorów. W Oddziale Gromadzenia Zbiorów grupuje się książki tytułami i przydziela do określonych Oddziałów Biblioteki. Przydziela ten zaznacza się na specyfikacji (rachunku). Na odwrocie karty tytułowej w dolnej części podaje się numer akcesji (numer kolejny wpływu dokumentów) oraz opieczętowuje się książki pieczęcią własnościową. Następnie sporządza się dla niej kartę z danymi, które znajdują się na karcie katalogowej poza normalnym zapisem. Na tej karcie mogą wystąpić następujące zapisy: lektura, wydział, kierunek studiów, przedmiot, rok studiów, pracownik Politechniki Poznańskiej jako autor, nazwa Instytutu, w którym pracuje (dane te podawane są określonymi znakami używanymi w komputerze). Tak przygotowany dokument przekazuje się do Oddziału Opracowania Zbiorów, gdzie poddawany jest dalszemu opracowywaniu: sprawdzenie na podstawie katalogu topograficznego czy opracowywana książka została kupiona po raz pierwszy i wówczas poddawana jest pełnemu opracowaniu. Książce tej nadaje się numer inwentarzowy (sygnatura). Książkę następnie przekazuje się na stanowisko opracowania rzeczowego, gdzie otrzymuje klasyfikację według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Pierwszy egzemplarz książki przekazuje się wraz z kartą zapisu na stanowisko opracowania bibliograficznego. Tu

następuje wprowadzenie pełnych danych bibliograficznych z książki i karty zapisu do komputera za pomocą terminali (klawisze i ekran), przy wprowadzeniu danych poprzez terminal zapis jest kontrolowany bezpośrednio na ekranie, a nieprawidłowości i pomyłki w zapisie usuwane są natychmiast. Niezbędny czas potrzebny na opracowanie i wprowadzenie danych bibliograficznych jednego tytułu książki (od czasu wpływu do biblioteki do wprowadzenia do komputera) wynosi 30 minut, a sam czas wprowadzenia danych bibliograficznych do komputera poprzez terminal — trwa do 10 minut.

Wyżej podaną pracę wykonują ci sami pracownicy, którzy dotychczas zajmowali się gromadzeniem i opracowaniem zbiorów bibliotecznych, bez powiększania liczby etatów.

Opis dokumentu wg pytań komputera Systemu Informacji Bibliotecznej Politechniki Poznańskiej

1. Czy opis sporządzony jest z autopsji? (T, N):
2. Czy Biblioteka Główna PP jest posiadaczem dokumentu? (T, N):
3. Podaj postać fizyczną dokumentu
 - 0 — dokument drukowany
 - 1 — maszynopis, dokument powielany
 - 2 — dokument rękopiśmienny
 - 3 — mikroforma
 - 4 — film
 - 5 — nagrania dźwiękowe
 - 6 — taśma dziurkowana lub karty dziurkowane
 - 7 — taśma magnetyczna, dysk magnetyczny, dyskietka
 - 8 — materiał ikonograficzny
 - 9 — inne postacie fizyczne
4. Czy dokument składa się z wielu tomów? (T, N):
5. Czy dokument zawiera więcej niż jedną pracę? (T, N):
6. Czy dokument zawiera publikacje pracowników PP? (T, N):
7. Czy dokument zawiera materiały konferencyjne? (T, N):
8. Czy dokument lub materiały w nim zawarte są wydane w ramach serii? (T, N):
9. Czy dokument jest skryptem lub podręcznikiem? (T, N):
10. Czy dokument wchodzi w skład zbiorów beletrystyki Biblioteki Głównej PP? (T, N):
11. Podaj opis formalny dokumentu
 - A — Abstrakt
 - B — Bibliografia
 - C — Biografia
 - D — Encyklopedie
 - E — Indeks
 - F — Orzecznictwo i glosy
 - G — Prace statystyczne
 - H — Dokumenty prawne
 - I — Recenzje
 - K — Słownik językowy
 - L — Słownik terminologiczny
 - Z — Inne
12. Czy dokument jest zaopatrzony w bibliografię? (T, N):
13. Czy dokument jest lekturą dla wydziałów PP? (T, N):
 - podaj wydział, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj kierunek studiów, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj przedmiot studiów, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj rok studiów, dla którego dokument jest lekturą
14. Czy dokument jest w posiadaniu innych instytucji niż Biblioteka Główna PP? (T, N):
15. Podaj tytuł dokumentu:
16. Podaj tytuł równoległy dokumentu:
17. Podaj tytuł dodatkowy dokumentu:
18. Podaj sygnatury dokumentu:
19. Podaj oznaczenie wydania dokumentu:
20. Podaj miejsce wydania dokumentu:
21. Podaj rok wydania dokumentu:

22. Podaj opis fizyczny dokumentu:
23. Podaj numer ISBN dokumentu:
24. Podaj nazwisko autora:
25. Podaj imię autora:
26. Podaj funkcję autora:
27. Czy autor jest pracownikiem PP? (T, N):
28. Czy są jeszcze inni autorzy dla tego materiału? (T, N):
29. Podaj instytucję sprawczą:
30. Czy są jeszcze inne instytucje sprawcze? (T, N):
31. Podaj nazwę wydawcy:
32. Czy są jeszcze inni wydawcy dla tego materiału? (T, N):
33. Podaj klucz UKD:
34. Czy są inne klucze UKD dla tego materiału? (T, N):
35. Czy znasz kod hasła docelowego lub startowego? (T, N):
36. Czy chcesz opisać pole: Punkt Widzenia? (T, N):
37. Czy chcesz opisać pole: Miejsce 1-sze? (T, N):
38. Czy chcesz opisać pole: Miejsce 2-gie? (T, N):
39. Czy chcesz opisać pole: Narodowość? (T, N):
40. Czy chcesz opisać pole: Grupa Etniczna? (T, N):
41. Czy chcesz opisać pole: Czas? (T, N):
42. Czy chcesz opisać pole: Charakterystyka? (T, N):
43. Czy w materiale został użyty język polski? (T, N):
44. Czy są jeszcze inne języki użyte w tym materiale? (T, N):
45. Czy w oryginale został użyty język polski? (T, N):
46. Czy są jeszcze inne języki użyte w oryginale tego materiału? (T, N):
47. Czy koniec opisywania dokumentów? (T, N):
48. Nr systemowy dokumentu.

Długość pól w poszczególnych rekordach opisów
dokumentów (dla Dziel Zwartych)

Lp.	Nazwa pola	Ilość znaków	Uwagi
1.	Posiadacze dokumentu poza Poli- techniką Poznańską	30	
2.	Sygnatury dokumentu	40	W pole będzie można wpisać max. 3 sygnatury (po 8 zn.+odstępy)
3.	Tytuł dokumentu (tomu, pracy)	120	
4.	Tytuł dokumentu równoległy	120	max.
5.	Tytuł dodatkowy	50	
6.	Miejsce wydania	20	
7.	Opis fizyczny	50	
8.	ISBN	30	
9.	Hasło konferencji	20	
10.	Słowo kluczowe konferencji	40	
11.	Nazwa konferencji	100	
12.	Miejsce odbycia konferencji	20	
13.	Organizator konferencji	25	
14.	Nazwisko autora	20	
15.	Imię autora	15	
16.	Funkcja autora	20	
17.	Język	14	najdłuższy z tab. językowej
18.	Klucz UKD	30	
19.	Klucz tematyczny	40	
20.	Wydawca	35	
21.	Instytucja sprawcza	35	
22.	Tytuł serii	50	
23.	Cechy dodatkowe serii	30	
24.	Oznaczenie wydania	20	

Ustalono 974 znaki stałe do opisu jednego tytułu, z tym, że w pozycjach 3, 4 i 5, obejmujących 290 znaków, każdorazowo jest wykorzystanych tyle znaków, ile zawiera liter tytuł dokumentu, tytuł dokumentu równoległy i tytuł dodatkowy.

Maksymalne ilości danych w zbiorach opisu			
Lp.	Nazwa zbioru	Ilość danych dotyczących tego samego dokumentu	Uwagi
1.	Miejsce odbycia konferencji	4	
2.	Organizatorzy konferencji	4	
3.	Autorzy Autorzy publikacji	30	czterech autorów; przy większej ilości na 4. pozycji I INNI
4.	Klucze UKD	3	
5.	Klucze tematyczne	3	
6.	Języki dokumentu	6	
7.	Języki oryginału	5	
8.	Wydawcy	5	
9.	Instytucje sprawcze	5	
10.	Serie	1	

Za pomocą podanych niżej danych o dokumencie wprowadzonych do bazy uzyskuje się przez terminale pełny opis bibliograficzny w dwóch postaciach: zapisu na ekranie lub wydruku.

Przy wyszukiwaniu odpowiednich dokumentów za pomocą terminali bierze udział pojedynczo lub w połączeniu aż 37 następujących rekordów (zapisów):

- Czy dokument zawiera publikacje pracowników PP?
- Czy dokument zawiera materiały konferencyjne?
- Czy dokument jest skryptem czy podręcznikiem?
- Podaj opis formalny dokumentu
 - A — Abstrakt
 - B — Bibliografia
 - C — Biografia
 - D — Encyklopedia
 - E — Indeks
 - F — Orzecznictwo i glosy
 - G — Prace statystyczne
 - H — Dokumenty prawne
 - I — Recenzje
 - K — Słownik językowy
 - L — Słownik terminologiczny
 - Z — Inne
- Czy dokument jest lekturą dla wydziałów PP?
 - podaj wydział, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj kierunek studiów, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj przedmiot studiów, dla którego dokument jest lekturą
 - podaj rok studiów, dla którego dokument jest lekturą
- Podaj tytuł dokumentu
- Podaj miejsce wydania dokumentu
- Podaj rok wydania dokumentu
- Podaj nazwisko autora
- Podaj imię autora
- Czy autor jest pracownikiem PP?
- Podaj klucz UKD
- Czy chcesz opisać pole: Punkt widzenia
- Czy chcesz opisać pole: Miejsce 1-sze?
- Czy chcesz opisać pole: Miejsce 2-gie?
- Czy chcesz opisać pole: Narodowość?
- Czy chcesz opisać pole: Grupa Etniczna?
- Czy chcesz opisać pole: Czas?
- Czy chcesz opisać pole: Charakterystyka?
- Czy w materiale został użyty język polski?
- Czy są jeszcze inne języki użyte w tym materiale?
- Czy w oryginale został użyty język polski?
- Czy są jeszcze inne języki użyte w oryginale tego materiału?
- Czy koniec opisywania dokumentów?

Dane bibliograficzne i układ karty katalogowej sporządzonej z bazy danych przez drukarkę mozaikową (służą one do budowy katalogów w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej).

Przykład:

W 38125

Cempel Czesław
Wibroakustyka stosowana.
Warszawa — Poznań: Państw. Wydaw. Naukowe,
1986 — 139 s., rys.; 22 cm

534.83/.833 075.8

Wszystkie dane wprowadzone do bazy komputerowej, na żądanie użytkownika ukazują się na ekranie terminala lub w formie wydruku (podanego tytułu druku zwartego).

Przykład:

W 38125

Cempel Czesław IT
Wibroakustyka stosowana.
Warszawa — Poznań: Państw. Wydaw. Nauk. 1978.
— 139 s., rys.; 22 cm
Seria:
ISBN:
Autop.; Druk.; MRIP — Mechanika — Drgania
Mechaniczne — II; Inne

Nr syst. dok. 1508

534.83/833 075.8
53483;V:758

Przykładowy opis dokumentu wg pytań komputera
(Cempel Czesław: Wibroakustyka stosowana)

1. T
2. T
3. O
4. N
5. N
6. T
7. N
8. N
9. T
10. N
11. Z
12. T
13. T
 - MRiP
 - Mechanika
 - Drgania Mechaniczne
 - II
14. N
15. Wibroakustyka stosowana
16. —
17. —
18. W 38125
19. 1
20. Warszawa — Poznań 35. T
21. 1978 36. N

22. 139 s., rys.; 22 cm	37. N
23. —	38. N
24. Cempel	39. N
25. Czesław	40. N
26. autor	41. N
27. T	42. N
28. N	43. T
29. —	44. N
30. —	45. T
31. Państw. Wydaw. Naukowe	46. N
32. —	47. T
33. 534/83.833 075.8	48. T
34. —	

Redagowanie wydawnictw informacyjnych

Baza danych tworzona w czasie katalogowania zbiorów opisów druków zwartych i ciągłych wykorzystywana jest do redagowania wydawnictw informacyjnych zgromadzonych w sieci bibliotecznej Politechniki Poznańskiej od czasu wdrożenia System IWBPP. Program tego systemu pozwala na zredagowanie, na podstawie zebranych opisów, odpowiedniego wydruku w żądanym układzie. Zaplanowane rozmieszczenie zapisów na tym wydruku pozwala na utworzenie z niego wydawnictw w postaci książki, zeszytu — bezpośrednio bądź za pomocą małej poligrafii. W ten sposób mogą powstać różne katalogi: alfabetyczny, rzeczowy, topograficzny oraz katalogi nowości wydawniczych zbiorów wprowadzonych do Biblioteki w danym kwartale.

Bibliografia dorobku naukowego pracowników Politechniki Poznańskiej

Wykaz dorobku naukowego wykonywany jest w formie druku rocznikami oraz dla indywidualnych pracowników. Taki wykaz może zawierać całość dorobku naukowego danego pracownika, prace wydane w określonym czasie, w danym języku, rodzaj pracy (np. patenty, bibliografie, recenzje, artykuły). Wykazy te może zamawiać indywidualnie każdy pracownik dla siebie, jak również i każdy zwierzchnik dla podległych mu pracowników. Poza sporządzaniem rocznej ogólnej bibliografii i na zamówienia indywidualne pracowników naukowych, wykonuje się wykazy częściowe jak:

- bibliografię prac pracowników wydziałów
- bibliografię prac pracowników danego instytutu
- wykaz dorobku naukowego w określonym czasie (kwartał, półrocze).

Ponadto wiele różnych zestawień dorobku naukowego pracowników wykonuje się na użytek Władz Szkoły. Baza danych dorobku naukowego pracowników Politechniki Poznańskiej liczy ponad 14 000 tytułów.

Wykaz lektur obowiązkowych i zalecanych

Na każdy rok akademicki wydaje się wykazy lektur obowiązkowych i zalecanych dla wszystkich studentów studiujących w Politechnice Poznańskiej. Wykazy te zawierają lekturę obowiązkową i zalecaną w następującym układzie: wydział, kierunek studiów, przedmiot i rok studiów.

Omawiane zestawienia informacyjne zawierające pełen wykaz lektur są wysyłane raz w roku, przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego, do Dziekanatów w celu zweryfikowania poprawności i kompletności zgromadzonych w Systemie danych

Katalog druków zwartych gromadzonych w Bibliotekach Politechnik w Polsce z drugie obszaru płatniczego

Wprowadza się do bazy komputerowej przesyłane przez Biblioteki Politechnik w Polsce opisy kart katalogowych druków zwartych nabywanych na bieżąco z drugiego obszaru płatniczego przez poszczególne Biblioteki.

Od 1. stycznia 1988 r. będziemy za pomocą drukarki katalog ten drukować, wykorzystując bazę komputerową (obecnie drukujemy ten katalog metodą tradycyjną).

Baza danych lektur liczy ponad 3000 tytułów książek.

Materiały pokonferencyjne

Baza danych Systemu Bibliotecznego Politechniki Poznańskiej liczy obecnie ponad 25 000 tytułów materiałów pokonferencyjnych, zgromadzonych od 1970 do 1982 roku z Biblioteki Politechniki Warszawskiej, Biblioteki Politechniki Łódzkiej i Biblioteki Politechniki Poznańskiej, a od 1983 roku wprowadza się tylko materiały pokonferencyjne z bibliotek Politechniki Poznańskiej. Z bazy tej bezpośrednio za pomocą terminali i drukarki korzystają indywidualni użytkownicy. Istnieje też możliwość wydruku biuletynów informacyjnych dla danej tematyki, poszczególnego kraju, w odpowiednim przedziale czasowym.

Czasopisma

Poprzez terminale wprowadzono do bazy danych około 3100 tytułów czasopism bibliotek Politechniki Poznańskiej. Na podstawie tej bazy wydaje się roczne wykazy czasopism w różnym ujęciu (czasowym, języka oryginału, wydawcy i innych).

Rozpoczęto starania wprowadzenia Centralnego Katalogu Czasopism z Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej, która od 1980 roku prowadzi Centralny Katalog wszystkich tytułów czasopism wpływających do bibliotek naukowych Poznania. Wówczas będzie można wydawać katalogi (wykazy czasopism) w różnych ujęciach w zależności od potrzeb użytkownika, ale również na potrzeby prowadzenia polityki zakupu czasopism dla poszczególnych bibliotek naukowych Poznania.

MONIKA GOŁĘBIEWSKA

Biblioteka Główna Politechniki
Warszawskiej

INFORMACJA O STANIE PRAC W ZAKRESIE INFORMATYZACJI BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

System komputerowy Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej tworzony jest na podstawie pakietu ISIS i dostępnego na uczelni sprzętu komputerowego. Pakiet ISIS został przekazany nieodpłatnie przez Instytut INTE, który jest dystrybutorem oprogramowania na terenie Polski z ramienia UNESCO.

Minimalna konfiguracja niezbędna do uruchomienia pakietu ISIS to jednostka centra na EC 1032/R 32 z pamięcią operacyjną 256 KB, czytnik kart, drukarka i jedna stacja dyskowa 30 MB.

Na omawiany system składają się dwa podsystemy: „Katalog Czasopism” oraz „Konferencje”. Dane do obu systemów mogą być wprowadzane na kilka sposobów. Ze specjalnie przygotowanych formularzy dane przenoszone są na karty perforowane (przy użyciu dziurkarki EC 9015) lub na taśmę magnetyczną (za pośrednictwem seechecka), a następnie wprowadzane do systemu przy pomocy odpowiednich programów. Dane mogą być także wprowadzane bezpośrednio z monitora i jest to aktualnie najpowszechniej stosowana metoda.

„Katalog Czasopism” — ten podsystem zaczął być tworzony na początku lat osiemdziesiątych i miał obejmować zbiory Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej oraz zbiory bibliotek wydziałowych i instytutowych (łącznie kilkadziesiąt jednostek organizacyjnych). Jedną z podstawowych funkcji takiego systemu jest więc zapewnienie bieżącej informacji o stanie posiadania bibliotek uczelni na poziomie numerów zeszytów (szczególnie w trybie on-line). Funkcje edycyjne (tryb off-line) można wykorzystać do drukowania pełnego katalogu lub biuletynów prenumerowanych czasopism, udostępnianych w wybranych miejscach.

Pierwszym etapem prac nad tym katalogiem było opisanie czasopism ze zbiorów Biblioteki Głównej PW jako największego ogniwa całej sieci bibliotecznej uczelni. Dokonywany opis, zgodnie z wymaganiami systemu ISIS oraz według wcześniej ustalonego formatu na nośniku przedmaszynowym (formularzu), obejmuje wszystkie roczniki począwszy od 1970.

Granica ta została podyktowana z jednej strony praktycznymi trudnościami z wprowadzaniem absolutnie wszystkiego, z drugiej strony zapotrzebowaniami użytkowników (analiza wykazała, że sporadycznie wykorzystywane są roczniki starsze niż 1970). Obecnie zakończono drugi etap prac, tj. przeniesienie opisów na nośnik maszynowy. Baza danych zawiera około 4300 rekordów i obejmuje zbiory czasopismennicze Biblioteki Głównej. Każdy rekord zawiera: tytuł czasopisma, lata, woluminy i numery zeszytów, sygnaturę, częstotliwość, kraj i miasto wydania, zmiany tytułu, języki publikacji, słowa kluczowe, źródło gromadzenia. Przystępuje się do aktualizacji istniejącej bazy. Będzie ona polegać na wprowadzaniu nowych tytułów czasopism napływających do Biblioteki Głównej PW oraz nowych roczników czasopism już objętych bazą danych. W dalszej kolejności do bazy „Katalog Czasopism” zacznie wprowadzać się opisy czasopism z bibliotek sieci uczelnianej. Na potrzeby podsystemu „Katalog Czasopism” zainstalowany został w Czytelni Czasopism zdalny monitor ekranowy systemu komputerowego R 32. Obecnie trwają prace nad uruchomieniem wersji dialogowej pakietu ISIS.

Podsystem „Konferencje” jest także systemem typu katalogowego i umożliwia zautomatyzowane wyszukiwanie informacji o materiałach pokonferencyjnych, które znajdują się w zbiorach Biblioteki Głównej PW i bibliotek innych uczelni i instytutów technicznych. Stworzenie takiego podsystemu uzasadnione jest trudnościami, jakie napotyka się przy wyszukiwaniu tych materiałów, stanowiących źródło wszelkich nowinek rozwoju wiedzy szczególnie technicznej. Pozwala to zwiększyć liczbę aspektów wyszukiwawczych, które dotychczas ograniczały się tylko do tytułów materiałów pokonferencyjnych i symboli UKD dla cech treściowych.

Prace nad automatyzacją wyszukiwania materiałów pokonferencyjnych rozpoczęto w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej w początku lat siedemdziesiątych. Początkowo na potrzeby systemu został opracowany w Instytucie INTE (we współpracy z Biblioteką Główną PW) pakiet programów „Konferencje”. Przeznaczony on był do pracy na maszynach ODRA serii 1300 z pamięciami taśmowymi.

Po uzyskaniu pierwszych doświadczeń eksploatacyjnych rozpoczęto współpracę z Biblioteką Główną Politechniki Poznańskiej w ramach tworzenia wspólnej bazy danych. Napotkano tu pewne kłopoty związane z wymianą informacji na nośnikach maszynowych. Z chwilą zaferowania przez Instytut INTE pakietu SINFO współpraca ustała, ponieważ Politechnika Poznańska przejęła ten pakiet, natomiast nasza biblioteka pozostała przy pakiecie „Konferencje”. Z przeprowadzonych analiz i konsultacji wynikało, że pakiet SINFO nie jest rozwiązaniem przyszłościowym. Należało raczej skierować uwagę na oprogramowanie wykorzystujące pamięci dyskowe i pracę w systemie on-line. Takim pakietem okazał się wspomniany już pakiet ISIS, który został przyjęty jako oprogramowanie systemu Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej.

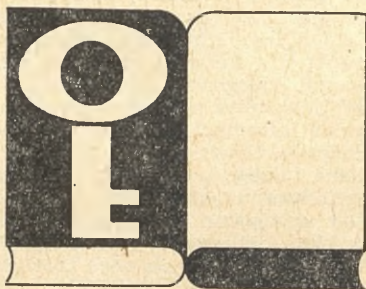
Opis jednej konferencji wg ustalonego formatu stanowi jeden rekord (jeśli liczba autorów referatów nie przekracza 135). Przy zmianie oprogramowania nastąpiła naturalna selekcja materiałów pokonferencyjnych i granica ta została wyznaczona na rok 1980 — tak więc obecnie podsystem „Konferencje” zawiera około 2000 rekordów datujących się od 1980 do chwili obecnej. Każdy opis dokumentu zawiera następujące pola: tytuł publikacji, inne wersje tytułu, tytuł czasopisma i dodatki formalne, edytor, miejsce i rok wydania, liczba tomów, miejsce konferencji, kraj, data, organizator, słowa kluczowe, nazwiska autorów, kod biblioteki, sygnatura, język, uwagi.

Jednym z podstawowych celów tego podsystemu jest stworzenie ogólnokrajowego banku informacji o materiałach pokonferencyjnych i ułatwienie do nich dostępności. W obecnej chwili Biblioteka Główna PW jako ICBT współpracuje z 9 bi-

biłotekami technicznymi: IPPT-PAN, IChP, ITB, Politechnika Łódzka, Politechnika Lubelska, Politechnika Białostocka, Politechnika Krakowska, Politechnika Szczecińska, Politechnika Rzeszowska.

Podstawowym problemem organizacyjnym jest w miarę jednolite opracowywanie, opisywanie dokumentów (w szczególności w odniesieniu do słów kluczowych). Na ogół wszystkie biblioteki współpracujące decydują się na nośnik przedmaszynowy, tzn. formularz, co z kolei stwarza dość wąskie gardło w BG PW przy przenoszeniu do zbioru. Oczywiście, idealnym rozwiązaniem byłoby przekazywanie danych na nośniku maszynowym (taśma magnetyczna — w ten sposób funkcjonuje współpraca z Politechniką Łódzką) przy założeniu, że wszystkie biblioteki dysponują sprzętem tej samej generacji — wówczas proces scalania zbiorów odbywałby się błyskawicznie i dalej dawałoby to możliwość przekazywania kopii całej bazy do wszystkich bibliotek współpracujących.

Jednak przy różnych niedogodnościach i niedociągnięciach organizacyjno-sprzętowych Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej rozwija współpracę z kolejnymi bibliotekami technicznymi, a powstająca baza danych stwarza coraz większą możliwość trafnych odpowiedzi na zapytania użytkowników. Dodatkowo należy wzmiankować, że właśnie pakiet ISIS dał nowe aspekty wyszukiwawcze, m.in. nazwiska autorów referatów. W obecnej chwili należy życzyć sobie tylko ujednolicenia sprzętu komputerowego we wszystkich bibliotekach współpracujących i dalszego usprawnienia działań organizacyjnych.

GEORG KIWITT

Biblioteka Uniwersytetu
Hanower

BIBLIOTECZNE CENTRUM KOMPUTEROWE DOLNEJ SAKSONII (BRZN) PRZY DOLNOSAKSONSKIEJ PAŃSTWOWEJ BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W GETYNDZE

W roku 1963 rozpoczęto w Republice Federalnej Niemiec wdrażanie elektronicznego przetwarzania danych w następujących bibliotekach: bibliotece uniwersyteckiej w Bochum, bibliotece politechniki berlińskiej oraz w centralnej bibliotece Ośrodka Badań Jądrowych w Jülich. Berlińczycy interesowali się przede wszystkim automatyzacją procesów wypożyczania, w Jülich chodziło raczej o dokumentację

i informację szczególnie tzw. „szarej literatury” (reports und papers), natomiast w Bochum rozpoczęto automatyzację od rejestru tytułów. Najgłośniej było na temat Bochum, ponieważ tutaj istniały szczególnie korzystne perspektywy, które powstały w związku z nowo założonym uniwersytetem; w ramach budowy dysponowano nadzwyczajnymi środkami, co pozwoliło na to, że biblioteka, w ramach modernizacji projektu, otrzymała dodatkowe środki na zakup komputera, wyłącznie do użytku biblioteki.

W międzyczasie wszystkie projekty z lat sześćdziesiątych stały się „historią”. Z urządzeń i metod sprzed 25 laty prawie nic nie pozostało w użyciu. Trzeba było zbierać nowe doświadczenia, a nie obyło się bez rozczarowań. Jak okazało się, do sprawy automatyzacji biblioteki podeszło się z za dużą euforią, a za mało realistycznie. EPD w bibliotekach stanowi problem szczególnego rodzaju i nie można tego porównać ani z fabrykami, ani instytucjami handlowymi, ani też z administracją. 14 października 1982 r. stworzono Biblioteczne Centrum Komputerowe dla Dolnej Saksonii (BRZN) w Getyndze. Pod względem organizacyjnym BRZN jest oddziałem Dolnosaksońskiej Państwowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Getyndze, która również prowadzi katalog centralny, obejmujący zbiory bibliotek naukowych i publicznych Dolnej Saksonii. Komitet doradczy, którego członkowie, w równej mierze, pochodzą z bibliotek naukowych i publicznych, wspomaga pracę BRZN.

Na wstępie kilka słów o samej Dolnosaksońskiej Państwowej Bibliotece Uniwersyteckiej. Jest ona centralną biblioteką uniwersytetu im. Georga-Augusta w Getyndze, wypożyczająca dla około 30 000 studentów, około 2600 nauczycieli akademickich i pracowników naukowych. Biblioteka posiada w swoich zbiorach, nie licząc bibliotek fachowych, ponad 3 mil. tomów, włącznie z 720 000 dysertacji (odpowiada to ponad 66 500 bieżących wpływów), 37000 niemieckimi czasopismami i 10 200 bieżącymi czasopismami zagranicznymi. Magazyn „Zeitschriften-Freihand” zawiera ponad 400 000 tomów.

Do najbardziej interesujących zbiorów należą, obok tak szerokiego dziedzina, jak anglistyka, również tak specyficzne jak języki: turecki, mongolski, tunguzyjski oraz paleoazjatycki, ugrofiński, celtycki, estoński. Do zbiorów z dziedziny nauk przyrodniczych: ogólne nauki przyrodnicze, jak geologia, geografia, leśnictwo, astronomia, astrofizyka, matematyka teoretyczna itp. Te dziedziny są punktem ciężkości bibliotekarstwa, informacji i księgarstwa. W SUB (Państwowa Biblioteka Uniwersytecka) w Getyndze zatrudnionych jest obecnie 229 pracowników, w tym 28 z wykształceniem naukowym.

Do obszarów zastosowań EPD, o których powiemy dokładniej później, zalicza się katalogowanie i akcesjonowanie czasopism i serii, katalogowanie monografii, czasopism — katalog ogólny, opracowanie rachunków oraz statystyki zakupu dla Getyngi oraz dla NMN (Dolnosaksoński Wykaz Monografii) jak i dla NZN (Dolnosaksoński Wykaz Czasopism) regionu dolnosaksońskiego. Zgodnie z zaleceniami Niemieckiego Towarzystwa Naukowego w sprawie budowy regionalnego systemu zespolonego oraz budowy regionalnych urządzeń centrów bibliotecznych, które opublikowała Komisja Biblioteczna przy NTN (niemieckie towarzystwo naukowe), jak i w sprawie propozycji dalszego rozwoju systemów zespolonych przy włączeniu sieci lokalnych¹, sieć zespolona komputerowego centrum bibliotecznego ma znacznie poprawić w poszczególnych Landach (krajach) usługi biblioteczne, a szczególnie system wypożyczeń międzybibliotecznych.

Dolnosaksoński katalog centralny, w którym zarejestrowane są wszystkie ważne biblioteki kraju został utworzony w Getyndze w 1956 r. Bazą tego katalogu był swego czasu służbowy katalog państwowej biblioteki uniwersyteckiej Getyngi.

Za pomocą założonego w 1982 r. bibliotecznego centrum komputerowego chciano stworzyć przy państwowej bibliotece uniwersyteckiej w Getyndze dla Dolnej Saksonii ośrodek, który umożliwiłby zmodernizowanie bibliotekarstwa w Dolnej Saksonii i dopasowanie go do wzrastających wymogów użytkowników. Centralny bibliograficzny bank danych miał za zadanie, przyłączonym bibliotekom, udostępnić dane przy zakupie i katalogowaniu. Miał być również stworzony system on-line zaocznego zamykania w połączeniu z innymi regionalnymi i krajowymi jednostkami. Chciano zlikwidować różnice wywołane strukturą, wielkością powierzchni kraju Dolnej Saksonii oraz spowodowane również uwarunkowaniami historycznymi i geograficznymi. Przez wdrożenie techniki EPD chciano znacznie poprawić usługi ponadregionalne bibliotek dolnosaksońskich oraz współpracę z zagranicznymi partnerami.

BRZN ma również dysponować bazami danych dla ośrodków informacji facho-

wej z zakresu informacji i dokumentacji on-line. Chciano również — oprócz ww. zakresów ułatwić bibliotekom ich wewnętrzną działalność. Przewidziano zresztą również udostępnienia danych BRZN przez czytniki tekstów (Btx = = służba przy ekranowym odczytywaniu tekstów) Poczty Federalnej w celu poszukiwania literatury i jej zamawiania. Oznaczałoby to, że również i małe biblioteki, instytuty naukowe oraz osoby prywatne dzięki zwykłemu aparatowi telewizyjnemu (z urządzeniem do odczytywania tekstu) miałyby dostęp do bibliotecznych banków danych. Jeszcze w bieżącym roku podjęte będą takie próby.

Jako system banku danych dla BRZN zainstalowano GRIPS/DIRS 3; chodzi tu o szczególnie dobry i rozpowszechniony w RFN system poszukiwań. Dzięki wdrożeniu tego systemu banku danych osiąga się równoczesną pracę z innymi dużymi bazami danych w systemie on-line z dziedziny informacji i dokumentacji, wychodząc naprzeciw klientom, którzy korzystają z usług centrum informacyjnego i bibliotek.

Przy wykonaniu swoich zadań BRZN musiało uwzględnić m.in. następujące warunki ramowe:

1. W dużych bibliotekach oraz w Dolnosaksońskim Katalogu Centralnym rozwój katalogów w systemie on-line.
2. Dołączające biblioteki prowadzą katalogi kartkowe różnego rodzaju w zależności od zasad gromadzenia i klasyfikowania.
3. Unormowanie rejestracji tytułów wychodzących nowości w ramach zadań bibliotek narodowych, normowanie katalogu wpływów zebranych w BRZN dołączających bibliotek musi w przyszłości odbywać się poprzez przejście bibliograficznych usług zagranicznych bibliotek narodowych.
4. Przejście z katalogu kartkowego do systemu on-line przynosi bibliotekom dołączającym pewne załamanie się katalogu, życzą sobie biblioteki na razie zachowanie reguł porządkowych swoich katalogów kartkowych. Tym bibliotekom należy więc najpierw dostarczyć odpowiednie wydruki kartek katalogowych przez BRZN.
5. Istnienie ponadregionalnych usług bibliotecznych bibliotek dolnosaksońskich trzeba przeprowadzić bezkolejyjnie.

Na samym początku utrzymywał BRZN następujące bazy danych dla korzystania w systemie on-line:

1. Dolnosaksoński Wykaz Czasopism (NZN)
2. Dolnosaksoński Wykaz Monografii (NMN)

3. Biblioteczne usługi na taśmach magnetycznych.

Sprzętowe wypożyczanie BRZN składa się z komputera Siemens 7551 (8 MB-pamięci) z pamięci dyskowej (np. magnetycznej) o ogólnej ilości 7 GB-pojemności oraz z urządzeń peryferyjnych.

Koszty inwestycyjne w BRZN włącznie z urządzeniami peryferyjnymi wyniosły 5,6 mil. DM, które pokrył w 60% Land Dolna Saksonia i w 40% Federalne Ministerstwo do Spraw Badań i Technologii. Obecnie podłączono do BRZN wszystkie dolnosaksońskie biblioteki szkół wyższych, obie biblioteki krajowe, bibliotekę Landtagu Dolnej Saksonii oraz państwową bibliotekę miasta Honower. Wpłynęły dalsze propozycje podłączenia bibliotek do BRZN ze strony Wyższych Szkół Zawodowych, biblioteki publicznej oraz ze strony naukowych bibliotek specjalistycznych. Z powodu „wąskich gardeł” w zakresie maszynowym będzie można spełnić te życzenia dopiero wówczas, gdy będziemy dysponować odpowiednimi środkami. BRZN obsługuje obecnie ponad 100 terminalami w 27 różnych miejscach. Przyłączonym bibliotekom i ich użytkownikom umożliwiono w systemie on-line dostęp do wszystkich banków danych BRZN.

Do ofert usługowych ze strony BRZN należy:

- 1) kooperatywne katalogowanie w systemie on-line,
- 2) wyszukiwanie w systemie on-line z banków danych BRZN i w Niemieckim Instytucie Bibliotecznym (DBI),
- 3) wypożyczenia międzybiblioteczne on-line,
- 4) drukowanie katalogów i kart katalogowych CCM-Fiche wg wzorów bibliotek

Obecnie katalogują w systemie on-line biblioteki w BRZN:

Biblioteka Uniwersytecka — Brunzswik
Państwowa Biblioteka Uniwersytecka — Getynga
Dolnosaksońska Biblioteka Land — Hanower
Miejska Biblioteka — Hanower
Biblioteka Uniwersytecka-Techniczna Biblioteka Informacyjna — Hanower
Biblioteka Uniwersytecka — Osnabrück
Biblioteka Szkoły Handlowej — Folfenbüttel
Biblioteka Dolnosaksońska Landtagu — Hanower
Biblioteka Medycyny Weterynaryjnej — Hanower

Poszczególne banki danych:

1. Dolnosaksoński Wykaz Monografii — NMN — obejmuje rejestrację tytułów wszystkich bibliotek zgłaszających swe zbiory do dolnosaksońskiego katalogu centralnego. Bibliograficzne

dane wszystkich zbiorów książkowych od roku wydania 1977 rejestruje się w systemie on-line. Ten bank danych zawiera obecnie 700 000 pozycji z wykazem własnościowym wszystkich ważnych bibliotek naukowych i publicznych kraju Dolna Saksonia.

Aby osiągnąć możliwie absolutną aktywność zakodowanych danych, pierwszeństwo posiada opracowanie zgłoszeń nowości (co tydzień aktualizacja rejestracji) przed zamykającym opracowaniem rejestracji wie-okierunkowych. W 1986 r. zarejestrowano w systemie on-line w katalogach bibliotecznych dokładnie 150 000 nowości. Możliwe było zaprzestanie dalszego prowadzenia konwencyjonalnego centralnego katalogu domosaksońskiego.

2. Dolnosaksoński Wykaz Czasopism — NZN — obejmuje tytuły, dane bibliograficzne i wykaz czasopism z obszaru dolnosaksońskiego i Północnoniemieckiego Katalogu Centralnego. Tytuły tych banków danych zarejestrowano wg zasady split-entry, tzn. każdy tom wykazuje się tylko w takiej postaci tytułowej, w jakiej się ukazał. Wcześniejsze lub późniejsze formy tytułów są podawane przy każdej rejestracji. Dane o zbiorach uporządkowane są wg sigłów bibliotecznych. Obecnie NZN obejmuje około 200 000 tytułów; ciąg dalszy rejestracji wykonuje się w dłuższych odcinkach czasowych.

3.1. Inny bank danych zawiera zagraniczne dane od roku ukazania się — 1983; osiągnął on rozmiary — banku danych NMN i kontynuuje się go w odstepie tygodniowym. Bank danych zagranicznych obejmuje dane zarejestrowane do tej pory przez Niemiecką Bibliotekę we Frankfurcie/M, które można odczytać maszynowo, od pierwszego stycznia 1983 r. Od maja 1985 r. dysponuje on również rejestrem tytułów British National Bibliography (BNB).

Podobnie jak dane z DB (Niemiecka Biblioteka) można również korzystać z danych BNB przy usługach dotyczących zbiorów z katalogu on-line. Zrobione w BRZN programy transformują dane o formacie MAB1 (maszynowy format wymienny dla bibliotek) na format NMN. Ten bank danych zawiera sporo informacji merytorycznych i istotnych dla podłączonych bibliotek, również z powodu licznych słów kluczowych.

3.2. Bank danych IBZ prezentuje międzynarodową bibliotekę czasopism, ze wszystkich dziedzin naukowych. Umożliwia w ten sposób szybkie dotarcie

użytkownikom do ukazujących się specjalistycznych czasopism zawodowych. Kartoteki zawierają ponad 8000 czasopism, sprawozdań konferencyjnych, prac zbiorowych krajowych i zagranicznych, ukazujących się w ciągu roku, zarejestrowanych z formalnego i rzeczowego punktu widzenia. Rocznie wpływa około 100 000 wykazów literatury. Sposób rejestracji danych pozwala odznaleźć poszukiwaną pozycję wg Zemału, hasła tytułowego i wg systematyki. Od początku 1985 r. włączono do tego banku danych, dla każdego zarejestrowanego czasopisma, pełny bibliograficzny wykaz źródełowy.

3.3. Międzynarodowa Bibliografia Recenzji Literatury Naukowej (IBR) zawiera recenzje publikacji naukowych ze wszystkich dziedzin fachowych. Bank danych uszeregowany jest wg haseł autorskich, recenzentów, tematów, haseł tytułowych i systematyki. Prowadzi się również pełny wykaz źródełowy.

4. Często wyrażanym życzeniem ze strony naukowców, szczególnie humanistów, jest uzyskanie informacji o opublikowanych zbiorach z lat 1801 do 1945, a znajdujących się w ręcznie pisanym katalogu. W związku z tym podjęto się opracowania automatycznego katalogu starych zbiorów. Zbiory te mają być stopniowo dosyłane do bazy danych on-line BRZN. Dodatkowo prowadzi się i inne rejestracje starych zasobów Państwowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Getyndze, w oparciu o dane bibliograficzne. Są to wydruki angielskie i amerykańskie roku 1800 oraz wydruki do 1930 r. Również i te zasoby dostarcza się do bazy danych on-line, które ewentualnie mogą zastąpić istniejące rejestracje skrócone.

Przy katalogowaniu on-line w pierwszej kolejności szuka się w NMN banku danych wg ISB albo elementów tytułów. Nieznalezienie tytułu szuka się automatycznie w innym banku. Jest to możliwe z uwagi na dostęp do wielu banków, funkcjonujących w systemie GRIPS. Wprowadzone dane zapisuje się do własnej kartoteki opracowującej, przekształcając obcy format (MAB¹) na format NMN.

Dla tytułów niewprowadzonych tworzy się nową rejestrację. Przy przegrywaniu tytułów z kartoteki opracowującej na kartotekę NMN podaje się automatycznie numer NMN-ID. Tytuły nie skorygowane, jako usługa obca, pozostają w kartotece opracowującej.

Banki danych BRZN osiągnąć można

przez Datex-P sieci telefonicznej między-miastowej. Tutaj Datex-P jest pakietem danych służby pośredniczącej Poczty Federalnej, w której nie istnieje ciągłe połączenie między użytkownikami. Dane wysyła się w postaci pakietów danych w nieregularnych okresach czasowych poprzez sieć danych a zapamiętywanych przez tzw. komputer węzłowy.

Z banku danych BRZN można wyszukać zarówno w sposób formalny (wg autorów, tytułów lub tytułów tytułów) jak i wg danych rzeczowych. Oprócz tego można poszukiwać danych zagranicznych (FD 83), tytuły niemieckie zarówno wg haseł Biblioteki niemieckiej jak i wg jej danych grup rzeczowych. Tytuły BNB (brytyjskie) można poszukiwać wg ich haseł (subject headings) i wg klasyfikacji dziesiętnej.

Zamawianie międzybiblioteczne on-line zostało zrealizowane przez software w BRZN. Ten sposób zamawiania cieszy się w Dolnej Saksonii dużą popularnością i w większości bibliotek stał się dniem powszednim. Uzyskało przez to nie tylko efekt przyspieszenia w stosunku do użytkowników bibliotek ale również pewną racjonalizację w wypożyczającej bibliotece. Unika się błędów

przejmowania przy tytułach, autorach itd., a sygnaturę danej biblioteki przynosi się automatycznie. W systemie wypożyczania on-line przyjęto w 1986 r. dokładnie 40 000 zamówień.

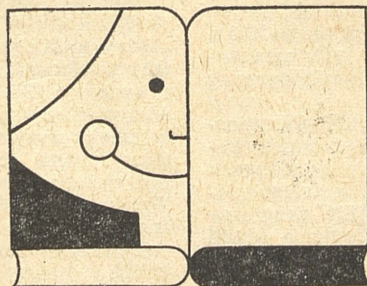
Poprzez połączenie komputerowe między BRZN a komputerem Niemieckiego Instytutu Bibliotecznego (DBI) można za pomocą każdego terminalu BRZN uzyskać dostęp do kartotek banku danych czasopism w Berlinie. Tym samym można wyszukać bibliotekę poza Dolną Saksonią, która posiada dane czasopismo a nie istniejące tutaj. Można przyjąć również zamówienia takich pozycji, dla których nie istnieje wykaz właścicieli w Dolnej Saksonii. Zamówienia te wydrukowuje się w Getyndze, ponieważ odpowiadają one wymogom ruchu wypożyczania i bezproblemowo przekazane są do ponadregionalnego ruchu wypożyczania.

Dolnosaksońska Państwowa Biblioteka Uniwersytecka Getyngi zostanie wkrótce przeniesiona do już rozpoczętego budynku w uniwersyteckim osiedlu. Przewidziano, że przy tej okazji rozbuduje się znacznie biblioteczne centrum komputerowe, aby zapobiec wąskim gardłom, które dzisiaj dają się we znaki.

PRZYPISY

1. Zalecenia dla budowy regionalnych systemów zespolonych i dla urządzenia regionalnych ośrodków bibliotecznych.
[W:] Czasopismo dla bibliotekarstwa i bibliografii, 27 (1980) str. 189 - 204.
[W:] Czasopismo dla bibliotekarstwa i bibliografii, 33 (1986) str. 205 - 215.

Tłumaczenie: mgr Zofia Fragstein

WPROWADZENIE ELEKTRONICZNEGO PRZETWARZANIA DANYCH W BIBLIOTECĘ UNIWERSYTECKIEJ I BIBLIOTECĘ INFORMACJI TECHNICZNEJ W HANOWERZE

SŁOWO WSTĘPNE

Biblioteka Uniwersytecka (BU) i Biblioteka Informacji Technicznej (BIT) zajęły się stosunkowo późno wprowadzeniem elektronicznego przetwarzania danych i opartych na nim systemów, wprowadzając je jak dotąd tylko w niektórych zakresach swojej działalności. Zasadniczo nie zajmowały się projektowaniem i budową własnych systemów informacyjnych. Wynikało to z następujących przyczyn:

- najważniejszym zadaniem tej biblioteki, będącej centralną biblioteką kierunkową RFN w dziedzinie techniki, chemii, matematyki, fizyki, jest jak najszybsze dostarczanie przede wszystkim nowej i najnowszej literatury,
- korzystanie z biblioteki odbywa się na miejscu, w 50% prawie wyłącznie ze „zbiorów podręczników” w ilości prawie 2000 tytułów z 40 000 egzemplarzy. Ta konwencjonalna metoda jest prosta i tania, stąd trudno byłoby znaleźć coś lepszego na jej miejsce,
- korzystanie z BU/BIT przez użytkowników spoza Hanoweru związane jest prawie w 90% z kopiowaniem artykułów z czasopism, materiałów konferencyjnych i innych zbiorów, stąd też nie występuje tu typowe wypożyczanie, z towarzyszącą mu rejestracją, wysyłaniem upomnień itd.
- w centralnej bibliotece kierunkowej powinna istnieć ogólna — odpowiadająca danym kierunkom — literatura, co do której powinno się dysponować informacją, że tego właśnie należy oczekiwać. Zasadniczo nie daje się użytkownikom żadnego katalogu do ręki, ponieważ właściwie wszystko powinno znajdować się w bibliotece. Oprócz tego biblioteka jest zainteresowana zamówieniami na publikacje, nie będące w posiadaniu, aby uzupełnić braki poprzez ich sprowadzanie. Wystarcza więc w zupełności minimalne katalogowanie, które prawie wyłącznie służy do tego, aby zamówiona publikacja znalazła miejsce w bibliotece,
- do dziś wymagane jest jeszcze wielorakie ujęcie danych dla tych samych publikacji, lecz do różnych celów, jak np. dla zamówień, do inwentaryzacji (katalogowania (z pełnymi danymi bibliograficznymi), dla wypożyczania (z minimalną ilością danych) — na to wszystko biblioteka nie mogła sobie pozwolić, ani nie wydawało się nam to celowe. Przy takim zresztą wyraźnie wyższym nakładzie pracy, nie widzieliśmy nawet o połowę większych korzyści. Tam gdzie można pracować w sposób konwencjonalny, nie należy za wszelką cenę wprowadzać EPD, ponieważ rzeczywiście wszystko może się załamać, co niejednokrotnie wykazało doświadczenie,
- tam, gdzie z punktu widzenia BU/BIT maszynowe wsparcie byłoby chętnie widziane, np. w kontroli wpływu czasopism (u nas okragie 22 000 egz.), nie rozwinięto, niestety, dotąd żadnego odpowiedniego systemu.

W BU/BIT uważano więc, że są dostatecznie poważne powody, do pewnej rezerwy i ostrożności. Nie oznacza to oczywiście, że nie interesowaliśmy się stale nowościami z dziedziny EPD w bibliotekach. Już w 1968 r. biblioteka zleciła firmie IBM wykonanie ekspertyzy na temat możliwości zastosowania urządzeń EPD¹, a 10 lat później, w ramach planowania dalszej rozbudowy BIT², osobiście sprawdziiliśmy urządzenia i metody zastosowane w bibliotekach uniwersyteckich Augsburga i Regensburga, jak i bibliotekach politechniki w Zurychu i Eindhoven, czy wchodziłoby w rachubę ich przejęcie do BU/BIT. Żaden z tych systemów nie działał jednak tak przekonująco, aby polecać jego wdrożenie.

Mimo tego EPD znalazło się również w BU/BIT, co prawda tylko w małym zakresie, stopniowo, po to, aby osiągnąć w najkrótszym czasie jak największe efekty.

Należy zawsze podkreślać, że zastosowanie EPD tylko wówczas ma sens, jeśli te same, raz zebrane i wprowadzone dane, będą ciągle używane — nie będą mogły być używane lecz rzeczywiście będą używane. Taką dziedziną było dla nas gromadzenie czasopism. I od tego właśnie rozpoczęliśmy w 1967 r. Ponad 10 lat trwało ujęcie przynajmniej wszystkich bieżących czasopism i serii czasopism oraz najistotniejsze — starych zasobów. Niestety, ciągle jeszcze posiadamy około 2000 tytułów, z prastarego zasobu, które chcemy jednak do 1989 r. opracować.

Oznakowanie tytułów odbywa się wg reguł, które obowiązują wszystkie biblioteki dolnosaksońskie. Ponieważ w połowie lat 60. nie istniały jeszcze ostatecznie nowe reguły, które zastąpiłyby stare „instrukcje pruskie”, stworzono „reguły NZN”, które przypominają w dużym stopniu reguły utworzonego w 50. latach w Marburgu i tam wydanego „ogólnego spisu zagranicznych czasopism i serii — GAZS”. Charakteryzują się one tym, że są prostsze niż zwykle bywają reguły bibliotekarskie, a tym samym korzystniejsze dla użytkownika. Niestety, nie znalazły one zastosowania w innych „Landach” Republiki Federalnej.

Zarejestrowanie danych o czasopismach miało dwa cele:

1. Stworzyć możliwości uchwycenia w sposób automatyczny w dowolnym czasie, bez większego trudu, najnowszego stanu spisów czasopism i serii czasopism, będących w posiadaniu BU/BIT.
2. Chciano tym samym stworzyć bank danych, który pewnego dnia będzie bez trudu dostępny z dowolnego miejsca.

Odpowiednio do postępu budowy bibliotecznego centrum obliczeniowego dla Dolnej Saksonii w Getyndze, rozpoczęto wprowadzanie do komputera danych o wszelkich monografiach i seriach, zaczynając od roku wydania 1977. Zrozumiałym jest, że nadal istnieje stary katalog kartkowy. Były ku temu trzy ważne powody:

1. Niczego nie dokona się, posiadając tylko jeden katalog, który zawierałby wszystkie zbiory, a także wszelkie katalogi częściowe również utrudniając pracę,
2. Wprowadzanie i wybieranie danych za pomocą EPD musi funkcjonować bezbłędnie,
3. Nie ma sensu oferować katalogu, który zawiera niewielką ilość kart katalogowych, co może sugerować użytkownikom, że „z reguły niczego nie znajdziesz”. Katalog musi zawierać przynajmniej 60 do 70% informacji o wszystkich zbiorach, gdyż w przeciwnym wypadku nie zostaje przyjęty. Jest to sytuacja występująca w bibliotece naszego rodzaju przy zakupach w ostatnich 10-15 latach.

Jeśli nawet wykonanie kart katalogowych i ich zaszeregowanie do katalogu kartkowego oznacza mało efektywną podwójną robotę, to korzyści z tego są jednak ciągle jeszcze tak duże, że zachowamy tę procedurę do czasu aż będziemy dysponować odpowiedniej wielkości, o łatwym dostępie katalogiem on-line.

Dzięki włączeniu wszystkich tytułów od 1977 r. do jednego katalogu centralnego powstają automatycznie dwa przyszłościowe katalogi:

- centralny katalog on-line wszystkich dolnosaksońskich bibliotek w BRZN (biblioteczny ośrodek obliczeniowy Dolnej Saksonii),
- katalog on-line BU/BIT.

Niestety, dopiero bardzo późno, a mianowicie jesienią 1985 r. było możliwe zrobienie pierwszego kroku w kierunku zintegrowanego systemu bibliotecznego i rozpoczęcie wprowadzania danych przy zakupie. Zastosowanie EPD w innych dziedzinach, jak dotychczas, jeszcze nie nastąpiło. Dlaczego tak się stało, omówimy bliżej przy omawianiu planowania przyszłego zastosowania EPD.

STAN OBECNY:

BU/BIT dysponują obecnie ogółem 20 przyłączonymi do BRZN terminalami, mianowicie:

- 1 terminal w oddziale gromadzenia,
- 17 terminali do katalogowania,
- z tego 8 do katalogowania czasopism i serii czasopism, jak i do uzupełniania stanu
- 9 terminali do rejestrowania monografii i tytułów cząstkowych
- 2 terminale dla informacji bibliotecznej.

Wszystkie terminale połączone są poprzez stałe łącze z bazą w BRZN, pracując w systemie on-line. Z wyjątkiem dwóch terminali w oddziale informacji, wszystkie terminale służą do wprowadzania danych. Do poszukiwania danych z literatury

używa się specjalnych, tzw. IuD-terminali, które poszukują poprzez łącze — Datex-P Poczty Federalnej.

Przez terminale BRZN zarejestrowano w 1986 r. 3000 nowych czasopism i serii oraz skatalogowano około 40 000 tomów uzupełniających (roczniki czasopism i tomy serii czasopism) a także 17 000 monografii i tytułów częstkowych.

W Dolnosaksońskim Wykazie Czasopism — NZN zarejestrowano dotąd 75 000 czasopism i serii BU/BIT. Brak jedynie jeszcze około 2000 tytułów ze starych zbiorów, które mają pewne luki, a nad rejestracją których pracuje się intensywnie.

W Dolnosaksońskim Wykazie Monografii — NMN zarejestrowano 130 000 tytułów monografii i serii czasopism, tzn. wszystkie nowości, które ukazały się od 1977 r. Jest to zaledwie około 15% ogólnego stanu posiadanych książek, przy czym chodzi tutaj o najczęściej potrzebne tytuły. Mijające w tym roku dziesięciolecie działalności rodzi pytanie, czy opłaci się nadal podwójna robota: rejestracji za pomocą EPD oraz wydruku kart katalogowych i ich włączanie do katalogu. Zastanawianie się nad tym problemem doprowadziło do powstania koncepcji, która zostanie przedstawiona obszerniej nieco później. BU/BIT posiada wieloraki dostęp do danych. Tak więc Getynga dostarcza rocznie 180 000 kart katalogowych dla prawie 20 000 tytułów, które układa się w katalogu alfabetycznym i systematycznym. Kartami tymi dysponuje Hanower przez 4-6 tygodni.

Na żądanie użytkowników BRZN dostarcza taśmy magnetyczne z tytułami i zasobami czasopism i serii istniejących w BU/BIT, z których na miejscu tworzy się przez dalsze przetwarzanie:

- 3-4 razy w roku katalog alfabetyczny i serii wraz z zasobem, obecnie COM-Fiches
- również 3-4 razy w roku standardowy katalog wg sygnatury na 29 COM-Fiches
- indeks-KWIC dla ogólnego stanu tytułów o 334 000 wpisów dla 75 000 tytułów, na 18 COM-Fiches
- spis wydrukowanych w fotokładzie wszystkich czasopism i serii wpływających na bieżąco w ostatnich pięciu latach; ostatnie wydanie 1979-1982 z 35 000 tytułów na 772 stronach druku
- do tego uzupełnienie za lata 1983-1986 z 18 900 tytułami oraz 17 400 odsyłaczy na 4 COM Fiches
- spisy specjalne np. dla czasopism i serii ze Związku Radzieckiego i z pozostałych krajów socjalistycznych oraz Japonii itp.
- spis radzieckich instytucji naukowo-technicznych i ich publikacji itd.

Od jesieni 1985 r. otrzymuje BRZN na bieżąco przygotowane taśmy magnetyczne z Książnicy Niemieckiej w Frankfurtu/M. oraz od jesieni 1986 r. również taśmy magnetyczne Brytyjskiej Biblioteki Narodowej, aby z tego stworzyć sprofilowany zakres działań dla referentów kierunkowych. Tytuły drukuje się na formularzach zamówieniowych i po odpowiednim sprawdzeniu przekazuje się je poprzez miejsce zakupu jako zamówienie do księgarzy.

Dostarczanie taśm magnetycznych z Biblioteki Kongresu jest w trakcie przygotowania.

Na bazie danych BRZN można przeprowadzić za pomocą języka Retrieval — GRIPS/DIRS 3 poszukiwania on-line. Korzysta się z tego w pierwszym rzędzie, gdy dane o tytułach czasopism są do tego stopnia zniekształcone, że jedynie dzięki pasji szperacza udaje się odnaleźć pożądaną tytuł. Poszukiwania jedynie w celu znalezienia sygnatur okazały się za bardzo czasochłonne, tę pracę można wykonać o wiele szybciej, stosując wydrukowany spis lub COM-Fiche-katalog. Niestety, dostęp on-line do BRZN jak dotąd ogranicza się jedynie do personelu przyłączonej biblioteki, tzn. dostępny jest tylko dla poszczególnych bibliotekarzy. Jak na razie nie istnieją jeszcze specjalne programy poszukiwania przez samych użytkowników, które pozwoliłyby, aby „laicy” mogli sami poszukiwać w kartotekach BRZN bez obawy, że nieumyślnie zmieniają dane lub je skasują. W oddziale katalogów udostępniono wprowadzić jeden terminal użytkownikom do samodzielnej obsługi, lecz jest to dopiero próba, a urządzenie jest pod stałą kontrolą bibliotekarza. A więc ten tak bardzo ważny zakres użyteczności jest na razie jeszcze w fazach prób.

To samo dotyczy jednostek zamawiających — on-line przy BRZN. Wówczas istnieje możliwość, na podstawie dowodu w NMN i NZN (Dolnosaksoński Spis Monografii i Dolnosaksoński Spis Czasopism), złożenia zamówienia on-line w jakiejś bibliotece, która posiada dane czasopismo lub podręcznik. Dane dotyczące zamówienia idą na „order file”. Stamtąd biorąca udział w tej operacji biblioteka codziennie wywołuje dane i wydrukowuje na formularz zamówienia w „Ruchu Wypożyczeniowym Bibliotek Niemieckich”. Jeśli poszukiwanej publikacji dana biblioteka nie może dostarczyć, np. ponieważ jest „wypożyczona”, wówczas wysyła

się odcinek zamówienia drogą konwencjonalną (pocztą) do innej biblioteki. BU/BIT otrzymała w ubiegłym roku tą drogą 5000 zamówień. Jest to 10% ogólnej liczby z 50 000 zamówień on-line ruchu wypożyczania, które nadają dolnosaksońskie biblioteki poprzez BRZN. My sami nie zamawiamy tą drogą. U nas zamawiający wypełniają sami formularz zamówienia w ramach wypożyczania międzybibliotecznego, po znalezieniu na podstawie mikrofilm-wypożyczania NZN lub z innego spisu biblioteki posiadającej dany egzemplarz (monografii zamawia się bardzo mało). Dane sprawdza się jedynie powierzchownie i zamówienie takie, bez powtórnego przepisywania, wysyła się dalej. Dopóki nie będą istniały terminale o odpowiednim prowadzeniu użytkownika, dotyczące zamówień przez czytelnika, postępowanie konwencjonalne ma przewagę nad zautomatyzowanym.

Zamówienia on-line możliwe są zresztą nie tylko przez BRZN, lecz także przez ZDB (Berliński Bank Danych o Czasopismach), który wspólnie z Państwową Biblioteką Dóbr Kultury i z Niemieckim Instytutem Bibliotecznym w Berlinie zajmuje się tą działalnością. ZDB składa się z wersji katalogowej, która istnieje po to, aby ten sam tytuł nie był równocześnie kilkakrotnie katalogowany w różnych wersjach, lecz raczej każde czasopismo zostało jednorazowo zarejestrowane przez jedną z tych instytucji. Tę rejestrację sprawdza centralna redakcja i przekazuje ją, bez ponownego sprawdzania, do danej biblioteki. Z wersji katalogowej wypisuje się wersję do wymiany międzybiblioteczną, dzięki której można, pod skróconym tytułem, znaleźć bibliotekę, która je posiada.

W tym ogólnokrajowym przedsięwzięciu bierze udział 205 bibliotek naukowych. ZDB posiada 435 000 tytułów zawierających 1,35 mil. egzemplarzy. Ponieważ BU/BIT zarejestrowała swoje tytuły wg „pruskich instrukcji” i wg reguł NZN, a nie wg nowych „zasad alfabetycznego katalogowania — RAK”, rozpoczęto na podstawie projektu, finansowanego przez Niemieckie Towarzystwo Naukowe, w marcu 1983 r. katalogowanie zbiorów BU/BIT od nowa. Pod koniec 1989 r. wszystkie zbiory liczące dokładnie 90 000 tytułów (czasopisma, serie czasopismopodobne, materiały konferencyjne) znajdują się w ZDB.

Z powodu zróżnicowania reguł sporządza się obecnie dla każdego tytułu dwie różne rejestracje, mianowicie dla NZN i dla ZDB. Wkrótce znajdą się jednak w posiadaniu ZDB obszerne rejestracje, BRZN wybierze z tego za pomocą programu dane potrzebne dla NZN i przetworzy je automatycznie na format NZN.

Jak już było powiedziane, ZDB oferuje również możliwości zamówienia w systemie on-line. W przeciwnieństwie do BRZN chodzi tutaj nie o darmowe zamówienia międzybiblioteczne, lecz o odpłatne zamówienia bezpośrednie poza ruchem wypożyczania bibliotek. BU/BIT otrzymała w ubiegłym roku zaledwie 1000 zamówień poprzez ZDB, ale należy liczyć się ze wzrostem tej liczby. Dalszymi oferującymi zamówienia on-line są Centralna Biblioteka Medyczna w Kolonii oraz Państwowa Biblioteka Pruskich Dóbr Kultury. Te trzy biblioteki dysponują obecnie 50% wszystkich tytułów zdokumentowanych w banku danych o czasopismach i tutaj można drogą zamówienia on-line składać zamówienia.

KONCEPCJA DALSZEGO ROZWOJU

W konwencjonalnym toku postępowania jesteśmy przyzwyczajeni rejestrować tytuł jakiejś publikacji kilkakrotnie: w formie krótkiej, przeznaczonej dla zamówienia po jednym wykonaniu dla dostarczającego i dla biblioteki, w całkiem skróconej formie po wypełnieniu publikacji dla spisu wpływu lub dla inwentaryzacji, a następnie w pełnej formie dla katalogów; trochę krótszą postać dla działu nowości i informacji i znowu w bardzo krótkiej formie przy upomnieniach, wysyłanych z powodu przekroczenia terminu wypożyczania. Metoda ta zdaje egzamin tak długo, dopóki dysponuje się wystarczającą ilością personelu, a koszty materiałowe są niskie, tak że można je niemal pominąć. Ta metoda jednak nie zdaje egzaminu wówczas, gdy zainstalowano wielkie urządzenie przetwarzania danych i dużą ilość terminali, a koszty sięgają prawie sumy zakupu książek lub wręcz je przekraczają. Od tego momentu należy unikać każdej podwójnej pracy, jeśli nie ma dojść do tego, co Anglicy nazywają „białym słoniem”, tzn. za pomocą wysokich nakładów robi się to samo, co wcześniej już istniało, wykonane w sposób prosty i w pełni zadowalający.

Zastosowanie EPD w bibliotece jest wówczas uzasadnione, gdy wypożyczanie odbywa się w ramach zintegrowanego systemu bibliotecznego, tzn. dane wprowadzone na początku toku pracy dla zamówienia znajdują zastosowanie także na koniec, np. przy wysyłaniu upomnienia. Ten wymóg, dla laików EPD całkowicie naturalny lub wręcz obowiązkowy, dotyczy tylko małych bibliotek, a i tu też spełniany jest raczej źle niż dobrze. Z reguły nieliczne firmy oferują w ogóle dla systemu bibliotecznego pojedyncze komponenty (moduły), jak np. wypożyczanie lub

katalogowanie. Wprawdzie już wiele razy zapewniano, że wychodząc z danego komponentu względnie przez połączenie kilku komponentów pojedynczych, można zbudować zintegrowany system, lecz jak dotąd nigdzie i nikomu nie udało się tego dokonać.

Pod koniec ubiegłego roku rozpoczęliśmy w Hanowerze konstruowanie koncepcji, celem wprowadzenia zintegrowanego systemu bibliotecznego EPD (IBS) w BU/BIT³ i po wyczerpujących dyskusjach z BRZN w Getyndze — regionalnym ośrodkiem obliczeniowym (równocześnie ośrodek obliczeniowy uniwersytetu w Hanowerze) oraz z wieloma innymi kompetentnymi ośrodkami i ekspertami, opublikowaliśmy ją w styczniu br. Koncepcja wychodzi z następujących założeń:

- obecnie nie istnieje jeszcze żaden zintegrowany system biblieczny w postaci funkcjonalnej i nie spełnia życzeń BU/BIT w Hanowerze;
- tendencja jest jednoznaczna w kierunku utworzenia zintegrowanego systemu;
- istnieje obecnie baza wyjściowa w postaci kartotek przy BRZN jego zdolności serwisowych;
- już pierwszy krok przy realizacji IBS powinien przynieść korzyść użytkownikowi BUiBIT, mianowicie nie tylko użytkownikowi uniwersyteckiemu lub miastu Hanower, lecz także i bezpośrednio użytkownikowi Centralnej Biblioteki Kierunkowej, również poza Hanowerem.

W związku z tym, racjonalne jest stworzenie w pierwszym stadium katalogu on-line dla użytkowników (OPAC-ONLINE PUBLIC ACCESS CATALOG). Podstawami do tego są:

- zarejestrowane w NZN w komplecie zbiory BU/BIT dotyczące czasopism i serii,
- ujęte w NMN tytuły wszystkich monografii od roku wydania 1977 włącznie,
- ponad 400 terminali tylko na obszarze uniwersytetu, za pomocą których możliwy jest natychmiastowy dostęp do katalogu on-line,
- wspólne zainteresowanie wszystkich bibliotek hanowerskich katalogami on-line dla użytkowników i rozgałęzienie tych katalogów do Hanowerskiego Systemu Bibliotecznego on-line-HOBSY.

Dane katalogowe można wybrać z BRZN i wprowadzić do komputera zainstalowanego w BU/BIT. Dzięki temu gwarantuje się krótki czas odpowiedzi o każdej porze dnia. Poprzez Datex-P (służba pośrednicząca w pakiecie danych przy poczcie federalnej), użytkownik może również korzystać z takiego komputera, czy to użytkownik krajowy czy zagraniczny, przy poszukiwaniu tytułów i zamówień on-line.

Drugi stopień przewiduje automatyzację gromadzenia i katalogowania monografii oraz serii. Jeśli chodzi o szczegóły, przewidziano:

- wykorzystanie zaferowanych przez BRZN obcych danych (Deutsche Bibliothek, British National Bibliography, Library of Congress) — jeśli to tylko możliwe — przy zamówieniu, a tam gdzie nie jest to możliwe, przynajmniej przy katalogowaniu,
- przekazywanie zamówień dla handlu przede wszystkim w systemie on-line lub przynajmniej na dyskietkach,
- zaopatrzenie zamówionych publikacji natychmiast w odpowiedni znak (zamówiono dnia ...) i przeniesienie do katalogu on-line dla użytkowników po to, aby wachlarz informacji o najważniejszej literaturze, nowościach, istotnych dla naszych klientów, znacznie wzbogacić, umożliwić zamówienie wstępne itd.
- skopiowanie tytułów zamówionych, publikacji (możliwie tego samego dnia) dla BRZN w Getyndze, tym samym niemożliwe jest nieumyślne składanie podwójnego zamówienia,
- dane dotyczące zamówienia przekształcić poprzez niewielką zmianę względnie uzupełnienie w dane zbiorów bibliecznych.

Podczas gdy również przy drugim stopniu można sięgnąć do wielu już zrealizowanych metod i praktyk, to trzeci stopień wymaga zautomatyzowania rejestracji wypożyczeń, a są to obszerne prace wstępne:

- wystawienie legitymacji czytelnych dla maszyny dla wszystkich użytkowników (dla wszystkich użytkowników bibliotek hanowerskich jednej legitymacji — karty bibliecznej),
- napisanie sygnatur czytanych maszynowo względnie numerów rejestracyjnych dla aktywnego zbioru przeznaczanego do wypożyczania, szczególnie podręczników, a w przyszłości również dla większości zbiorów, znajdujących się w magazynach,
- zapewnienie pewnej konkordancji (zgodności) między numerem rejestracyjnym a tomem i jego sygnaturą.

Jako następny krok przewidziano automatyzację gromadzenia i katalogowania czasopism i serii czasopism. Tak późne zajęcie się tymi modułami wynika z dwóch powodów:

- w seriach czasopism trzeba przyjąć dla wszystkich bieżących 30 000 tytułów dane o zakupach wszystkich do tej pory dostarczonych tomów, włącznie z dostawcą, ceną itd. Ponieważ należą do tego również obszerne zbiory narodowych i międzynarodowych sprawozdań z kongresów, niepublikowane sprawozdania niemieckich badaczy itp. należy liczyć się z dużym nakładem prac wstępnych,
- w przypadku czasopism powinna istnieć również natychmiastowa kontrola wpływu poszczególnych zeszytów. Ale w tej dziedzinie, jak już wspomniano, nie istnieje jeszcze dla większości u nas abonowanych czasopism specjalistycznych o specjalnym stopniu trudności żaden dobry system.

Dlatego też automatyzacja wpływu czasopism wraz z kontrolą posiada w naszych bibliotekach najlepszy priorytet, mimo dużego pożytku, jaki mógłby przynieść dobrze funkcjonujący system.

Koncepcja, przedstawiona tutaj w sposób krótki i poglądowy, jest próbą stworzenia na bazie dzisiejszego stanu hard- i software w bibliotekach i na podstawie doświadczeń wielu bibliotek krajowych i zagranicznych o różnej wielkości — planu w którym na pierwszym miejscu byłyby korzyści dla użytkownika. Jest jeszcze wiele niewyjaśnionych szczegółów, np. problem, jakie dziedziny przedtem i teraz powinny być w BRZN, a które raczej zdecentralizować. Jeśli wyobrazić sobie, że w najbliższym czasie w Hanowerze tylko na uniwersytecie (a więc bez Akademii Medycznej, Weterynaryjnej, bez Wyższych Szkół Zawodowych itd.) obsłużyć trzeba będzie przynajmniej 1000 terminali, to nawet przy stałej i bardzo poważnej rozbudowie, taka centrala będzie przeciążona.

Planuje się, aby użytkownicy w Hanowerze posiadali dostęp w systemie on-line do danych wszystkich bibliotek hanowerskich. Zapotrzebowanie na interdyscyplinarną literaturę jest dzisiaj co najmniej tak liczne, jak na monodyscyplinarną. Dlatego też ukazanie się „Częściowego Katalogu Hanowerskiego” z kartotek BRZN wydaje się być jedynym możliwym sposobem pokrycia zapotrzebowania ogólnohanowerskiego.

Przeciwko temu przemawia ciągle powtarzające się doświadczenie, że oddzielnie prowadzone kartoteki w zadziwiająco krótkim czasie rozwijają własne życie i nie można sprowadzić ich z powrotem do pierwotnych kartotek. Obecnie za zdecentralizowanymi kartotekami przemawiają też wysokie koszty związane ze zdalnym przekazywaniem danych. Lokalna, prowadzona na małym komputerze kartoteka, jest dzisiaj bezwarunkowo tańsza, szybsza i pewniejsza niż kartoteka centralna, przechowywana w pamięci dużego komputera. Z drugiej zaś strony należy liczyć się w najbliższych 10-15 latach z zastosowaniem ISDN-Integral Services Digital Network, a więc sieci komputerowej integrującej ogólną służbę telekomunikacyjną, która skróci czas przekazywania danych komputerowych do ułamka dzisiaj zużywanego czasu i tym samym będzie to znacznie tańsze, zakładając z kolei, że Niemiecka Poczta Federalna rozszerzy to również i na swoich klientów.

Całkowicie otwarty jest jeszcze problem włączenia do systemu starych danych, tzn. katalogu publikacji sprzed roku 1977. Z jednej strony żąda się od BU/BIT prawie wyłącznie nowej i najnowszej literatury, z drugiej zaś strony zbiory w Hanowerze są tak obszerne, że BU/BIT jako Centralna Biblioteka Kierunkowa, a w przyszłości biblioteka-archiwum, posiadająca literaturę techniczno-przyrodniczą, powinna być dostępna również dla starych zbiorów w systemie on-line.

Z biegiem czasu wyłonią się z pewnością i dalsze problemy tego rodzaju. Jedno wydaje się nam jasne: EPD osiągnęło w międzyczasie — również w zastosowaniu w bibliotekach — pewien stan rozwoju, który zmusza do wprowadzenia go. Stopniowe wprowadzanie zintegrowanego systemu, dzięki czemu dodatkowy nakład pracy personelu rozłożony zostanie na okres pięciu lat, jak i koszty zakupu hardware, sprawiają, że nasza koncepcja wydaje się nam realna i możliwa do realizacji. W każdym razie patrzymy optymistycznie w przyszłość.

PRZYPISY

¹ Możliwość wdrożenia EPD IBM/360 w bibliotece uniwersyteckiej Politechniki Hanoweru i Technicznej Informacji Bibliotecznej (UBTU/TIB) Oprac.: H. Zimmermann, Hannover, paźdz. 1968, s. 123.

² BIT — Wydział Planowania. Podstawy i zalecenia dla przyszłego rozwoju technicznej informacji bibliotecznej, tom 1-3, Hannover 1979-81. 615, s. 55.

³ Koncepcja wdrożenia zintegrowanego systemu bibliotecznego EPD (IBS) w BU/BIT. Stan: 21 styczeń 1987. 24 str. i 11 załączników.

MOŻLIWOŚCI ZASTOSOWANIA SYSTEMÓW MIKROKOMPUTEROWYCH ELWRO 800 W PRACACH BIBLIOTECZNYCH

1. WSTĘP

Konieczność automatyzacji prac związanych z gromadzeniem, przetwarzaniem i udostępnianiem informacji, stawia nas przed problemem wyboru odpowiedniego systemu komputerowego, który spełniałby te funkcje. Problem wyboru systemu komputerowego można rozwiązać analizując następujące kryteria:

- możliwość funkcjonalne sprzętu,
- dostępność oprogramowania użytkowego dla danego systemu,
- efektywność systemu.

Pierwsze kryterium prowadzi do wyboru systemu wyposażonego w elementy niezbędne do realizacji zamierzonych celów. Przykładowo, system do przetwarzania danych powinien być wyposażony w pamięć masową o dużej pojemności.

Analiza kryterium dotyczącego oprogramowania ma odpowiedzieć na pytanie, czy istnieje dla danego komputera specjalne oprogramowanie umożliwiające wykonanie planowanych zadań. Gdy takie oprogramowanie nie istnieje, należy określić, w jakim stopniu oprogramowanie systemowe ułatwi stworzenie wymaganego oprogramowania.

Kryterium efektywności prowadzi do wyboru systemu pozwalającego na wykonanie zamierzonych prac w wyznaczonym czasie. Przykładowo, niemożliwe jest oczywiście zastosowanie małego, ośmiobitowego mikrokomputera do realizacji zadań dużego ośrodka obliczeniowego.

Często dodatkowymi kryteriami wyboru systemu są jego cena i dostępność na rynku.

Analizując powyższe kryteria przy wyborze systemu do określonego zastosowania należy zawsze uwzględniać możliwość rozbudowy funkcji realizowanych przez system.

W dalszej części opracowania omówione zostaną wymagania, jakie powinny być stawiane systemom mikrokomputerowym, dla zastosowań w pracach bibliotecznych oraz możliwości dostępnych systemów mikrokomputerowych.

Następnie, na tym tle, zostaną przedstawione niektóre konfiguracje systemu Elwro 800, mogące znaleźć bezpośrednie zastosowanie w pracach bibliotecznych.

2. WYMAGANIA STAWIANE SYSTEMOM MIKROKOMPUTEROWYM DLA ZASTOSOWAŃ BIBLIOTECZNYCH

2.1. Wymagania sprzętowe

Jednym z najważniejszych wymagań stawianych systemom do zastosowań w pracach bibliotecznych jest zdolność przechowywania informacji o dużych rozmiarach. Do tego celu doskonale nadają się, powszechnie już stosowane w systemach mikrokomputerowych, pamięci dyskowe typu Winchester. Pojemności powszechnie dostępnych dysków typu Winchester przekraczają 100 MB. Oferowane są też ostatnio dyski o pojemnościach przekraczających 500 MB. Przy założeniu, że średniej wielkości opis bibliograficzny składa się z 250 znaków, możemy na jednym dysku o pojemności 100 MB zgromadzić 400 tysięcy opisów bibliograficznych (dla dysku 500 MB, 2 miliony opisów). Biorąc pod uwagę fakt, że do jednego mikrokomputera można podłączyć kilka takich dysków, okazuje się, że możliwości systemów mikrokomputerowych w przechowywaniu informacji są zaskakująco duże.

Innym zadaniem jakie powinien spełniać system do prac bibliotecznych jest przetwarzanie zgromadzonej informacji. Z powyższych danych widać, że ilość prze-

chowywanych informacji nie wydaje się krytyczna. Ograniczeniem zakresu zastosowań mikrokomputerów są parametry pozostałych elementów systemu, stanowiące o możliwościach przetworzenia zgromadzonych informacji. Decydującymi parametrami są tu długość słowa procesora i rozmiar pamięci operacyjnej. Z tego względu do zastosowań bibliotecznych warto stosować mikrokomputery szesnastobitowe. Są one szybsze od mikrokomputerów ośmiobitowych i pozwalają na stosowanie pamięci operacyjnych o rozmiarach rzędu mega bajtów.

Kolejnym zadaniem systemu bibliotecznego jest udostępnianie zgromadzonej informacji. Sprzęt systemów mikrokomputerowych powinien więc, zależnie od wymagań, umożliwiać:

- pracę w trybie wielodostępnym, pozwalającym wielu użytkownikom korzystać ze zgromadzonej informacji,
- łączenie kilku systemów w sieć, dzięki czemu można korzystać z wielu zbiorów informacji,
- współpracę z dużym systemem komputerowym mogącym efektywnie przetwarzać informacje o dużo większych rozmiarach.

2.2. Oprogramowanie systemów mikrokomputerowych dla zastosowań w pracach bibliotecznych

System operacyjny, pod kontrolą którego ma pracować komputer do automatyzacji prac bibliotecznych, powinien pozwalać na komunikację ze wszystkimi urządzeniami wymaganymi w danym zastosowaniu. Przede wszystkim musi on umożliwiać stosowanie pamięci dyskowych, a także — stosownie do wymagań — pracę w trybie jedno lub wielodostępnym, łączenie w sieć lub połączenie z dużym systemem komputerowym.

Najpopularniejsze dyskowe systemy operacyjne dla szesnastobitowych systemów mikrokomputerowych to: CP/M, jego wersja wielodostępna MP/M oraz system dla mikrokomputerów IBM PC/XT — MS-DOS. System MS-DOS jest systemem jednodostępnym, umożliwiającym pracę mikrokomputerów w sieci lokalnej. Dla mikrokomputerów pracujących z tymi systemami operacyjnymi napisano najwięcej programów do gromadzenia i przetwarzania informacji.

Programy zarządzania bazą danych dla systemów mikrokomputerowych, są często reklamowane jako relacyjne bazy danych. W rzeczywistości najczęściej nie spełniają one podstawowych wymogów dla tego rodzaju systemów. Dlatego lepiej je określać jako quasi-relacyjne bazy danych. W tabeli 2.1 przedstawione zostały parametry najpopularniejszych programów baz danych dla systemów mikrokomputerowych.

2.3. Efektywność systemów mikrokomputerowych

Efektywnościowe parametry systemów mówią o zdolności systemu do realizacji pewnej pracy. Zdolności te są wyrażane za pomocą rozmaitych kryteriów oceny. Dla użytkownika jednym z najistotniejszych kryteriów oceny jest czas odpowiedzi systemu, tzn. czas realizacji danego zadania. Na czas odpowiedzi mają wpływ nie tylko parametry sprzętu ale również sposób, w jaki oprogramowanie korzysta z tego sprzętu. Przykładem możliwości szesnastobitowego mikrokomputera są czasy realizacji niektórych operacji dla przykładowej bazy danych, przedstawione w tabeli 2.2. Testy przeprowadzono dla pliku danych zawierającego 5000 rekordów 20 znakowych. Programem zarządzającym bazą danych był program dBASE III.

Tabela 1. Parametry popularnych systemów zarządzania bazami danych.

nazwa	Condor 3	dBASE II	R: base 4000	dBASE III
max. liczba przetwarzanych plików	kilka	2	kilka	10
max. liczba rekordów na plik	65534	65534	nieogranicz.	1000000000
max. liczba znaków w rekordzie	1024	1000	1530	4000
max. liczba pól w rekordzie	127	32	400	128
max. liczba znaków w polu	127	254	1500	254

Tabela 2.2. Czasy realizacji przykładowych operacji w programie dBASE III.

sortowanie	7.35 min
wyszukiwanie z pliku rekordów posortowanych	9.03 min
wyszukiwanie z pliku rekordów nieposortowanych	48.50 min

Planując stosowanie mikrokomputerów należy pamiętać, że ich efektywność jest niższa niż dużych systemów komputerowych. Dlatego też zaleca się ich stosowanie dla zadań nie wymagających dużych mocy obliczeniowych.

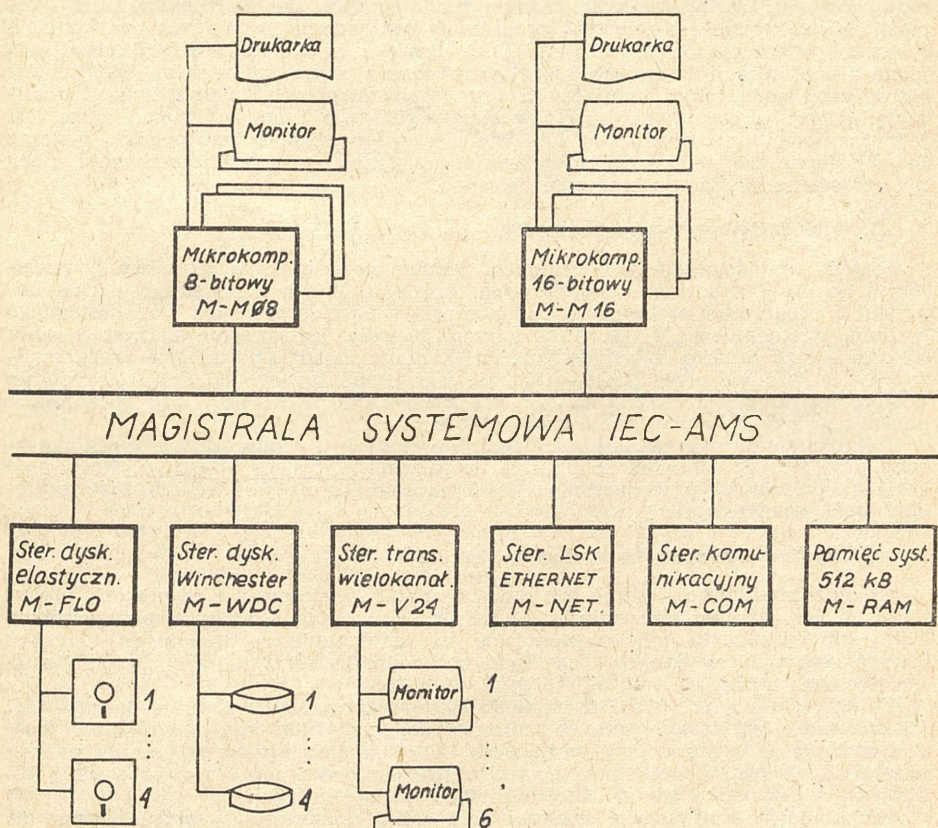
3. MIKROKOMPUTERY ELWRO 800 W ZASTOSOWANIACH BIBLIOTECZNYCH

3.1. Budowa systemu Elwro 800

Elwro 800 zaprojektowano jako rodzinę systemów mikrokomputerowych. Rodzina ta składa się z zestawu modułów sprzętowych i programowych. Moduły sprzętowe można podzielić na:

- moduły mikrokomputerów obliczeniowych ośmio- i szesnastobitowych,
- moduły mikrokomputerów sterujących urządzeniami zewnętrznymi,
- moduły zasobów biernych, np. moduł pamięci RAM

Architekturę systemu Elwro 800 przedstawiono na rysunku 3.1.

Rys. 3.1. Architektura systemu Elwro 800

O rodzinie systemów mówimy dlatego, że z dostępnego zestawu modułów można tworzyć istotnie różniące się systemy mikrokomputerowe — od najprostszych mikrokomputerów jednopłytowych, do bardzo złożonych systemów wieloprocesorowych. Taka koncepcja rodziny Elwro 800 pozwala na pokrycie bardzo szerokiego obszaru zastosowań, przy produkcji jednolitego zestawu modułów.

Najważniejsze cechy sprzętu systemu Elwro 800 predystynujące ten system do zastosowań w pracach bibliotecznych to:

- możliwość tworzenia mikrokomputerów szesnastobitowych,
- możliwość stosowania pamięci operacyjnej o rozmiarze 16 MB,
- możliwość dołączenia wielu dysków typu Winchester,
- możliwość dołączenia dysków elastycznych,
- możliwość pracy w trybie wielodostępnym,
- możliwość pracy w lokalnej sieci komputerowej,
- możliwość dołączenia do dużego systemu komputerowego.

Aby móc wykorzystać tak ogromne możliwości sprzętowego systemu, dla Elwro 800 opracowano 12 systemów operacyjnych będących funkcjonalnymi odpowiednikami systemów uznanych za standardy światowe. Między innymi dla Elwro 800 dostępne są odpowiedniki systemów MP/M, MP/M i MS-DOS. Daje to dostęp do ogromnej biblioteki programów użytkowych. Dla tych systemów operacyjnych napisano około 150 programów zarządzania bazami danych.

Obecnie przedstawione zostaną konfiguracje Elwro 800 mogące znaleźć zastosowanie w automatyzacji prac bibliotecznych.

3.2. Jednoprocesorowy, jednodostępny system Elwro 800

Konfiguracja jednoprocesorowa i jednodostępna jest najprostszą konfiguracją mogącą znaleźć zastosowanie w pracach bibliotecznych. Jej największą zaletą jest możliwość korzystania z gotowych programów baz danych pracujących pod kontrolą systemów operacyjnych CP/M i MS-DOS. Pracę z systemem MS-DOS umożliwia jedna z konfiguracji Elwro 800, która jest zgodna z mikrokomputerem IBM PC/XT. Największą wadą takiej konfiguracji jest jednodostępność. Uniemożliwia to realizację jednego z podstawowych celów stawianych tego typu systemom, jakim jest jednoczesne udostępnianie informacji wielu użytkownikom. Z tego powodu systemy jednodostępne nie nadają się do pełnej automatyzacji prac bibliotecznych i mogą być stosowane jedynie do prac pomocniczych.

3.3. Wielodostępny system Elwro 800

System wielodostępny jest systemem jednoprocesorowym z modulem pozwalającym na dołączenie wielu dodatkowych terminali. W tej konfiguracji można korzystać z programów pracujących pod kontrolą wielozadaniowego i wielodostępnego systemu operacyjnego MP/M. Taki system pozwala jednocześnie korzystać wielu osobom z tego samego zbioru danych. Dzięki temu można uniezależnić prace realizowane w systemie przez pracownika (np. zaznaczania zwrotu książki) od czynności wykonywanych przez kilku klientów (np. przeglądanie katalogu). Takie rozwiązanie pozwala na pełną automatyzację prac bibliotecznych.

Mikrokomputerowe systemy wielodostępne mogą być wystarczające w automatyzacji prac małych bibliotek ze zbiorem do kilkunastu tysięcy obiektów. Stosowanie takiego systemu dla przetwarzania większych zbiorów nie jest wskazane ze względów efektywnościowych.

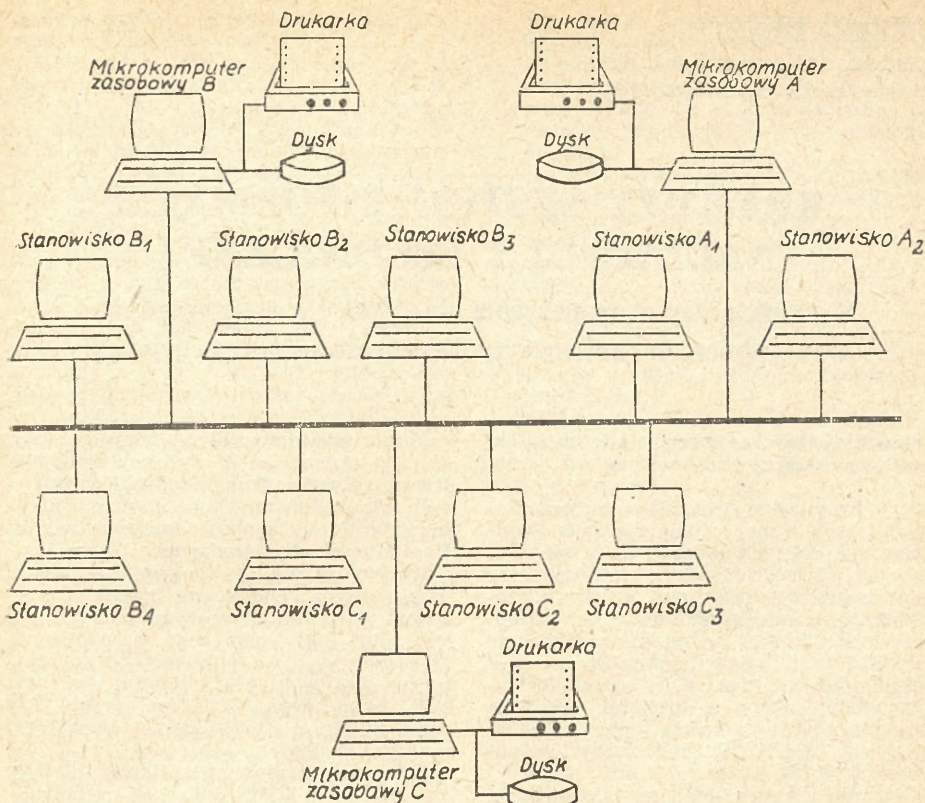
3.4. Lokalna sieć mikrokomputerów Elwro 800

Kolejną konfiguracją Elwro 800 mogącą znaleźć zastosowanie w pracach bibliotecznych jest lokalna sieć mikrokomputerów. Sieć lokalna pozwala użytkownikom kilku lub kilkunastu mikrokomputerów na korzystanie ze wspólnych urządzeń i wspólnych zbiorów danych. Tego typu system może korzystać z oprogramowania dla sieciowej wersji systemu MS-DOS.

Ze względu na możliwość dostępu do kilku rozproszonych zbiorów danych, sieć lokalna może być zastosowana do automatyzacji prac kilku małych bibliotek znajdujących się na ograniczonym terenie, np. biblioteki instytutowe na terenie wyższej uczelni. Taki system umożliwia poszukiwanie jakiegoś tytułu w zbiorze innej biblioteki, w przypadku gdy w danej bibliotece brakuje tej pozycji.

Przykładową konfigurację lokalnej sieci mikrokomputerowej przedstawiono na rysunku 3.4.

Wadą tego rozwiązania może być zbyt wysoki koszt wynikający z nadmiarności sprzętu w stosunku do wymagań omawianego zastosowania.

Rys. 3.4. Lokalna sieć mikrokomputerów Elwro 800

3.5. Wieloprocesorowe systemy Elwro 800

Systemy wieloprocesorowe można stosować dla podwyższenia efektywności, tzn. dla umożliwienia przetwarzania większej ilości informacji w tym samym czasie, oraz dla podwyższenia niezawodności systemu. Ograniczeniem w stosowaniu takiego rozwiązania jest brak programów baz danych dla systemów wieloprocesorowych.

3.6. Połączenie Elwro 800 z dużym systemem komputerowym

W skład modułów Elwro 800 wchodzi pakiet pozwalający na komunikację z systemami komputerowymi R-34. Umożliwia to dołączenie jednej z poprzednich konfiguracji Elwro 800, jako inteligentnego terminala, do dużego systemu komputerowego. Inteligentny terminal może dokonywać wstępnego przetwarzania danych i tym samym istotnie odciążać dużą jednostkę komputerową.

4. PODSUMOWANIE

System Elwro 800 ze względu na swoją uniwersalność może znaleźć zastosowanie na różnych poziomach automatyzacji prac bibliotecznych — od najprostszych systemów do prac pomocniczych, poprzez złożone systemy wielomikroprocesorowe, do systemów współpracujących z dużymi komputerami. Możliwość tak szerokich zastosowań jednej rodziny systemów mikrokomputerowych pozwala na zachowanie jednolitości sprzętu i oprogramowania na różnych poziomach hierarchii systemu informatycznego. Ma to ogromne znaczenie praktyczne, zwłaszcza dla osiągnięcia wysokiego stopnia gotowości systemu przez cały okres eksploatacji.

KRAJOWY SYSTEM INFORMACJI NAUKOWEJ I TECHNICZNEJ

Stan aktualny i zamierzenia do 1990 r., ze szczególnym uwzględnieniem automatyzacji procesów informacyjnych

Stan aktualny krajowego systemu informacji naukowej i technicznej

Na krajowy system informacji naukowej i technicznej składa się sieć ośrodków int różnych szczebli oraz sieć bibliotek. Wśród ośrodków int wyróżnia się resortowe, branżowe, działowe, zakładowe i międzyzakładowe, a ponadto wojewódzkie i regionalne prowadzące obsługę w układzie terytorialnym. Najmniejszym ogniwem sieci są punkty informacyjne. W sieci bibliotek wyróżnia się biblioteki naukowe, fachowe, pedagogiczne oraz biblioteki towarzystw naukowych PAN.

Na mocy zarządzenia nr 1 ministrów: kultury i sztuki, nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego PAN z dnia 29 kwietnia 1979 r. (z późniejszymi zmianami) spośród bibliotek naukowych wyznaczono 18 centralnych bibliotek, których zadaniem jest kompletowanie krajowych i zagranicznych informacji źródłowych oraz prowadzenie centralnych katalogów dziedzinowych, zgodnie z przydzielonym im zakresem tematycznym oraz planem specjalizacji zbiorów.

Ośrodki int i biblioteki nazywamy placówkami informacji. W krajowym systemie int szczególną rolę pełnią placówki informacji powołane jako centralne ośrodki informacji. Są to jednostki organizacyjne odpowiedzialne za funkcjonowanie systemów specjalistycznych (tj. wyodrębnionych wg rodzajów źródeł informacji) lub dziedzinowo-gałęziowych (wyodrębnionych wg tematyki obszaru działania). Obecnie w krajowym systemie funkcjonuje 9 systemów specjalistycznych i 19 systemów dziedzinowo-gałęziowych (z których 2 są w trakcie reorganizacji: System Informacji o Leśnictwie i Przemysle Drzewnym i System Informacji o Administracji, Gospodarce Przestrzennej, Ochronie i Kształtowaniu Środowiska).

Mimo postulowanej konieczności nie zostały utworzone 2 systemy specjalistyczne: System Informacji o Dokumentach Opublikowanych i System Informacji o Powielarnym Oprogramowaniu Użytkowym i Systemowym.

Według stanu na 31 grudnia 1986 r. w krajowym systemie int było 5776 placówek informacji, w tym 1406 ośrodków int (najwięcej było zakładowych ośrodków — 814 i punktów informacyjnych — 330) i 4370 bibliotek (w tym: 1255 naukowych, 2720 fachowych, 362 pedagogiczne i 33 biblioteki towarzystw naukowych PAN).

Ogółem w krajowym systemie int było wg stanu na 31 grudnia 1985 r. zatrudnionych 18667 osób, z czego 6287 osób w ośrodkach inte, a 12 380 osób w bibliotekach. Od 1983 r. następuje malejący niewielki spadek liczby placówek powodowany spadkiem liczby bibliotek fachowych. Jednocześnie od 1983 r. następuje powolny niewielki wzrost zatrudnienia w krajowej sieci.

Spśród dostępnych w świecie 62 000 tytułów czasopism, w 1985 r. zaplanowano import 8200 tytułów (tj. 13% przy minimum 50% wg kryterium kompletności zbiorów) na sumę 6,4 mln USD, na 1986 r. — 7500 tytułów na sumę 6,4 mln USD, zaś na 1987 r. — 7600 tytułów na sumę 6,6 mln USD. Realizacja planów prenumeraty wykazuje, że przydziały limitów dewizowych na ten cel i realizacja płatności przez Bank Handlowy doprowadziły do załamania ciągłości dostaw lub całkowitego ich wstrzymania ze względu na stałe zadłużenie. Sytuację tę pogłębia brak od 1982 r. nakładów na import książek.

Formą złagodzenia krytycznej sytuacji w dostawie czasopism z II obszaru płatniczego są — niestety nie w pełni wykorzystywane przez stronę polską — dostawy czasopism zachodnich na mikrośrodkach oferowane przez kraje członkowskie RWPG w ramach Międzynarod-

dowego Systemu Informacji o Opublikowanych Dokumentach MISOD.

Ogółem w 1986 r. przedstawiono do tego rodzaju wymiany 2241 tytułów (ZSRR — 1209, CSRS — 399, Rumunia — 333, Bułgaria — 242, WRL — 39, NRD — 19). Strona polska wykorzystywała jedynie możliwość dostawy 663 tytułów, oferując w zamian mikrofiszowanie 1130 tytułów.

Z punktu widzenia oceny automatyzacji procesów informacyjnych w krajowym systemie int istotnym parametrem jest eksploatacja pozyskiwanych baz danych, gdyż świadczy o użytkowym wykorzystaniu sprzętu komputerowego (w przypadku baz danych krajowych deklarowane przez placówki int wykorzystywanie sprzętu komputerowego ma niekiedy tylko znaczenie eksperymentalne).

Zanim przejdziemy do ilościowej oceny eksploatowanych w kraju baz danych, podamy ogólną charakterystykę zautomatyzowanych systemów int.

O stosowaniu i przydatności środków technicznych informatyki w systemach int rozstrzygają te same motywy, które decydują o użyciu nowoczesnych środków technicznych w innych dziedzinach, tj. dążność do podniesienia jakości i efektywności wykonywanego procesu przy zmniejszeniu udziału człowieka realizującego ten proces. Zastosowanie komputerów stwarza bowiem możliwość automatycznego zakładania, aktualizowania i przechowywania dużych zbiorów informacji (głównie tekstowo-opisowych) w pamięci maszyny oraz możliwość automatycznego wieloaspektowego wyszukiwania informacji przy ogromnych prędkościach wykonywania tych operacji.

Pierwotnie komputery znalazły zastosowanie głównie w procesach wydawniczych w systemach int. Odnosiło się to do sporządzania indeksów na podstawie wprowadzonych do pamięci maszyny opisów dokumentów i porządkowania tych opisów wg różnych ich cech. Zbiory informacyjne na taśmach magnetycznych, powstałe początkowo jako „produkt uboczny” procesu przygotowywania indeksów oraz wydawnictw zawierających informacje pochodne, stały się źródłem dzisiejszych wydawnictw informacyjnych, oferowanych przez renomowane ośrodki wydawnicze z reguły równolegle, w postaci drukowanej i na nośniku magnetycznym.

We współczesnych systemach int zastosowanie komputerów jest znacznie szersze. Mogą być one wykorzystane m.in. do:

— zakładania i aktualizowania katalogów bibliotecznych oraz wspomaga-

nia obsługi informacyjnej prowadzonej na podstawie tych katalogów

- zakładania, aktualizowania i eksploatacji systemów informacji skierowanej (o miejscu przechowywania informacji źródłowej i trybie dostępu do niej),
- eksploatacji baz danych w formie selektywnej dystrybucji informacji, retrospektywnego wyszukiwania informacji, tworzenie zestawień statystycznych o zawartości bazy danych,
- tworzenia i aktualizacji tezaursów,
- automatyzacji lub wspomagania takich procesów intelektualnych jak indeksowanie dokumentów, sporządzanie opisów dokumentacyjnych, tłumaczenie.

Przyjęliśmy wcześniej, że za charakterystykę automatyzacji krajowego systemu int przyjmujemy eksploatację pozyskiwanych baz danych.

W 1986 r. eksploatowanych było wśado w Polsce:

- 9 baz danych krajów socjalistycznych (MSINT — budownictwo, MOSFI — informacja faktograficzna na temat maszyn rolniczych, LEGPROMINFORM — przemysł odzieżowy, CVIE — produkcja i przetwórstwo metali nieżelaznych, INPADOC MSIP — patenty, SPRESI — związki chemiczne, TEI — wyroby i surowce w przemyśle chemicznym. TEI-FAKT — faktograficzne informacje handlowo-ekonomiczne w przemyśle chemicznym, RZ — Chimiya — literatura z zakresu chemii),
- 8 baz danych międzynarodowych i z krajów kapitalistycznych (CA Search, COMPENDEX, DERWENT, INIS, INSPEC, ISMEC, PASCAL i AGRIS).

W 1987 r. eksploatację bazy LEGPROMINFORM przejmie Bułgaria, natomiast wznowiona będzie, prowadzona w latach 1978-1985, eksploatacja bazy danych ASSISTENT (9 podbaz z zakresu nauki i techniki).

Dla ilustracji warto odnotować, że w 1985 r. udostępniono w świecie ponad 2800 baz danych (wg Computer — readable data bases, a directory and data sourcebook, North-Holland, 1985 r.).

Użytkownikom polskim udostępniane są również bazy danych w trybie on-line. Od 1974 r. Główna Biblioteka Lekarska posiada połączenie ze Sztokholmem i eksploatuje 7 baz danych serwisu MEDLINE. Od 1981 r. funkcjonuje w Warszawie (w British Council) serwis komputerowy o literaturze światowej BRIOLIS, umożliwiający dostęp do systemów informacyjnych BLAISE i DIA-LOG (250 baz danych amerykańskich, brytyjskich i międzynarodowych). Od 1985 r. istnieje połączenie teletransmisyjne pomiędzy Instytutem Podstaw In-

formatyki PAN i Wszechzwiązkowym Instytutem Systemów Automatycznej Wymiany Informacji w Moskwie, umożliwiający dostęp do 30 baz danych krajów socjalistycznych, kapitalistycznych i międzynarodowych.

Na podstawie aktualnie prowadzonej sprawozdawczości statystycznej GUS nie można ustalić liczby komputerów eksploatowanych do celów informacji naukowej i technicznej. Sytuację dodatkowo utrudnia fakt, że placówki int często nie posiadają własnego sprzętu, lecz korzystają (w bardzo zróżnicowanym stopniu) ze sprzętu dzierżawionego, przy czym — co było sygnalizowane wcześniej — eksploatacja sprzętu ma często charakter eksperymentalny i służy np. tworzeniu zbiorów informacyjnych.

Stosunkowo najłatwiej można określić wyposażenie informatyczne w centralnych ośrodkach informacji systemów specjalistycznych i dziedzinowo-gałęziowych.

Na 28 systemów:

- 11 systemów nie ma żadnego sprzętu,
- 9 systemów ma wyłącznie sprzęt dzierżawiony (przy czym w 4 przypadkach jest to ten sam gospodarz instalacji),
- 6 systemów ma wyłącznie własny sprzęt,
- 2 systemy mają zarówno własny sprzęt jak i dzierżawiony (SI Chemicznej — MERA 400, HONEYWELL 64 oraz R-32, Odra 1305, IBM 370/50, SI o Gospodarce Żywnościowej — IBM PC/XT oraz R-32 i Odra 1305).

Wśród stosowanych komputerów Odra 1305, Honeywell nie są kompatybilne z preferowaną w kraju rodziną maszyn JS Riad; stwarza to określone trudności w przetwarzaniu danych i wymaga stosowania specjalnego oprogramowania m. in. konwersji formatu zapisu danych. Stosowany sprzęt ze względu na przestarzałość i małe pojemności pamięci jest nieprzystosowany do przetwarzania informacji tekstowej dominującej w systemach int.

Plany i zamierzenia w zakresie automatyzacji procesów informacyjnych

Mając na względzie rozwój krajowego systemu informacji naukowej i technicznej, Centrum INTE opracowało Kompleksowy program rozwoju informacji naukowej i technicznej w gospodarce narodowej do 2000 roku, pozytywnie zaopiniowany przez Komitet ds Nauki i Postępu Technicznego przy Radzie Ministrów w dn. 1986.11.06. W programie tym określono kluczowe zadania i środki na ich realizację.

Stan zaawansowania systemów spe-

cialistycznych i dziedzinowo-gałęziowych, a w szczególności stopień ich zinformatygowania oraz znaczenie dla gospodarki narodowej stanowiły podstawę do wyłonienia 16 podsystemów, które będą mogły w 1990 r. osiągnąć etap eksploatacji użytkowej. Są to podsystemy informacji: o gospodarce żywnościowej, o ochronie zdrowia, chemicznej, o przemyśle maszynowym, o budownictwie, o metalurgii, o gospodarce materiałowej, o pracach naukowo-badawczych, rozwojowych i ekspertyzach naukowych SYNABA, o tłumaczeniach tekstów technicznych i specjalistycznych TŁUMACZENIA, o naukowo-technicznej współpracy z zagranicą, o łączności, o naukach społecznych.

Każdy z tych systemów powinien udostępniać w trybie zdalnego bezpośredniego dostępu zarówno pozyskane, jak też własne bazy danych.

Przyspieszenie procesu informatyzacji wymienionych 16 systemów i procesu tworzenia przez te systemy własnych baz danych, jak również konieczność korzystania z baz danych udostępnianych w sieci Międzynarodowego Systemu Informacji Naukowej i Technicznej (MSINT) krajów członkowskich RWPG i ewentualnie w innych sieciach, a także udostępnianie własnych baz danych wymaga utworzenia **Krajowego Centrum Przetwarzania i Udostępniania Baz Danych** (KCPiUBD), wyposażonego w system komputerowy o dużej mocy obliczeniowej, umożliwiający pracę w trybie konwersacyjnym zdalnym i lokalnym z uwzględnieniem wieloprogramowości i wielodostępności.

Zadanie tworzenia polskich baz danych w oparciu o model zdecentralizowany oraz zasady korzystania przez wielu użytkowników ze zdalnego bezpośredniego dostępu do dużych baz danych wymagają podjęcia prac nad zastosowaniem mini- i mikrokomputerów w wybranych placówkach sieci int.

Prace te powinny koncentrować się na zastosowaniach mini- i mikrokomputerów w:

- jednostkach tworzących polskie bazy danych,
- 3 wojewódzkich ośrodkach informacji,
- 3 wybranych centralnych bibliotekach,
- 3 wybranych wzorcowych ośrodkach int dużych przedsiębiorstw.

Udostępnianie informacji z wielu baz danych w trybie zdalnego bezpośredniego dostępu spowoduje wzrost zapotrzebowania na udostępnianie przez sieć kopii dokumentów źródłowych. Oceniając aktualny stan importu źródeł informacji, jako najbardziej efektywne i nowoczesne rozwiązanie przyjmuje się w pro-

gramie koncepcję budowy Krajowej Bazy Rozpowszechniania Informacji Źródłowej na Mikronośnikach. Koncepcja ta została przygotowana przez Ośrodek Informacji Naukowej PAN.

Docelowym zadaniem jest budowa Krajowego Centrum Przetwarzania i Udostępniania Baz Danych. Ze względu na pilną konieczność unowocześnienia obsługi informacyjnej użytkowników, planowane jest przystąpienie do utworzenia Krajowego Centrum poprzez **łączne wykorzystanie** potencjału Centrum Informatycznego Uniwersytetu Warszawskiego, Szkoły Głównej Planowania i Statystyki, Centrum INTE, Instytutu Podstaw Informatyki PAN, Centrum Projektowania i Zastosowań Informatyki. Obecnie zawarta została umowa generalna o utworzeniu spółki z udziałem CI UW, SGPiS i INTE. Spółka jest otwarta dla innych udziałowców. Krajowe Centrum realizowane będzie głównie w oparciu o będący w dyspozycji CI UW komputer IBM 3031 o dużej mocy obliczeniowej (rzędu 2,2 mln operacji/s). Przewidywane jest rozszerzenie konfiguracji i zakupienie urządzeń komunikacyjnych umożliwiających pracę w warunkach sieci.

Do podstawowych zadań, które częściowo lub w całości powinno realizować Krajowe Centrum należą:

1. Zapewnienie użytkownikom krajowym dostępu w trybie on-line do baz danych MSINT, baz danych krajów socjalistycznych tworzonych poza MSINT, baz danych udostępnianych przez inne zagraniczne i międzynarodowe systemy informacyjne.
2. Udostępnianie w sieci int krajowych i importowanych baz danych, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych ośrodków informacji.
3. Oprogramowanie, uruchomienie, testowanie i eksploatacja użytkowa 16 priorytetowych podsystemów krajowego systemu int.
4. Eksploatacja innych szczególnie ważnych dla gospodarki narodowej systemów ukierunkowanych problemowo, zwłaszcza w ramach obsługi informacyjnej 5 priorytetowych kierunków określonych w Kompleksowym programie postępu naukowo-technicznego krajów członkowskich RWPG do 2000 roku.
5. Zapewnienie współpracy krajowego systemu int z pozostałymi rządowymi systemami informacji w ramach krajowej sieci komputerowej.
6. Prowadzenie prac naukowo-badawczych i rozwojowych nad automatyzacją systemów int, a w szczególności:
 - rozwijanie powielarnego opro-

gramowania dla potrzeb krajowej służby int oraz wymiany międzynarodowej (pakiet CDS ISIS, oprogramowanie dla faktograficznych baz danych, systemów ekspertowych oraz oprogramowanie sieciowe),

- badania nad automatyzacją języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz dostarczanie na nośnikach maszynowych aktualnych wersji języków informacyjno-wyszukiwawczych,
- badania nad automatyzacją indeksowania,
- rozwijanie oprogramowania w zakresie konwersji zbiorów na różne formaty wymienne,
- projektowanie z informatyzowanych systemów informacyjnych,
- badania nad automatyzacją tłumaczeń tekstów z języka polskiego i na język polski z języka rosyjskiego i angielskiego,

7. Prowadzenie działalności szkoleniowej i popularyzatorskiej promującej wykorzystanie KCPIUBD.

W celu realizacji pozostałych zadań przewidzianych w Kompleksowym programie do 1990 r., w Centrum INTE opracowano projekt Resortowego Programu Badawczo-Rozwojowego pt. „Rozwój systemu informacji naukowej i technicznej w Polsce”, w którym określono 16 celów.

Automatyzacja procesów informacyjnych w krajowym systemie int przewidziana jest w 7 celach:

1. Obsługa informacyjna procesów decyzyjnych w zakresie podstawowych problemów nauki i techniki.
2. Osiągnięcie do 1990 r. stanu eksploatacji użytkowej przez 16 podsystemów krajowego systemu int.
3. Utworzenie trzech systemów regionalnych (w Gdańsku, Szczecinie i Wrocławiu).
4. Informatyzacja Ośrodka Informacji Centralnej.
5. Opracowanie modelowych rozwiązań systemów int w wybranych grupach problemów organizacyjnych krajowej sieci int.
 - 5.1 Modelowy system int w przedsiębiorstwie przemysłowym.
 - 5.2 Wzorcowy model branżowego ośrodka informacji naukowej i technicznej.
 - 5.3 Wzorcowy model centralnej biblioteki naukowej (decyzją Kolegium Dyrektorów Centralnych Bibliotek do realizacji tego celu zaproponowano trzy biblioteki: BG Politechniki Wrocławskiej, BG Politechniki Warszawskiej, Główną Bibliotekę Lekarską).

6. Inne ważne zadania dla rozwoju krajowego systemu int.
- 6.1 Obsługa informacyjna Kompleksowego programu postępu naukowo-technicznego krajów członkowskich RWPG do 2000 r.
- 6.2 System informacji o spółdzielczości.

7. Budowa regionalnej warszawskiej sieci komputerowej.

Pozostałe 9 celów omawianego RPBR służy wypracowaniu narzędzi dla automatyzacji procesów informacyjnych i badaniu implikacji zastosowań systemów informacyjnych. Są to następujące cele:

8. Opracowanie narzędzi informatycznych.
9. Wdrożenie języków informacyjno-wyszukiwawczych.
10. Opracowanie norm dotyczących terminologii i wymiany informacji.
11. Wdrożenie zintegrowanych systemów informacyjnych w lokalnej sieci komputerowej na potrzeby głębokiego przetwarzania informacji.
12. Tworzenie wzorcowych modeli automatyzacji, metodyka i pilotażowe zastosowanie mikrokomputerów w placówkach int.
13. Metodyka tworzenia uniwersalnych systemów faktograficznych i z bazami wiedzy wraz z programami dla mikro- i minikomputerów.
14. Opracowanie metod gromadzenia, reprezentacji wiedzy i wnioskowania w systemach informacyjnych.
15. Automatyzacja tłumaczenia elementów opracowań dokumentacyjnych oraz zastosowanie języka naturalnego i graficznego jako narzędzia komunikacji człowiek — maszyna.
16. Określenie ekonomicznych, prawnych i społecznych aspektów zastosowań systemów informacyjnych oraz modelowych rozwiązań ośrodków int.

Projekt omawianego RPBR przewiduje zakup 20 mikrokomputerów (3 kompa-

tibilnych z IBM PC/XT i 17 kompatybilnych z IBM PC/AT) dla realizacji wdrożeń.

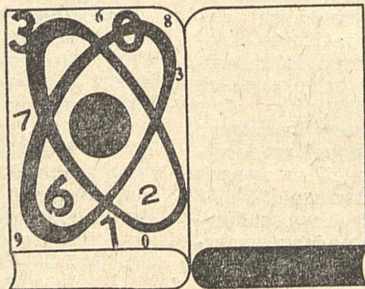
Podstawowym warunkiem realizacji celów omawianego RPBR jest utworzenie Krajowego Centrum Przetwarzania i Udostępniania Baz Danych oraz przystąpienie do budowy publicznej sieci komputerowej.

Drugim warunkiem realizacji programu jest tworzenie wspólnych zespołów zadaniowych przez różne podmioty organizacyjne. W skład tych zespołów powinni wejść specjaliści o najwyższych kwalifikacjach. Jest to jedyne racjonalne rozwiązanie w sytuacji ciągłego deficytu wysokokwalifikowanych kadr w wielu specjalnościach.

Trzecim warunkiem jest przeznaczenie, niezależnie od finansowania centralnego, do 15% własnych środków na prace badawczo-rozwojowe przez kierownictwo jednostek organizacyjnych wykonywujących powierzone im w programie zadania.

Czwartym warunkiem jest dysponowanie sprzętem mikrokomputerowym kompatybilnym z IBM PC/XT i IBM PC/AT o pojemności pamięci operacyjnej minimum 640 kB i pojemności pamięci dyskowej minimum 20 MB. Jest to warunek konieczny instalacji planowanego do wykorzystania w pracach pakietu mikro ISIS.

Przedstawione w referacie rozwiązania proponowane w Kompleksowym programie rozwoju int w gospodarce narodowej do 2000 roku i ujęte w projekcie RPBR do 1990 r. są zbieżne z tendencjami obserwowanymi w rozwoju służb informacyjnych na świecie. Można żywić nadzieję, że planowa realizacja tych zamierzeń służyć będzie zmniejszeniu dystansu, jaki dzieli polski krajowy system informacji naukowej i technicznej od służb informacyjnych na świecie.

NIE BÓJMY SIĘ KOMPUTERÓW

Niektóre sfery aktywności ludzkiej, o wielowiekowej tradycji i niezmiennych formach działania, nie podlegają łatwo postępowi, zwłaszcza technicznemu. Dzieje się tak i w przypadku instytucji bibliotecznej, w której nadal podstawowym nośnikiem informacji jest (i będzie) kodeksowa postać książki i gdzie rozwój kojarzy się raczej ze wzrostem ilościowym i jakościowym zbiorów. Nieczęsto mamy do czynienia z nowo powstałymi bibliotekami, organizowanymi od podstaw, zarówno pod względem architektonicznym jak i wewnętrznej struktury organizacyjnej. Tradycja większości bibliotek sięga czasu przeszłego, a ich współczesny kształt jest wypadkową następujących po sobie okresów, w których zawsze istniała konieczność godzenia dawnych metod pracy z obowiązującymi obecnie. Ten statyczny charakter bibliotek wpływa na sposób myślenia o nich. Są przecież miejscem gromadzenia zapisów cywilizacyjnego dorobku ludzkości. Mają więc w sobie coś z charakteru muzealnego i archiwalnego, jednocześnie ciąży na nich obowiązek informowania o najnowszych osiągnięciach i to informowania jak najbardziej skutecznie, a to dzisiaj oznacza również nowocześnie.

Zapoczątkowany w pierwszej połowie XX wieku proces mechanizacji bibliotek objął sferę administracji, łączności i transportu, nie wpłynął jednak zasadniczo na ich strukturę organizacyjną i nie przeobraził procesów biblioteczno-informacyjnych. Biblioteki przyswajały sobie udoskonalenia techniczne na drodze uczestnictwa w ogólnym postępie cywilizacyjnym. Wprowadzały to co było udziałem wszystkich: maszyna do pisania, dalekopis, windy transportowe, sygnalizacja świetlna, sprzęt reprograficzny. Dopiero automatyzacja procesów bibliotecznych dotknęła podstawami struktury funkcjonowania biblioteki — przekazu informacji. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest konieczność weryfikowania dotychczasowych modeli funkcjonalnych różnego typu bibliotek. Bardzo trafnie ujmuje to zjawisko Jadwiga Kołodziejska: „Komputeryzacja rewolucjonizuje nie tylko poszczególne procesy biblioteczne, takie jak rejestracja nabytków, katalogowanie, sporządzanie bibliografii, kontrola wypożyczeń, ale również system zarządzania, organizację wewnętrzną i powiązania zewnętrzne z innymi bibliotekami i instytucjami. Powoduje również zmiany w umiejętnościach bibliotekarzy, co znajduje odzwierciedlenie w programach ich kształcenia oraz w ich zainteresowaniach zawodowych. Zastosowanie komputerów w bibliotekach symbolizuje przejście od sposobu pracy, w której narzędzia są ubogie, do takiej, w której są one bogate”¹.

Mikrokomputery produkowane już masowo zamiast maszyn wielkogabaryto-

wych, ich dostępność, możliwość umieszczenia choćby na biurku, wysokie walory techniczne, wzbudziły ogromne zainteresowanie, graniczące nawet z ekscytacją. A przecież historia komputerów osobistych liczy zaledwie kilkanaście lat. Można więc przypuszczać, że postęp w tej dziedzinie będzie następował szybko, mimo znacznego chaosu na rynku krajowym, nieuzasadnionego zróżnicowania cen, braku kompetencji i kupowania komputerów bez wyraźnego uświadomienia sobie ich przeznaczenia, a jedynie dla celów prestiżowych. Jest to ruch bardzo jeszcze żywiołowy, mało zróżnicowany. Jednak nie ulegnie już zahamowaniu i należy sobie z tego zdać dziś sprawę.

Zastosowane mikrokomputery w niektórych bibliotekach polskich przynoszą już oczekiwane korzyści. Jednakże u części bibliotekarzy, szczególnie w mniejszych bibliotekach, występują znaczne bariery psychologiczne. O ile mechanizacja ma związek z życiem codziennym, to automatyzacja jest czymś zupełnie nowym, niemal abstrakcyjnym dla bibliotekarzy, którzy swoje wieloletnie doświadczenia zawodowe zdobywali na gruncie technik tradycyjnych. Zmusza do odstąpienia od konwencjonalnych metod pracy, zmiany stereotypów myślowych i narusza trwanie dotychczasowego statycznego i zamkniętego systemu bibliotecznego. Łączy się to jeszcze z odczuciem utraty podmiotowości swojej pracy wskutek jej nadmiernej technizacji i zachwiania naturalnych związków międzyлюдzkich. Jest

to jednak odczucie wynikające tylko z nadmiernego przywiązania do znanych sobie struktur. Komputer jest przecież narzędziem działającym zgodnie z intencją użytkownika pod warunkiem odpowiedniego komunikowania się człowieka z maszyną. W tym przypadku bibliotekarz formułuje swoje oczekiwania przy współpracy z programistą. Nie musi też znać wewnętrznej budowy komputera, ani obawiać się swojej w tym względzie niekompetencji. Czy nieznanie budowy powszechnie stosowanych już czytników mikrofilmowych uniemożliwia korzystanie z nich? Kiedyś były przecież również nowością, a mikrofilmowa postać dokumentu miała swoich przeciwników wołających o zerwaniu naturalnego i tradycyjnego kontaktu z książką. Dziś wiadomo, że stosowanie mikrofilmów jest koniecznością przy znacznych trudnościach magazynowania materiałów bibliotecznych, zwłaszcza periodyków, a przede wszystkim daje szansę posiadania w swoich zasobach niedostępnych inaczej materiałów oryginalnych.

W tradycyjnym modelu biblioteki, bibliotekarze nastawieni są na gromadzenie i odwzorowanie zasobów w dokumentach inwentarzowych i różnego typu katalogach. Biblioteka stanowi wtedy zamkniętą strukturę organizacyjną, niezdolną do efektywnego włączenia się w szerszy system informacyjny. Tylko więc dzięki automatyzacji zaistnieje możliwość wyjścia biblioteki poza swój wewnętrzny system i dogłębnej, wielopłaszczyznowej penetracji własnych zasobów informacyjnych, a tym samym ich pełne uaktywnienie.

Zapoczątkowany od niedawna proces informatyzacji społeczeństwa, zwłaszcza w środowisku szkół, przyniesie w przy-

szłości określone skutki, z czym muszą się liczyć i bibliotekarze. Nastąpi wzrost wymagań w stosunku do bibliotek, a dla przygotowanych informatycznie potencjalnych użytkowników bibliotekarz będzie musiał stać się równorzędnym partnerem. Nie należy więc bać się komputerów, przeciwnie, trzeba poświęcać im już teraz wiele zainteresowania. Jest to podstawowy warunek powodzenia. Warto przytoczyć tu wypowiedź Krystyna Bernatowicza o sprawdzonych już reakcjach użytkowników skomputeryzowanych ośrodków informacji. Myślę, że dotyczy to również bibliotekarzy, zwłaszcza przy obecnej tendencji do przejmowania funkcji informacyjnych przez biblioteki i wysiłków bardziej aktywnych w środowisku bibliotekarskim na rzecz automatyzacji: „(...) bez akceptacji nowej technologii przetwarzania informacji przez ludzi, może powstać sytuacja, w której stara technologia zostanie zdeorganizowana, a nowa się nie przyjmie. Tak więc, powodzenie komputeryzacji zależy także obecnie nie tylko od nagromadzonego sprzętu, oprogramowania i fachowców, ale przede wszystkim od reakcji środowiska, w którym praca będzie poddana zabiegom informatyzacji, zwłaszcza zaś ich psychicznego nastawienia (bez względu na to czy będzie ono miało charakter irracjonalny czy racjonalny) i ich reakcji na wywołane w ten sposób zmiany systemowe”².

Dochodzi do tego jeszcze jeden aspekt, który bibliotekarze mają szansę teraz wykorzystać. Nowoczesność w bibliotece podnosi znacznie prestiż tej instytucji i tym samym zawodu bibliotekarskiego, który niestety, jakby ostatnio uległ dewaluacji w stosunku do cenionych obecnie profesji.

PRZYPISY

¹ Kołodziejska J.: Między teorią a praktyką bibliotekarską. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 1983, s. 47.

² Bernatowicz K.: Uwarunkowania społeczne i organizacyjne komputeryzacji SINTO. Uwagi na tle koncepcji rozwoju SINTO do roku 1990. Aktual. Probl. Inf. Dok. 1985 nr 5, s. 3-4.

ORGANIZACJA BIBLIOTEKARSTWA WOJSKOWEGO W POLSCE W LATACH 1918-1939 ROLA CENTRALNEJ BIBLIOTEKI WOJSKOWEJ

W mozaice organizacyjnej bibliotek Polski międzywojennej korzystnie wyróżniało się bibliotekarstwo wojskowe. Jako nowa gałąź polskiego bibliotekarstwa specjalnego nie było ono obciążone tradycją organizacyjną lat zaborów, mogło więc przyjąć zupełnie nowe, odpowiednie do zadań formy. Wiodącą rolę w bibliotekarstwie wojskowym okresu międzywojennego pełniła **Centralna Biblioteka Wojskowa**. Jej początkiem była utworzona w 1917 roku mała biblioteczka Tymczasowej Rady Stanu. W planach Sekcji Naukowej Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu miała ona pełnić funkcję biblioteki centralnej Wojsk Polskich¹. Na bazie biblioteki Komisji Wojskowej 27 VI 1919 roku powstała Centralna Biblioteka Wojskowa w Warszawie. Jej zakres zadań był wieloraki i wykraczał poza tradycyjne funkcje biblioteki naukowej. Miała ona stanowić podstawę prac teoretycznych nad nowym kształtem armii polskiej, udostępniać zbiory urzędowi cywilnemu i wojskowemu, służyć fachową pomocą przy organizacji sieci bibliotek wojskowych. Została także zobowiązana do ewidencji wszystkich bibliotek wojskowych w Polsce, ich kontroli, opracowania dla nich regulaminów i instrukcji². W celu zapewnienia jednolitego kierownictwa fachowego podporządkowano Centralnej Bibliotece Wojskowej zbiory wojskowych instytucji centralnych, które odąd stanowiły jej depozyt³.

W maju 1919 roku na stanowisko Dyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej został powołany płk dr Marian Łodyński. Organizacja bibliotekarstwa wojskowego w Polsce była w dużej mierze jego zasługą.

Wydany w 1919 roku statut organizacyjny bibliotek wojskowych stworzył ramy organizacyjne sieci. Przekazywał on dyrektorowi Centralnej Biblioteki Wojskowej kierownictwo ogólnobibliotekarskie nad wszystkimi bibliotekami wojskowymi w Polsce, z wyjątkiem bibliotek żołnierskich, które były pod zarządem Departamentu Naukowo-Szkolnego Ministerstwa Spraw Wojskowych⁴. Zgodnie ze statutem Dyrektorowi Centralnej Biblioteki Wojskowej podlegali kierownicy bibliotek wojskowych Dyrekcji Okręgów Generalnych (od 1921 roku — Dyrekcji Okręgów Korpusu), natomiast nie podlegali mu kierownicy bibliotek żołnierskich i oświatowych⁵.

Biblioteki wojskowe były objęte trzystopniową organizacją:

1. Centralna Biblioteka Wojskowa z bibliotekami podręcznymi centralnych urzędów wojskowych.
2. Dziewicz bibliotek Dyrekcji Okręgu Korpusu.

3. Oficerskie biblioteki pułkowe i równorzędne⁶.

Do zakresu obowiązków dyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej należało: utrzymywanie współpracy z bibliotekami rządowymi i prywatnymi, przedstawianie wniosków w sprawach budżetowych i personalnych, opracowywanie instrukcji normujących pracę w sieci, kontrola bibliotek oraz reprezentacja biblioteki na zewnątrz⁷.

Na stanowisko dyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej mógł być mianowany urzędnik cywilny bądź wojskowy posiadający ukończone studia uniwersyteckie i stopień naukowy.

Centralna Biblioteka Wojskowa w latach 1919-1927 funkcjonowała w ramach Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego (WINO). W 1927 roku została wydzielona z Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego i podporządkowana szefowi sztabu generalnego. Zapewniło to bibliotece większą autonomię nie zmieniając zadań⁸.

Od 1932 roku podlegała generalnemu inspektorowi sił zbrojnych, a od 1934 roku oddano ją pod władzę szefa wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego⁹.

Ramy organizacyjne bibliotek wojskowych, utrwalone w latach 1919-1932, miały na gruncie bibliotekarstwa polskiego wszelkie znamiona nowoczesności. Biblioteki te tworzyły scentralizowany zespół bibliotek specjalnych współpracujących ze sobą¹⁰. Na centralizację bibliotek, oprócz względów bibliotekarskich, wpływał wojskowy charakter instytucji. Organizacyjnie biblioteki były w łączności dwustopniowej — dyrektorowi Centralnej Biblioteki Wojskowej podlegały pod względem fachowym biblioteki Dyrekcji Okręgu Korpusu, Wyższej Szkoły Wojennej i Wyższej Szkoły Intendencji, natomiast każdej bibliotece Dyrekcji Okręgu Korpusu podlegały biblioteki pułkowe.

Centralizacja w sprawach bibliotecznych wyrażała się w ścisłej współpracy bibliotek wojskowych. Ponadto zbiory bibliotek wojskowych otrzymały katalogi centralne — w Centralnej Bibliotece Wojskowej księgozbiory wszystkich bibliotek Dyrekcji Okręgu Korpusu, w bibliotekach Dyrekcji Okręgu Korpusu — zawartość bibliotek pułkowych¹¹. Wzajemna łączność między bibliotekami była utrzymywana przez sprawozdania z pracy bibliotek nadsyłane do Centralnej Biblioteki Wojskowej, organizowane kursy bibliotekarskie, spotkania z kierownikami bibliotek, wizytacje. Cała sieć bibliotek wojskowych miała znormalizowane metody pracy, które były ujęte w instrukcji dla kierowników bibliotek wojskowych oraz w pierwszym polskim podręczniku bibliotekarskim Mariana Łodyńskiego¹².

Struktura organizacyjna bibliotek wojskowych utworzona w 1919 roku przetrwała do 1936 roku. Mimo nowoczesności i wielu zalet nie obejmowała ona wszystkich bibliotek w wojsku. Poza sie-

cią pozostało wiele bibliotek żołnierskich, oświatowych reprezentujących często niski poziom. W wojsku działały także biblioteki społeczne — Towarzystwa Wiedzy Wojskowej. Nowa reforma organizacyjna była podyktowana koniecznością poprawy pracy bibliotek najniższego szczebla. Weszła ona w życie 9 XII 1936 roku. Odąd całokształtem spraw bibliotecznych w wojsku kierował szef wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego¹³. W ramach wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego powołano specjalny referat biblioteczny. Natomiast w Dowództwach Okręgu Korpusu sprawy biblioteczne leżały w gestii Referatu Oświatowego DOK. Obejmował on całą scentralizowaną sieć bibliotek. Centralna Biblioteka Wojskowa została pozbawiona nadzoru fachowego nad siecią. W ramach scentralizowanej sieci bibliotecznej utworzono jednorodne grupy bibliotek. „Okręgowe Biblioteki Wojskowe” zastąpiły dotychczasowe biblioteki Dyrekcji Okręgu Korpusu. W pułkach, baonach i jednostkach równorzędnych utworzono „Oddziałowe biblioteki wojskowe”, w centrach wyszkolenia, korpusach kadetów — powstały „biblioteki specjalne”.

Przeprowadzone zmiany w strukturze bibliotek wojskowych tworzyły bardziej zwartą sieć bibliotek, zwiększyły kontrolę i możliwość ingerencji władzy w prowadzenie bibliotek wyższego szczebla przez utworzenie samodzielnego Referatu Oświatowego DOK. Scentralizowały w sposób pełny władzę nad bibliotekami wojskowymi wszystkich szczebli. Doprowadziły do ujednolicenia na najniższym szczeblu różnego typu bibliotek żołnierskich i poprawy w wykonywaniu ich podstawowych funkcji.

PRZYPISY

¹ Wg regulaminu z 1918 r. do jej zadań należało m.in. sprawowanie kierownictwa nad bibliotekami pułkowymi, wizytacja bibliotek, prowadzenie pracy kształceniowej i normalizacyjnej. Zob. S. Rosowski: Centralna Biblioteka Wojskowa w latach 1918-1939. Wojskowy Przegląd Historyczny 1965 R. 10, nr 4 (36), s. 361.

² Centralna Biblioteka Wojskowa, Bellona 1919 R. 2, z. 6, s. 460.

³ Centralna Biblioteka Wojskowa została zobowiązana do opracowywania księgozbiorów centralnych urzędów wojskowych. Po opracowaniu pozostawały one pod bezpośrednim kierownictwem danego urzędu przy zachowaniu fachowego nadzoru Centralnej Biblioteki Wojskowej. Na uzupełnienie tych zbiorów Centralna Biblioteka Wojskowa przeznaczała odpowiednie kwoty. Zob. J. Jakubowska: Organizacja bibliotekarstwa naukowego i oświatowego sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1939. Roczniki Biblioteczne 1964, R. 8, z. 3-4, s. 414.

⁴ Statut Organizacyjny Bibliotek Wojskowych. Dziennik Rozkazów Wojskowych Nr 97/19, ust. 4096. [W:] Organizacja bibliotek wojskowych w świetle rozkazów. Warszawa 1921, s. 27; Komunikat Oświatowy Ministerstwa Spraw Wojskowych 1920 R. 1, nr 2, s. 3.

⁵ M. Horodyński: Centralna Biblioteka Wojskowa 1919-1932. Warszawa 1966, s. 112.

⁶ J. Jakubowska: op. cit., s. 418.

⁷ Instrukcja wewnętrzna. [W:] Organizacja bibliotek wojskowych w świetle rozkazów. Warszawa 1921, s. 47.

⁸ Przekształcono ją w tzw. centralną instytucję państwową podporządkowaną pod względem fachowym bezpośrednio szefowi sztabu generalnego, a pod względem organizacyjnym Dowódcy Okręgu Korpusu nr 1, zob. Sprawozdanie z działalności Centralnej Biblioteki Wojskowej za czas 1 I 1927 do 31 III 1928, Warszawa 1928, s. 9.

⁹ Zmiany hierarchiczne nie miały znaczenia dla organizacji bibliotek wojskowych. Sieć biblioteczna utworzona w 1919 roku była dość trwała, zob. S. Rosołowski: op. cit., s. 368; M. Małuszyński: Centralna Biblioteka Wojskowa to wielki warsztat naukowy, Obrona Kultury 1939 R. 2, nr 10/11, s. 9.

¹⁰ A. Łysakowski: Przegląd nowoczesnej organizacji bibliotecznej, Odbitka z Przeglądu Współczesnego 1930 nr 95, s. 4.

¹¹ N. Łodyński: Polskie bibliotekarstwo wojskowe. [W:] Congress International des Bibliothécaires et des Amis des Livres tenu à Prague du 28 juin au 3 juillet 1926, Prague 1926, s. 313.

¹² A. Łysakowski: Współpraca bibliotek wojskowych z ogólnonaukowymi, Przegląd współczesny 1926 R. 5, s. 293.

¹³ Do obowiązków Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego należało: opracowywanie wszystkich zarządzeń normujących prace bibliotek wojskowych, budżetów, decydowanie o likwidacji starych i tworzenie nowych bibliotek, sporządzanie zestawów literatury dla poszczególnych typów bibliotek, kontrola wszystkich bibliotek na terenie całego państwa, organizowanie kursów bibliotekarskich i przeprowadzanie egzaminów dla kierowników bibliotek wojskowych. Wojskowy Instytut Naukowo-Oświatowy przejął więc większość obowiązków Centralnej Biblioteki Wojskowej w stosunku do sieci, zob. M. Łodyński: Nowe ramy organizacyjne polskich bibliotek wojskowych, Odbitka z Przeglądu Bibliotecznego 1937 R. 11, z. 2, s. 4.

== Z ŻAŁOBNEJ KARTY ==

WSPOMNIENIE O FRANCISZKU SZYMICZKU

28 czerwca 1987 r. zmarł w Katowicach dr Franciszek Szymiczek, były długoletni Dyrektor Biblioteki Głównej Śląskiej Akademii Medycznej, zasłużony badacz i popularyzator historii i kultury śląskiej, aktywny działacz społeczno-kulturalny i polityczny.

Franciszek Szymiczek urodził się 16 lipca 1911 roku w Opolu jako syn ślusarza kolejowego Józefa i Wiktorii z Schneidrów. Ojciec był czynnym działaczem plebiscytowym i uczestnikiem walk o powrót Śląska do Macierzy.

W latach 1918 - 1922 Franciszek Szymiczek uczęszczał do niemieckiej szkoły powszechnej w Gliwicach, a od roku szkolnego 1922/23 już do polskiej szkoły w Katowicach.

W okresie plebiscytu, za zgodą ojca, młodociany Franciszek pełnił funkcję gońca do roznoszenia ważnych meldunków i dokumentów powstańczych w Gliwicach, między innymi do osiadłego w Gliwicach od 1901 r. wybitnego lekarza i działacza plebiscytowego Wincentego Styczyńskiego, zamordowanego przez bojówkarza niemieckiego w Gliwicach w 1922 r., za co współuczniowie nazwali go „polskim agitatorem”.

Szkółę średnią ukończył Franciszek Szymiczek w Państwowym Gimnazjum Klasycznym im. Adama Mickiewicza w Katowicach w 1931 r. W tym samym roku przyjęty został na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie studiował historię, filologię niemiecką i nauki o Polsce Współczesnej. W czerwcu 1936 roku uzyskał dyplom magistra filozofii na podstawie pracy pt. „Walka o Śląsk Cieszyński 1914 - 1920”.

Pracę zawodową rozpoczął pierwszego września 1936 r. na stanowisku adiunkta administracyjnego w nowo powstałym Muzeum Śląskim w Katowicach, które w pierwszych dniach II wojny światowej Niemcy zniszczyli doszczętnie jako symbol i ostoję polskości na Śląsku.

Wkrótce jednak, bo już w grudniu 1937 r. „idąc za głosem powołania”, jak sam podkreślał w swoich zyciorysach, podjął pracę w Śląskiej Bibliotece Publicznej w Katowicach na stanowisku asystenta bibliotecznego.

Po wybuchu II wojny światowej, po zajęciu Katowic przez Niemców, Franciszek Szymiczek musiał ukrywać się ze względów politycznych przez osiem miesięcy. Dopiero 16 maja 1940 r., dzięki pomocy organizacji podziemnej, otrzymał pracę w Fabryce Obuwia „Bata” w Chelmku, w charakterze pracownika pomocniczego w Dziale Zakupów. Tutaj też włączył się do pracy konspiracyjnej w grupie pod nazwą „Ku Wolności”, która w 1941 r. połączyła się z Okręgiem Krakowsko-Śląskim pod nazwą „Polski Związek Wolności”.

Od 1.08.1941 r. do 24.01.1945 r. pracował F. Szymiczek w różnych zakładach pracy, między innymi w Fabryce Parowozów „Fablok” na terenie Chrzanowa w charakterze zaopatrzeniowca, uczestnicząc dalej aktywnie w działalności patriotycznego podziemia.

Trzydziestego stycznia 1945 r., jako jeden z pierwszych, zgłosił się do pracy w Bibliotece Śląskiej, gdzie pełnił obowiązki dyrektora do powrotu dr. Pawła Rybickiego, dyrektora teŹże Biblioteki od czasu jej powstania.

Od marca 1947 r. F. Szymiczek włączył się z ogromnym entuzjazmem, w ramach dodatkowej pracy, do akcji zabezpieczania opuszczonych poniemieckich księgozbiorów. Magazyny tych księgozbiorów zlokalizowano na terenie Bytomia i Katowic.

Akcja zabezpieczania poniemieckich księgozbiorów, najpierw na terenie Górnego Śląska i Opolszczyzny, a od 1951 r. na innych terenach odzyskanych była zadaniem trudnym i złożonym, wymagającym wielu wyrzeczeń i skomplikowanych zabiegów organizacyjnych. Z punktu widzenia kulturalnego była bardzo pożyteczna i celowa, pozwoliła bowiem ocalić wiele cennych i wartościowych zabytków i wzbogacić nimi spustoszona przez okupanta biblioteki polskie. Za tę pożyteczną dla kultury działalność, należy się szacunek i wysokie uznanie wszystkim jej uczestnikom, w tym F. Szymiczekowi.

W latach 1947 - 1951 dr F. Szymiczek zabezpieczył w Zbiornicy Katowicko-Bytomskiej ponad 1 200 000 wol.

W okresie wytężonej pracy zawodowej w Bibliotece Śląskiej i akcji zabezpieczania porzuconych i opuszczonych księgozbiorów mgr F. Szymiczek prowadził owocną działalność naukowo-badawczą. W marcu 1949 r. uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie stopień naukowy doktora filozofii w zakresie historii na podstawie rozprawy pt. „Górnośląskie towarzystwa akademickie we Wrocławiu 1863 - 1918”.

Z dniem 31 grudnia 1957 r. dr F. Szymiczek rozwiązał umowę o pracę z Biblioteką Śląską i podjął pracę w Zarządzie Okręgu Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (dalej ZBoWiD) w Katowicach na stanowisku historyka.

Pierwszego sierpnia 1960 r. dr F. Szymiczek rozpoczął pracę w Bibliotece Głównej Śląskiej Akademii Medycznej najpierw na stanowisku kustosa służby bibliotecznej, później p.o. dyrektora i od 1.10.1961 r. dyrektora Biblioteki.

W 1962 r. Komisja Egzaminacyjna dla Bibliotekarzy Dyplomowanych przy Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego zwolniła dr. Szymiczka z całości egzaminu biblio-

tecarskiego i na podstawie posiadanego dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego i bibliotekarskiego przyznała Mu tytuł bibliotekarza dyplomowanego i status nauczyciela akademickiego.

Z pracą administracyjno-biblioteczną dr F. Szymiczek umiejętnie łączył działalność naukowo-badawczą i popularyzatorską. Jego dorobek naukowy obejmuje 230 pozycji. Pod względem formalno-wydawniczym można wyróżnić w nim: 2 książki — „Walka o Śląsk Cieszyński 1914 - 1920” i „Stowarzyszenia akademickie polskiej młodzieży górnośląskiej we Wrocławiu 1863 - 1918”, ponad 60 artykułów, kilka broszur, około 80 recenzji, kilkanaście sprawozdań, doniesień ze zjazdów i sympozjów, kilkanaście biogramów działaczy śląskich XIX i XX wieku opublikowanych w Polskim Słowniku Biograficznym.

Podobnie różnicowany jest dorobek dr. F. Szymiczka pod względem treściowym. Zdecydowaną przewagę zajmują publikacje historyczne o charakterze politycznym, narodowościowym, kulturalnym i gospodarczym, np.: „Testament Bolesława Krzywoustego z roku 1138 i fatalne jego skutki”, „Dawne hutnictwo żelazne nad Rawą”.

Kilka pozycji poświęconych jest historii medycyny, np.: „Akademie Medyczne Niemieckiej Republiki Demokratycznej i ich biblioteki”, „Materiały archiwalne do dziejów szpitalnictwa Śląska Górnego i Cieszyńskiego”.

Dwadzieścia osiem pozycji w dorobku naukowym dr. F. Szymiczka poświęconych jest książce, prasie i bibliotekom, głównie na Śląsku.

Dr F. Szymiczek był też aktywnym działaczem społeczno-kulturalnym i politycznym.

Wspominałem już wyżej o jego młodzieńczym zaangażowaniu w działalność plebisytową. Po rozpoczęciu pracy zawodowej był członkiem: Oddziałów Młodzieży Powstańczej w Katowicach, Związku Zawodowego Urzędników Państwowych, Samorządowych i Komunalnych w Katowicach, Związku Bibliotekarzy Polskich, Oddział w Katowicach. W latach okupacji brał czynny udział w walce z okupantem w grupach konspiracyjnych „Ku Wolności”, „Polski Związek Wolności” na terenie Chrzanowa.

Po wyzwoleniu, po powrocie na Śląsk dr F. Szymiczek ponownie włączył się z ogromnym entuzjazmem w działalność społeczno-polityczną. Działał w Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. Był współzałożycielem i pierwszym przewodniczącym Katowickiego Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Współorganizował Katowicki Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, później był jego sekretarzem, a od 1956 r. długoletnim prezesem i członkiem Zarządu Głównego PTH. Był też członkiem Towarzystwa Wiedzy Powszechnej; Związku Bojowników o Wolność i Demokrację; członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny; członkiem-założycielem Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich; Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Aktywnie współpracował z instytucjami naukowymi: Śląskim Instytutem Naukowym w Opolu i Katowicach; Zachodnim Instytutem w Poznaniu; Wrocławskim Towarzystwem Naukowym — jako członek Komisji Bibliotekoznawstwa i Bibliografii tegoż towarzystwa. Kochał przyrodę, był członkiem Polskiego Towarzystwa-Krajoznawczego i Ligi Obrony Kraju.

Za aktywną działalność wyróżniony został licznymi nagrodami i odznaczeniami, między innymi: Pamiątkową Odznaką 50-lecia PCK; Złotą Odznaką Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego; Złotą Odznaką TRZZ; Medalem 10-lecia PRL; Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego; Złotym Krzyżem Zasługi; Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

W osobie zmarłego dr. F. Szymiczka bibliotekarstwo polskie utraciło wytrawnego teoretyka i doświadczoną praktyka, zaś historia Śląska żarliwego jej badacza i popularyzatora.

Alfred PUZIO

TEODOR ZBIERSKI — UCZONY, NAUCZYCIEL (1923 - 1987)

Nieubłagana śmierć wyrwała z naszego grona człowieka, który stał się chlubą polskiej bibliologii i dydaktyki bibliotecznej — zmarł Teodor Zbierski.

Urodził się 1 kwietnia 1923 r. w Bydgoszczy jako syn znanego w dwudziestolecie międzywojennym adwokata, Antoniego Zbierskiego i jego żony Klary. Gdy wy-

buchła druga wojna światowa, musiał przerwać naukę w Gimnazjum Humanistycznym w Poznaniu. W czasie okupacji hitlerowskiej pracował jako ślusarz w Parowozowni Sędziszów.

Po wojnie widzimy Go jako pomocnika maszynisty w Parowozowni Gł. w Poznaniu, następnie w Parowozowni Gł. w Kamieńcu Żąbkowickim, potem jako starszego adiunkta i podreferendarza ds. gospodarki ciepłej w DOKP Wrocław, w dalszej kolejności jako pracownika Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Bydgoszczy, wznoszącego się krok za krokiem po szczeblach drabiny służbowej, począwszy od stanowiska technika, przez starszego technika i kierownika oddziału kotłarskiego aż do kierownika produkcyjnego i rewidenta dozoru technicznego.

Następny etap Jego drogi życiowej to praca dyrektora Technikum Kolejowego w Bydgoszczy. Wraca jednak do Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego, tym razem w Ostrowie Wlkp., gdzie zajmuje różne stanowiska od kierownika wydziału napraw wagonów towarowych, przez kierownika wydziału budowy wagonów osobowych aż do dokumentalisty — informatora w Zakładowym Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej. Równocześnie kończy pięcioletnie zaoczne studia bibliotekoznawcze w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego i otrzymuje tytuł magistra na podstawie pracy „Semiotyka książki”.

Wreszcie przenosi się do Biura Studiów i Projektów Komunikacji i Inżynierii Miejskiej we Wrocławiu na stanowisko kierownika Zakładowego Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej. Jednocześnie doktoryzuje się na podstawie rozprawy pt. „Historia polskiej książki technicznej do połowy XVIII wieku”, by rozpocząć pracę najpierw jako starszy wykładowca, potem jako adiunkt w Zakładzie Doskonalenia Nauczycieli Bibliotekarzy ODN we Wrocławiu, gdzie jest zatrudniony do końca życia.

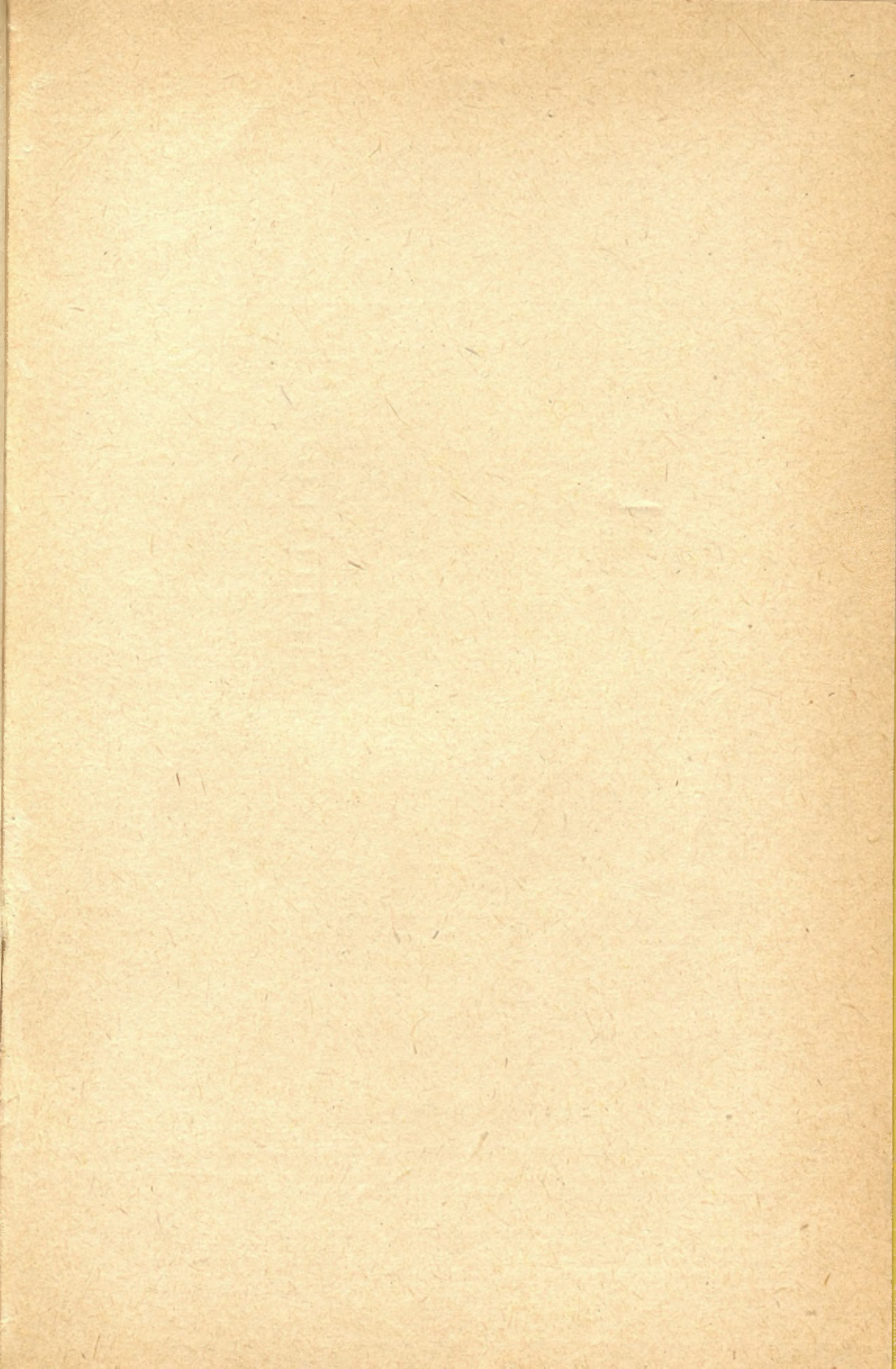
Był wnikliwym i niezwykle utalentowanym badaczem problematyki książki i informacji naukowej. Jego praca „Semiotyka książki”, pionierska na gruncie polskim doczekała się tłumaczenia na języki rosyjski i japoński. Osiem Jego studiów i rozpraw ukazało się w „Studiach o Książce”, „Rocznikach Bibliotecznych” oraz „Aktualnych Problemach Informacji i Dokumentacji”. Godne uwagi są także prace metodyczne, zamieszczone w „Poradniku Bibliotekarza” i in.

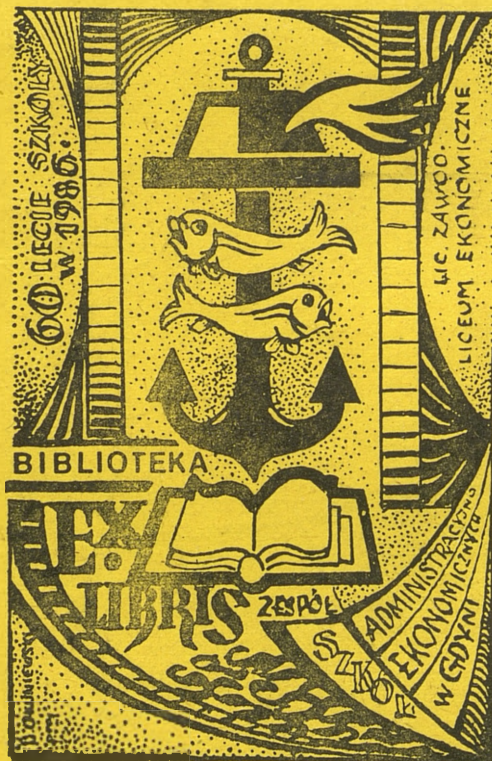
Jako kierownik licznych studiów bibliotecznych, organizowanych przez Zakład Doskonalenia Nauczycieli Bibliotekarzy ODN we Wrocławiu, oddany był bez reszty słuchaczom, troskliwie podchodził do ich trudności związanych z nauką i pracą zawodową. Zaletami tymi pozyskał sobie powszechny szacunek i sympatię słuchaczy.

I oto w pełni satysfakcji, jaką daje twórcze życie i działalność społeczna, poświęcenie się rodzinie (miał cztery córki) stało się nieszczęście. W sierpniu 1986 r. musiał się poddać bolesnej operacji. Choroba mimo to czyniła nieodwracalne spustoszenia tak, że 3 lutego 1987 r. Jego strudzone serce przestało bić!

Odszedł przedwcześnie utalentowany uczony, wybitny pedagog i działacz społeczny. Człowiek opromieniony wielkimi ideałami humanizmu, o wielkiej życzliwości dla ludzi i oddany pracy.

Józef Szocki

Indeks 35262

Wydawca: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-953 Warszawa, tel. 27-52-96 i 27-08-47
Zam. nr 464/243 B-3. Papier offset kl. IV 71 g, 4,5 ark. druk., 9,5 ark. wyd. Nakład 14 600 egz.
Druk: Drukarnia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Adres redakcji: pl. M. Skłodowskiej-Curie 2, 60-965 Poznań, skr. poczt. 5, tel. 31-32-19 i 31-32-66
Prenumerata za pośrednictwem PUPiK „Ruch”. Cena prenumeraty: roczna — 1080 zł, półroczna — 540 zł, kwartalna — 270 zł. Cena jednego numeru 90 zł. Sprzedaż numerów zaległych prowadzi Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich